

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دَلِيلُ الْمَوْلَا قاسم علی

مؤلف

مولانا رفعت (قاسمی) رحمۃ اللہ علیہ

پبلسٹوژ بارہ

عبد المملک حصیف

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: **د ادب او ملاقات مسئلې**

مؤلف: **مولنار فعت (قاسمی)**

ژباړونکی: **عبدالملک (حصیف) عاجز**

کمپوز، ډیزاین: **دنور القرآن اداری د کمپوز او ترجمې خانګه**

کمپوز: **ابو خالد مولوی عبدالاحد (مجروح)**

تصحیح او سمون: **ابو خالد**

خپرونکي: **رشیدیه کتاب خانې سرکي روډ کوټه**

چاپ ځای: **لاهور**

چاپ شمیر: **۱۵۰۰ ټوکه**

چاپ کال: **۲۰۰۷ / د مئی میاشت**

چاپونکی: **محمد ساجد / د موبایل شمیره ۰۳۳۳۷۸۲۵۴۸۴**

ضروري يا دونه:

يو اخي لوي خداى ﷻ هغه ذات دى چې ،
ټول کارونه يې په پوره معنى بشپړ او
مکمل دي خوانسان هغه ناقص او بي توانه
موجوددى چې هيڅ يو کار يې هم بې
نمکرتيا نه وي .

گرانو لوستونکو ! که تاسو ته د ليکنې ،
تصحیح ، چاپې ، جلد سازي او دارنگه په
هره برخه کې کومه غلطې په نظر درغله
دمهربانۍ او بشري تقاضا له مخې يې موږ
ته زموږ په نمبر يا ادرس خبر راکړئ . ترڅو
په دوهم چاپ کې يې اصلاح کړو . او تاسو
ته لوى خداى ﷻ اجر او ثواب درکړي .

د مکتبه رشیدیه سرکي روډ کوټه لخوا

فون: 081-266223

موبائيل: 0333-7825484

- ۳ ..... د اسلامي تعليماتو جامعيت
- ۷ ..... د اجازې غوښتلو وچې
- ۱۱ ..... د انس (محبت) حاصلولو گټې
- ۱۳ ..... د دروازې ټکولو شرعي حکم
- ۱۴ ..... د مفتي محمد شفيع صاحب رح تحقيق
- ۱۴ ..... يو اعتراض او د هغه ځواب
- ۱۵ ..... د صحابيېانو مېرمنو رضی الله تعالی عنهن طرز عمل
- ۱۶ ..... د آيت شريف عاموالی
- ۱۶ ..... د يوې شېبې مخنيوی
- ۱۷ ..... د هريو لپاره ځانگړی حکم
- ۱۷ ..... د خاصو خلکو لپاره د اجازې غوښتل
- ۱۸ ..... له مور څخه د اجازې اخستلو بار بار پوښتنې
- ۲۰ ..... د خپل کور پېژندنه
- ۲۱ ..... خپل کور ته د راتلو سنت طريقه
- ۲۳ ..... د اجازې اخستلو لپاره د دريدلو سنت طريقه
- ۲۴ ..... د حضرت عمر ؓ واقعہ
- ۲۵ ..... د کور دننه ته د پټ، پټ ورکتلو ممانعت
- ۲۶ ..... د حضرت عمر فاروق ؓ فتوی
- ۲۶ ..... د سترگي رنډيدلو مسئله
- ۲۷ ..... د رانده د نظر حکم
- ۲۹ ..... د اجازې غوښتلو تر څنگ د سلام اچول

- ۲۲..... د تیلیفون کولو اسلامي طریقه:
- ۲۵..... د قرآن کریم آیاتونه له ترجمې سره:
- ۲۷..... یو اخیټوب او دهغه ضرورت:
- ۲۹..... په کور کې د داخلې ارامې پرځای کول:
- ۷۰..... یوه پوښتنه او دهغې ځواب:
- ۷۴..... د جناح د لفظ څېړنه:
- ۷۴..... د ماشومانو د اړولو شرعي اړخ:
- ۷۵..... د ((عورات)) د لفظ څېړنه:
- ۷۷..... د غودرو وخت ته تخصیص نه دي ورکړل شوی:
- ۷۹..... د کتاب خلاصه:
- ۹۰..... د سپیڅلې ټولنې تعلیم:
- ۹۳..... د ادب او ملاقات د مسائلو ضمیمه:-
- ۹۳..... سلام او اسلام:
- ۹۳..... د تحیة د لفظ څېړنه او دهغې تاریخي اړخ:
- ۹۳..... اسلامي سلام د ټولو قومونو تر سلام بهتر دی:
- ۹۴..... سلام څه شی دی؟
- ۹۷..... د سلام ځواب او د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم عمل:
- ۹۹..... خلاصه:
- ۱۰۱..... په سلام اچولو کې د لومړیتوب فضیلت:
- ۱۰۳..... څوک به پر چا باندی سلام اچوي؟
- ۱۰۵..... څه وخت باید سلام و اچول شي؟

- ۳۱..... لومړی به سلام وي که اجازه غوښتل؟
- در رسول الله صلی الله تعالی علیه واله وسلم لارښوونې او د صحابه کرامو عمل:
- ۳۲..... په ډیر پوریزه ودانیو کې د اجازې غوښتل:
- ۳۵..... د (څوک ئي؟) په ځواب کې (زه یم) ویلو منعه:
- ۳۷..... د اجازې غوښتلو لپاره مناسبې جملې:
- دنه ځواب په صورت کې سنت طریقه:
- ۳۸..... څوک په خاما خاراتلو مه مجبور کوي:
- ۴۱..... د صحابه کرامو د عمل طریقه:
- له مشرانو سره د لیدو وکتو ادب:
- ۴۵..... د ادب احترام او ثمره:
- ۴۷..... د حضرت سعد رض له کور څخه د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم بیرته تلل:
- ۴۹..... د حضرت سعد رضی الله تعالی عنه عمل:
- ۵۲..... د کورد خاوند اختیار:
- ۵۳..... په ملاقات کې د دواړو اړخونو رعایت:
- ۵۵..... په شپه کې د اجازې غوښتلو سنت طریقه:
- ۵۷..... د صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه پوښتنه:
- د متاع د لفظ څېړنه:
- ۵۷..... د (غیر منگونه) د لفظ څخه مراد:
- ۵۸..... په غیر منگونه ځایو کې د دغو خبرو خیال ساتی:
- ۶۰.....

- ۱۰۸..... د سلام ویلو ادنی درجه:
- ۱۰۹..... د سلام پروخت ټیټیدل:
- ۱۱۰..... د ملاقات پروخت ولاړیدل:
- ۱۱۱..... پردی ښځې ته سلام اچول:
- ۱۱۲..... غائبانه سلام او دهغه ځواب:
- ۱۱۲..... داشاروپه ذریعه سلام کول:
- ۱۱۲..... غیر مسلم ته سلام اچول:
- ۱۱۳..... گډوډ مجلس ته د سلام اچولو طریقه:
- ۱۱۴..... درختی سلام او دهغه ځواب:
- ۱۱۵..... له حاجي سره سلام او مصافحه کول:
- ۱۱۷..... د مصافحي فضیلت:
- ۱۱۷..... دلاس او غیږي حکمونه:
- ۱۱۹..... له ښځو سره دنارینه وومصافحه:
- ۱۲۰..... د مولانا د اشرف علی تهانوي رحمه الله علیه فتوی:
- ۱۲۰..... د مصافحي او معانقي حقیقت:
- ۱۲۲..... د سلام غلطیانی:
- ۱۲۲..... د مصافحي غلطیانی:
- ۱۳۴..... د پای دعاء:

اللهم اغنم لنا بالخير والسعادت والبشارت والايمان

ابو خالد

د ژباړونکي هيله

الحمد لله الذي ليس لما رفعه خافض ولا لما ابرمه ناقض ، والصلوة والسلام على رسوله الذي كسرا بنية الكفر والاصنام

و بعد:

د قادر او مقتدر خدای ﷻ شکر ادا ، کوم چې ماته یې د دې باوجود چې د هغه په سپېڅلیو احکامو به راڅخه تېرې شوی وي او د بیلابیلو گناهونو د ارتکاب عامل به یم د تېر په ډول د یو بل اثر د ژباړي ښکمرغي او بریا را په برخه کړه ، د دغه کتاب د سم او پوره پېژندنې د بیانونو اوږدې صحراگانې غواړم صرف په دې تگوسره لنډې کړم چې دغه کتاب د یوې پاکې ، اسلامي ، او اخلاقي معاشرې د جوړولو په هدف قلمونه بې رنگه او د کاغذ سپین مخونه تور کړل ، او د محتوی ماخذيې اسماني سپېڅلي کتاب قرآن کریم او نبوي ﷺ احادیث دي هغه قرآن او احادیث چې بشریت ته یې د جاهلیت له تیارو نجات ورکړ. او د دوی له ډېر مطالعو او څېړنو څخه یو عاجز انسان په دې واکمن شو چې هواته والوزي او پرمخ تللي ټکنالوجي د بريالي او خوشحاله ژوند محور وگرزوي دغه کتاب ته د سپېڅلي قرآن او پاکو احادیثو د مشهورو ماهرينو لکه د محدث کبير مولانا مفتي سعيد احمد صاحب (زید مجد هم) ، د دارالعلوم دیوبند د مفتي مولانا ظفیرالدین صاحب (طال الله عمره) او د مولانا قاضي اظهر مبارکپوري صاحب (مد ظله) د تقریظونو افتخار هم په برخه شوی دی خود کتاب د جحیم زیادت د مخنوي په وجه د هغه بیان له ژباړې پاته شو الغرض: یوه ټولنه هغه وخت پرمخ تللې ټولنه کېدای شي چې قانون ولری ، دیو او بل حقونو ته پکې احترام موجود وي او

د ژوند په هر ډگر کې یې د ادب او مراعت موجود وي ، او یو انسان هغه وخت ښکلی (ښائسته) دی چې د خپلې الهي تحفې وجودي ښائست تر څنګ اخلاقي ښکلا هم ولري د هر انسان (نر او ښځې) لپاره دا ډېره ضروري ، او د آرام ژوند تېرولو لپاره یو شرط دي چې د بل انسان په وړاندې له ښو اخلاقو او هغه پاک چلند او ادب څخه کار واخلي کوم چې د بشریت رهبر (ﷺ) په ژبني او ملي ډول خپل امت ته ښوولي دي ، د دې لپاره چې یو څوک د ښو اخلاقو او ادب پوهنې خاوند شي لازماً باید یوه ښوونکې مرجع ولري ، چې له ډېرو مراجعو څخه بهترینه مرجع به زما په فکر کتاب وي ، پاک خدای ﷻ دې مولانا محمد رفعت قاسمي صاحب ته د دغه عرق ريزي اجر عظیم ورکړي او الله ﷻ دې د مسلم امت ټول واره او ځوانان د ښه علم ، ښه استعداد او داسې پاک او اخلاقي ژوند څخه برخمن کړي لکه د سید المرسلین ﷺ په اصحابو کرامو چې یې لوړ پینه شوې وه . آمین .

عبد الملک حسیف (افغاني)

د لمریز کال ۱۳۸۵ د حوت د میاشتې ۱۱مه

په بیل کې :

بسم الله الرحمن الرحيم

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ٢٧ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ٢٨ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ (١٨) پاره / سورة النور

ژباړه : ای هغو کسانو ! چې ایمان موراوړی دی مه ننوزئ ستاسو له کورونو بغیر (نور و پردو کورنو ته) تر هغو پوري چې اجازه وغواړئ ، او سلام و اچوئ پراهل د هغو کورونو ، دا کار غوره دی ستاسو لپاره ښائي چې تاسو پند (نصیحت) واخلئ ، که چیرې تاسي ونه موندل په دي کورکي هیڅوک . نو تاسو مه ننوزئ تر هغو چې اجازه درکوله کیرې تاسو ته ، او که چیرې تاسو ته وویل شي چې وگرزئ ، نو بیرته وگرزئ تاسو دا کار ډیر پاک دي ستاسو لپاره ، او خدای ﷻ عالم دي په هغه چې تاسو ئي کوئ ، نشته پر تاسو باندې گناه په دي کي که چیرې تاسو ننوزئ هغو کورنو ته چې څوک نه پکښي اوسي په هغه کي اسباب وي ستاسي ، او خدای ﷻ پوهیږي په هغه چې ښکاره یې کوئ او په هغه چې پټ یې کوئ .

د اسلامي تعلیماتو جامعیت

د یوې بدې (خرابې) او ښه والي د له منځه وړلو تکامل هغه وخت کېدای شي کله چې د هغه ټول اسباب ، ذرائع ، وسائل او موجبات له

مېنځه يوړل شي؛ اسلام يو حکيمانه او مصلحانه مذهب دي او د ژوند د هرې څانگې لپاره يې قوانين وضع کړي دي د ژوند يو اړخ هم داسې نشته چې د هغه له اغېزو بې برخې پاته شوی وي، په هغه کې د اخلاقي، ټولنيز، ژوند لې او ټولو اصلاحاتو لپاره مکمل او هر اړخيز قوانين ترتيب شوي دي، اسلام د هرې بدې د پرمختيا او خپرېدلو مخه نيولې ده، د مثال په ډول د زنا په مرتکب کېدلو کې چې هر څه د دغه عمل د کولو لپاره سبب گرزي د هغو ټولو بې يوه معلومه او مشروع لار ټاکلې ده؛ د هغه لپاره يې په پوره ډول ترتيب نيولی؛ او د شهواني جذبو د آرامولو لپاره يې يوه فطري لاره خلاصه کړې ده. د زنا لومړنۍ او بنسټيزه لاره ازاد نظري يا نظربازي ده چې خلک يې په محبت سره تعريف کوي، دا يو نادېده شي دي چې د سترگوله لارې زړه ته ننوزي، نود آفت د مخنيوي لپاره اسلام دا لارښوونه کړې ده چې تاسو خپل نظرونه ټيټ ساتئ او بغير له څه وجې پردو (نامحرمو) ښځوته مه گورئ د پردې له اهميت او ارزښت څخه انکار نشي کېدای. که چېرې د مواصلاتو (په نامناسب ډول يو بل ته درښېدلو) او تړاونو لارې چارې او وسائل له مېنځه یوسو نو کله به هم د زنا د مېنځته راتلو له پېښې سره مخ نه شو. ډېر ځله د زنا پېښه په داسې ځايو کې صورت نيسي چې د نارينه او ښځې تر مېنځ داسې څه نه وي چې د هغو د ناسموليدو کتو لاره بنده کړي، لري او نژدې خپلوی او څنگلوری په ناسم ډول تعبير يې او پاللي کېږي د يو او بل کورته بغير د هغو له اجازې ننوزي، د تنها او گډ اوسېدلو په

ځايو کې احتياط نه کېږي. دا، او همدغه رنگه نور انسانانو ته د زنا موقع پلاس ورکوي او له پټو لارو فساد خپروي. همدغه رنگه که نارينه او ښځې سره په يو ځای زدکړه کوي نو د دوی تر منځ يو بل ته تشويقېدل يوه فطري خاصه ده. نو هغه وخت چې د زنا موانع نه وي او مواقع ميستروي، نو د شهواني قوتونو کار په څرگندو ډول د خلکو مخ ته راځي. نو له دې خاطر د اسلام دين په دغه سلسله کې ضروري هدايات ورکړي دي چې يوله هغو څخه دا دي چې يو څوک دی هم د بل چا کورته په خپل سر په ارام زړه، او بې پروايي سره نه ورننوزي؛ هر انسان پوهېږي چې بې اجازې او بې پروايي سره د چا کورته ورننوتل يو وحشيانه او جاهلانه کار دي، هېڅ يو نېک او اخلاقي انسان دغه دنگه کار نه خوښوي. پلاروي که زوی وي او که بل خپل وي، خو هېڅ يو چاته هم اسلام کورته بغير له اجازې د ورننوتلو اجازه نه ده ورکړې. او دغه (کورته بغير له اجازې او بې پروايي سره ورننوتل) د اسلام د مبارک دين لخوا د ناپوهۍ طريقه او د بد اخلاقي څرگندويي بلله شوې ده، ځکه چې که د کور د خاوند او ورتلونکي چاتر مينځ ډېره ژوره خپلوي نه وي او يا کورته ننوتونکي پردې څوک وي، نو هغه وخت بيا له بې اجازې ننوتلو څخه بېلابېلې فتنې او تکليفونه وجود نيسي. مقاتل بن حيان رضي الله عنه فرمايلي دي چې د جاهليت په زمانه کې چې لا اسلام خلکو ته نه و رسېدلي خلک به له يو او بل سره مخامخ کېدل (يا به سره يو بل ته ورتلل) خو په يو او بل به يې سلام نه اچولو، خلک چې به د نورو کورونه تلل نو له

د اجازې غوښتنو وچې :

(۱) پاک خدای ﷺ خپل هر بنده ته د اوسېدلو لپاره یو نه ، یو ځای ورکړي دي ، هغه که ملکاً خپل وي ، که له چاڅخه په خواست غوښتل شوي وي او که په کرایه نیول شوي وي خو لنډه دا چې په هر ډول ترکومه وخته یو څوک په کوم کور کې اوسي تر هغه وخته به دغه کور د هغه بلل کېږي هغه کور یا ځای ته د هېڅ یو چا حتی د کور د اصلي خاوند ورتلل هم بغير له اجازې روانه دي کور د انسان مسکن (د اوسېدلو ځای) دی او له مسکن څخه اصل مقصد او غرض ارامي او خوشحالي لاس ته راوړل دي خدای ﷺ چې هر کله پخپل معزز کتاب کې د کور یادونه کړې ده نو تر څنګ یې سکون ته هم اشاره شوې وي لکه چې فرمایي (وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا ، (النحل سورة) او پیدا کړي دي خدای ﷺ تاسو لره له کورونو ستاسې څخه ځای د اوسېدلو (هغه اوسېدل چې په سکون او راحت کې وي) او دغه سکون او راحت هغه وخت پر ځای پاته کېدای شي چې انسان د بل چاله مداخلې سرته ورسوي او ارام وکړای شي ، د کوروالو ازادي ته نقصان رسول د کور اصلي ارزښت له منځه وړل او دوی ته اذیت او تکلیف رسول دي ، په داسې حال کې چې د اسلام دین کله هم چاته د دې اجازه نه ورکوي چې بل چاته تکلیف ورسوي او دغه عمل د اسلام له لوري حرام ګڼل شوی دي. د اجازې د احکامو په مراعت او تعمیل کې یوه لویه ګټه د خلکو د ازاري په لاره کې د خنډ کېدلو او

کور والوبه یې اجازه نه اخسته بلکه همداسې بې رغ او ډوغه به ننوتل کله چې به د مقصد تر ځایه ورسېدل هلته به یې بیا دا آواز وکړ چې را ورسېدم ! ، نو دا به ډېر ځله کور والوته سخته تمامېدله ، او داسې به هم کله پېښېدل چې د کور په خاوند به په داسې حالت کې د چا راتلل ډېر بد لګېدل. پاک خدای ﷺ هغه د جاهلیت دستور او قواعد په ښو ادب سره بدل کړل ، نو ځکه خو فرمایي : (ذالکم خیر لکم) دغه تګ لاره ستاسو لپاره بهتره ده . په دې کې په کور کې د اوسېدونکو او کورته ننوتونکو لپاره خوشحالي او آرامي ده . پاک خدای ﷺ د هغه اهمیت دومره اوچت بللی دي چې په قرآن کریم کې یې د هغه لپاره په تفصیلي ډول احکام نازل کړي دي همدارنګه له هغه ټینګار څخه چې حضور ﷺ په هغوی باندې د خپلې مبارکې وینا او عمل په ذریعه کړی دي د نن ورځې مسلمانان غافل دي ، بلکه لادا چې بعضې لیک لوست لرونکي نېکان خلک هم نه دغه ګناه بولي اونه په الهي ﷻ مقرراتو د عمل کولو په فکر کې دي د دنیا نورو پر مخ تللیو د هغو په غوره کولو سره خپله ټولنه سمه کړې ده ، مسلمانان (چې ورته پکار ده چې تر بل هر قوم په عمل کې له مخه وای) تر ټولو قومو پاته ښکاري . په هر حال د استیښدان (اجازې غوښتنو) مسئله د قرآن کریم یو مهم او داسې حکم دي چې عمل ورباندې واجب دي . په هغه کې د یوې ذرې په اندازه سستی او بدلون راوستل «حضرت ابن عباس رضی الله عنه» قرآن کریم له آیت څخه انکار غوندې سختو نیکو باندې تعبیر کړې ده .

هغوی ته د ضرر رسولو څخه د ځان ساتل دي چې د هر نېک او شريف انسان عقلي فريضه ده.

دوهمه گټه يې پخپله د هغه چا لپاره ده چې د چا د ليدلو لپاره ځي، يعنې که کور يا بل ځای ته ورتلونکي يو څوک د هغه ځای له اوسېدونکو څخه اجازه واخلي او د نېک انسان په ډول هلته داخل شي، نو بيا د هغه ځای اوسېدونکي هم د هغه خبرې ته غوږ نيسي، که هغه څه غوښتنه لري يا څه ته ضرورت لري نو دوی يې پوره کولو ته بيا ډېر لېوال وي، خو هغه څوک په ناڅاپي ډول داخل شوی وي يا داخليږي، نو د هغه ځای اوسېدونکي يې د يوې ناڅاپي بلا په څېر گڼي او د بېرته ايستلو لپاره يې بېلا بېل کوششونه کوي، که هغه د خير خبره او يا بل څه راوړي وي هم د هغه ځای اوسېدونکي ورڅخه ځان شاته کوي، او ورسره د ښه نيت څرگندونه نه کوي. او د بې اجازې راتلو له امله مسلمان ته د ضرر رسولو گناه خويې لانوره ده (۳) درېيمه گټه او حکمت پکې د بې حيايي او بد کاريو مخه نيوی دي، د بل چا کور يا ځای ته په بې اجازې ننوتلو کې د دې احتمال هم شته چې د ننوتونکي نظر په غير محرمو ښځو باندې ولگېږي او شيطان يې په زړه کې غلط فکرونه ورواچوي، نو د دې لوړ ارزښت له امله قرآن کریم د اجازې حکمونه د حد قذف او حد زنا له حکمونو سره په متصل ډول راوړي دي که انسان فکر وکړي نو په ډېر ښه او پوره ډول به پوه شي چې بې اجازې يا ناڅاپه د چا کور يا ځای ته د خول بايد ونشي، ځکه چې ځينې وختونه انسان د يواځيوالي په صورت کې په

داسې کار مشغول وي چې نور څوک ورڅخه خبرېدل نه غواړي، نو په دغسې وخت کې که يو څوک په ناڅاپي ډول په هغه باندې ورځي، نو هغه ورڅخه ډېر په تکليف کېږي او د هغه را تلل ډېر بد بولي، دغه رنگه نور هم په ځان بايد ورقياس کړل شي، يعنې که تاسو د بل چا ځای يا کور ته ناڅاپه داخليږئ نو هغه رنگه فکر له ځان سره وکړئ چې که ستاسو بې اجازې يو څوک ستاسو کور ته په نامناسب حالت کې داخليږي، نو په تاسو به څومره بده لگېږي؟ هغو مړه تاسو هم په هغه چا بد لگېږئ کوم چې تاسو د هغه کور يا ځای ته په داسې حالت کې بې اجازې داخليږئ چې هغه مو دغه رنگه ننوتل نه غواړي. ځکه چې که انسان غواړي يو کار له خلکو څخه پټ تر سره کړي نو د بل چا په ناڅاپي ننوتلو سره هغه پټ نشي پاته کېدای، او دا خوبيا ښکاره خبره ده چې د زور له لارې د بل چا راز (پټ حالت) ځان ته معلومولول گناه ده، ځکه چې دا بل چاته ضرر رسول دي، او مسلمان ته ضرر رسول گناه ده. د بې اجازې او ناڅاپي ننوتلو څخه کله داسې هم پېښېږي چې د کور يا ځای خاوند ته په بې اجازې ورننوتلو سره غصه ورشي، او په دې وجه يې له خولې څخه سختې او سپکې سپوري ووزي، او کله يې بيا له خولې څخه په ناڅاپي کې د ناڅاپه راتلونکي انسان لپاره بده دُعا (ښېرا) هم وزي. دا چې کور يا بل ځای ته بې اجازې ورننوتونکي په ناحق ډول په هغه څه کې مداخله وکړه چې ښکارندويي يې مناسب نه وه، نو په دې سره د هغه ځای خاوند ته ضرر ورسېدی، نو ځکه په دغه حالت کې د کور خاوند مظلوم گڼل

کېږي او د مظلوم ښېرا ډېره ژر قبلېږي لکه چې د بخاري شريف په يو حديث کې حضور ﷺ فرمايي: اَتَقِي دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ قَاتِلُهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ.

ژباړه: د مظلوم له بدي دعا څخه ووېرېږئ ځکه چې د پاک خداي ﷻ او هغې تر منځ هېڅ پرده نشته.

(۲) کله داسې هم وي چې يو څوک د يواځيوالي په حالت کې وي نو د جاموپه اغوستلو او غسل کولو کې ډېر احتياط نه کوي، نو که په دغه حالت کې ورباندې په ناڅاپي ډول څوک راشي نو هغه هم ډېر شرمنده شي او راتلونکي سړي هم بيا پر خپل دغه کار پېښمان وي. د انساني طبيعت پيدايښت داسې دی چې کله انسان په يواځيتوب کې واقع کېږي نو په يوه يو خيال او چرت کې حتماً ډوبېږي، نو که يو څوک په ناڅاپي ډول ورباندې په دغه حالت کې راشي نو هغه نابېره پورته کېږي او ورباندې يو قسم ډار او ترهه راځي چې له امله يې دماغ او زړه ته په ناڅاپي ډول صدمه پېښېږي، نو له دې خاطر چې مؤمن د پاک خداي ﷻ په نزد ډېر عزتمن دي ځکه نو هغه ته ضرر او تکليف رسول لويه گناه ده، نو له دې امله ضروري ده چې تر ننوتلو له مخه له بهر څخه داسې يوه خبرتيا ورکړله شي چې د محبت او تعلق بډای اړخ ولري او دومره د محبت د زياتوالي سبب وگرزي چې د تر هي هېڅ نمونه پاته نشي او له احترام او درنښت سره اجازه تر لاسه او کور يا ځای ته داخل شي - الغرض دغه لږ څه هغه اساسات دي چې که مونږ ورباندې عمل وکړو، نو کولای شو چې له خپلې ټولنې څخه يوه

داسې ټولنه جوړه کړو چې د نورو لپاره مثال وگرزي او پکې صرف خوشحالي، ارامي او سوکالي د هر چا په برخه وي، له دې څخه بغير مونږ نشو کولای په ټولنه کې ارامي راولو او تل به په پرېشانۍ کې يو چې دغه پرېشانۍ مو بيا هېڅ وخت هم آرام ته پرېږدي.

د انس (محبت) حاصلولو گټې:

په قرآني آيت کې چې څه راته ښول شوي دي هغه (حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا) (الاية) دي يعنې د بل چا کور ته تر هغه وخته پورې مه داخلېږئ تر څو مو دوه کارونه نه وي کړي اول دا چې اجازه مونه وي اخستې، دوهم دا چې سلام مونه وي اچولی. د (استيناس) لفظي معنی انس دی چې محبت او په مينه سره د يو او بل ډېر نزديکت ته ويل کېږي. دلته د جمهورو مفسرينو په نزد له هغه څخه مراد استيدان (اجازه تر لاسه کول) دي. په حقيقت کې د دغو دوو لفظونو تر منځ ډېر لطيف يا نازک فرق دی چې دلته ورباندې نظر اچول نه دي پکار که پاک خداي ﷻ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا فرمايلي وای نو معنی به يې دا وه چې تاسو تر هغه وخت د خلکو کور ته مه داخلېږئ تر څو تاسو اجازه اخستي نه وي خو د تَسْتَأْذِنُوا پر ځای د تَسْتَأْذِنُوا لفظ فرمايل شوی دي. په عربي ژبه کې اجازې ته اذن ويل کېږي چې د اجازې اخستلو معنی لپاره يې د (اِسْتِاذَان) لفظ کارول کېږي. د اِسْتِينَاس لفظ که څه هم د اجازې اخستلو په معنی کارول کېږي خو دا دهغه خپله او حقيقي معنی نه ده د ((تَسْتَأْذِنُوا)) لفظ له ((اِسْتِينَاس)) څخه اخستل شوی چې معنی يې اجازه غوښتل دي چې

اساسي لفظ يې اټس دی. که څه هم د تستائيسوا معنی خو اټس غوښتل، اټس معلومول او ياله خپله ځانه بل چاته اټس ورکړل دي مگر پال خدای ﷻ د تستائيسوا د لفظ پر ځای تستائيسوا غوره کړی دي، حال دا دی چې د دې معنی لپاره خو په ظاهره لومړنۍ لفظ زیات خوند ورو مگر د استئاس لفظ ځکه وکارول شو چې په هغه کې ډېرې معنا گانې نغښتې دي. د استئاس لفظ له (اټس) څخه اخستل شوی دي چې مقصد ورڅخه د محبت او گرانست حاصلول، او وحشت او کرکه له منځه وړل دي. د اجازې غوښتونکی په عام ډول تر اجازې اخستلو له مخه په وېره کې وي چې هغه کور یا ځای ته دوړنوتولو اجازه به ورکړله شي او کنه، خو د اجازې تر لاسه کول بیا د دې وحشت د له منځه تللو سبب گرزي، نو ځکه ورته د تستائيسوا لفظ کارول شوی دی زموږ په ژبه کې د وحشي لفظ هغو ځناورو ته کارول کېږي چې له انسان سره نژدې کېدل او گډون نه قبلوي او ورڅخه تېښته کوي. او هغه چې له انسان څخه نه تېښتي هغو ته اېلېدونکي (یا عادت کېدونکي) ویل کېږي. نو څرنگه چې له چا سره د تړاو او عادت قبلول دارامي سبب دي، نو ځکه خو د تړاو غوښتل بعینه د ارامي غوښتل هم کېدای شي. دغه رنگه د دغه لفظ له غوره کولو څخه دا هم معلومه شوه چې مقصد د وحشت او کرکې دفع کول، او د هغه کور یا ځای او سپېدونکي له خپل راتگ څخه خبرول دي.

د دروازي ټکولو شرعي حکم:

په دغه زمانه کې که یو څوک غواړي چې د اجازې په ترلاسه کولو کې په سنتو باندې عمل وکړي، نو سنت طریقه دا ده چې کله تاسو د چاد کور دروازي ته ورسېږئ، نو له بهر څخه ورباندې سلام واچوئ او بیا د خپل نامه له وړېدلو وروستو اجازه وغواړئ نن سبا د اجازې په اخستلو کې څه مشکلات د انسان مخې ته راځي لکه دا چې هغه څوک چې ته غواړي در څخه د ننوتلو اجازه واخلي له دروازي څخه لرې وي او د سلام اواز اود اجازې اخستلو الفاظ تر هغه پورې نه رسېږي. کېدای شي چې په هره زمانه او هر هېواد کې د اجازې اخستلو طریقي سره فرق ولري. د اجازې اخستلو لپاره ژبه خاصه شوې نه ده. د دې لپاره له رنگارنگ طریقو څخه یوه یې د دروازي ټکول دي او دغه کاره درواياتو او احادېشو څخه هم ثابت دي - مگر دروازه باید په دومره زور ونه وهله شي چې په اورېدونکي باندې وېره غالبه شي او په منډه له خپله ځایه پورته شي. بلکه په داسې یو ډول باید دروازه ووهله شي چې د اورېدلو مناسب وي او حیرانونکي او تکلیف رسونکي نه وي لکه چې د حضور ﷺ د دربار په اړوند فرمایل شوی دي (عَنْ ابْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ ابْنَ النَّبِيِّ ﷺ تَقْفَرُ بِالْأُظْفِيرِ) (الحديث) ژباړه: حضرت اټس ﷺ فرمایي چې د حضور ﷺ دروازي به په نوکانو ټکولې کېدلې. له دې څخه معلومه شوه چې دا شرط نه دی چې اجازه به په ژبه سره اخستله کیږي په بل ډول هم اجازه اخستله کېدای شي - بل دا چې له اجازې اخستلو څخه مقصد د

وحشت او تکلیف دروازې تړل دي چې همدا سبب گرزېدلی چې خلک باید اجازه واخلي.

د مفتي محمد شفيع صاحب رح تحقيق:

د پورتنۍ مسئلې په اړوند د مولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله عليه خبرنه داده چې که په يوځای کې د گڼې (هارن) په ذريعه د کور د خاوند خبرول رواج وي، نو په کور يا ځای ته درتلونکي باندې د هغې استعمالول واجب دي او دا د اجازې غوښتنولو لپاره کفايت کوي مگر سنت داسې دي چې له هارن وهلو وروستو خپل نوم هم په دومره اواز سره واخلي چې په بېلابېلو ځايو کې رواج لري لکه چې نن سبا خلک ددې لپاره چې د کوروال يې وپېژني خپل شناختي کارډ يا پيژندپاڼه د کور خلکو ته ورکوي، مگر له هغه څخه هم مقصد د اجازې طلب کول دي، په دې کې هېڅ شک نشته چې له هغه څخه هم د اجازې اخستلو کار اخستل کېدای شي او اجازه ورکونکي ته د اجازه اخستونکي پوره نوم او پته په داسې حال کې بغير له تکليفه پوره معلومېدای شي چې په خپل ځای به ناست وي، نو ځکه د هغې په غوره کولو کې هېڅ منعه نشته.

يو اعتراض او د هغه ځواب:

په پورتنۍ ايت شريف کې خطاب د (يا ايها الذين آمنوا) په ټکو سره شوی دي چې د سړو (نارینه گانو) لپاره کارول کېږي. د قرآن کریم ډېری احکام په داسې ډول نازل شوي دي چې سړو (نارینه گانو) ته پکې خطابونه شوي دي، او ياد هغو نزول د سړو په حق کې شوی وي

خو ښځې هم پکې ورگډې وي. څرنگه چې د قرآن کریم د عامو حکمونو انداز همدغه ده، مگر په عام ډول په هغو ټولو کې ښځې هم ورگډې دي، بغير له هغو مسئلو چې په سړو (نارینه گانو) پورې خاصې دي - نو په پورتنۍ آيت کې خطاب د نارینه گانو او ښځو دواړو لپاره دي.

د صحاياتو مېرمنو رضی الله تعالی عنهن طرز عمل:

په عام ډول هره مېرمن (ناپوهانې خو پر ځای پرېږدو، بلکه ليک لوست لرونکې مېرمنې هم په دې عقیده دي چې مېرمنو (ښځو) ته د دې ضرورت نشته چې له ښځو څخه ورننوتلو اجازه واخلي. دوی بغير له اجازې اخستلو د خلکو کورونه ځي او راځي. حال دا دی چې کله وخت دوی د خپل دغه کار له امله له سختې پرېشاني او پېښماني سره مخ کېږي. د صحابه وؤ په زمانه کې د هغو د مېرمنو طرز عمل (کړنلاره) دا وه چې کله به دوی مبارکي د بل چا کور ته تلې، نو اول به يې د ورننوتلو اجازه اخستله بيا به هلته ننوتلې.

روايت: حضرت ام ياس رضی الله تعالی عنها فرمايي چې مونږ څلور ښځې و چې حضرت عائشې رضی الله تعالی عنها ته به ډېرې ورتلو، کور ته تر ورننوتلو له مخه به موله هغې رضی الله تعالی عنها څخه اجازه اخستله هر کله چې به د هغې رضی الله تعالی عنها له خوا اجازه راکړله شوه بيا به مونږ د هغې کور ته دننه ورتلو.

روایت: دی چې حضرت عائشې رضی الله تعالی عنها ته څلور ښځې راغلي او په داسې ډول یې اجازه طلب کړه چې: مونږ کولای شو د ننه درشو؟ هغې رضی الله تعالی عنها ورته وفرمایيل نه. په تاسو کې چې څوک د اجازې اخستلو په طریقه پوهېږي هغه دې اجازه وغواړي، نو بیا له هغو څلورو څخه یوه مېرمن ورمخکې شوه او لومړۍ یې په هغې سلام ووايو او بیا یې اجازه وغوښتله، نو ام المؤمنین عائشې رضی الله تعالی عنها دورتلو اجازه ورکړه او بیا یې هغوی ته دغه ایت مبارک ورواړاؤ. (لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ) تر اخره

د ایت شریف عاموالی:

د ایت شریف له عام والي او صحابیاتو مېرمنو رضی الله تعالی عنهن له عمل څخه څرگنده شوه چې د بل کور ته د ورتلو پر وخت د اجازې اخستلو حکم عام دی، نارینه، او ښځینه. محرم او غیر محرم ټول پکې داخل دي یعنې د هر چا لپاره (نارینه وي که ښځینه) د اجازې اخستل واجب دي. د مثال په ډول که یو نارینه د خپلې مور، خور لور او یا بل خپل کور یا ځای ته ورځي، نو هم باید له هغه څخه اجازه واخلي دغه حکم د ښځې لپاره هم دي.

د یوې شېبې مخنیوی:

په تېر شوي ایت شریف کې (يُؤْتَا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ) راغلي دي، نو خپل کور کوم کور ته ویل کېږي اول خپل کور څخه مقصد څه دي او پردی یا د بل چې کور کوم کور بلل کېږي؟ تر ټولو لومړی په دې خبره ځان یو ټول پکار دي چې یو څوک باید د بل چا څومره نژدې خپل وي چې

له دې امله دا شک پیدا کېدای شي چې دغه دي د هغه خپل کوروي. له دې څخه وروستو بیا د خپل کور پیژندنه کېدای شي... د انسان خپلوي له څو ډوله انسانانو سره وي لومړۍ خپلوي د خپل اصل سره تړلې وي یعنې له هغو خپلوانو څخه به څوک لري چې دی ورڅخه پیدا شوی دي لکه مور، پلار، نیکه، انا. چې په دوی ټولو کې ډېر نژدې خپل مور او پلار دي. دوهم ډول خپلوي له خپلو فروعو سره یعنې له هغه چا سره چې له ده څخه پیدا شوي وي، لکه زوی، لور او د هغوی اولادونه چې په دوی کې ډېر نژدې خپل د هغه سکني (یا صلبی) اولادونه دي. او د هغه د برابر په خپلوانو کې یې ډېر نژدې خپلوان وروڼه او خوندې دي. او بل ډول خپلوي د خسرګنۍ له خلکو سره وي چې تر ټولو نژدې خپل پکې خپله مېرمنه ده.

د هر یو لپاره ځانګړی حکم:

اوس تاسو د هر یو لپاره ټاکل شوی حکمونه ځان ته معلوم کړئ او بیا د خپل کور او نورو خلکو د کورونو اندازه ولکوی (يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ عَلَى اَيْتِهِ وَآخِيهِ وَآخِيَتِهِ) (الادب المفرد). ژباړه: انسان ته پکار دي چې له خپل پلار، ورور او خور څخه اجازه واخلي. له دې څخه څرګنده شوه چې د ورور، خور او پلار کور خپل هغه ښځه کور نشي بلل کېدای چې پکې د اجازې اخستلو ضرورت نه وي.

د خاصو خلکو لپاره د اجازې غوښتل:

له پورتنۍ ذکر شوې خبرې څخه دا هم معلومه شوه چې لکه څرنگه چې یو څوک نشي کولای د پلار، ورور او خور کور ته بغیر له اجازې

ننوزي همغه رنگه که څوک د خپلو اولادونو کورته ورننوزي نو هم ورته ضروري ده چې له دوی څخه اجازه وغواړي. چې له دواړو اړخونو (اصل، او فرع) څخه د اجازې اخستلو مقصد دوی خبرول او بیا له دوی سره یو ځای کېدل دي. د هغه اساس له مخې چې اولاد باید له خپل پلار څخه د ورتلو اجازه وغواړي په همغه ډول پلار ته هم ضروري ده چې له اولاد څخه اجازه وغواړي. تر دغه ځایه د نژدې خپلوانو له لړۍ څخه پلار، ورور، خور او اولادونه ووتل، او صرف مور او مېرمن پاته شول چې د هغو یادونه بیا په یو تفصیلي حدیث شریف کې شوې ده.

له مور څخه د اجازې اخستلو بار بار پوښتنې:

په موطا د امام مالک رحمه الله علیه کې مرسل روایت دی چې فرمایي: عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي، فَقَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ الرَّجُلُ إِنِّي مَعَهَا فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا فَقَالَ الرَّجُلُ إِنِّي خَادِمُهَا، فَقَالَ ﷺ: أَسْتَأْذِنُ أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا عُرْيَانَةً؟ فَقَالَ لَا، فَقَالَ ﷺ: أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا. (الحدیث)

عطاء بن یسار روایت کوي چې یو سړي له حضور ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې زه باید له خپلې مور څخه هم اجازه واخلم؟ حضور ﷺ ورته وفرمایي: بلې: ته باید له هغې څخه اجازه واخلي، بیا هغه سړي ورته وویل چې زه خوله خپلې مور سره په یوه کور کې اوسېږم، حضور ﷺ ورته وفرمایي چې ته له هغې څخه اجازه اخله. هغه سړي بیا وویل چې زه خو د هغې خدمت کوم (دغه سړي ځکه بیا بیا (په وار وار) پوښتنه

کوله چې نه یې غوښتل یوه باریکي هم ورڅخه پاته شي) نو حضور ﷺ بیا ورته وفرمایي چې له هغې څخه اجازه اخله. ایا ته دا خوښوي چې ته خپله مور په داسې حالت کې ووينې چې هغه لوڅه (بې جامو) وي؟ هغه سړي ورته وویل چې نه. نو سردار ثقلین ﷺ ورته وفرمایي دا چې ته دا نه غواړې، نوله هغې څخه اجازه اخله، ځکه چې انسان د یواځیتوب په حال کې مخلی بالطبع وي. حضرت ابن مسعود ﷺ فرمایي خپلو مېندو او خوښدو ته د ورتلو په حالت کې هم له هغو څخه د اجازې اخستل ضروري دي. یو وخت حضرت عطار ﷺ له حضرت ابن عباس ﷺ څخه پوښتنه وکړه: زما خور له ماسره په یوه کور کې اوسېږي او د هغې ساتنه هم زما په غاړه ده، نو ایا په دغه صورت کې هم زما لپاره کورته د ورننوتلو پروخت اجازه اخستل ضروري دي؟ رئیس المفسرین حضرت ابن عباس ﷺ ورته وفرمایي، هو!..... حضرت عطار ﷺ دوهم ځل ترې وپوښتل، خو هغه بیا هم دغه ځواب ورکړ، خو کله چې ورڅخه درېیم وار وپوښتل شول، نو هغه ﷺ وفرمایي: ایا ته دا خوښوي چې هغه په داسې حالت کې ووينې چې لوڅه وي؟ حضرت عطار ﷺ وویل نه. نو حضرت ابن عباس ﷺ ورته وفرمایي چې ته ځکه باید له هغې څخه اجازه واخلي چې تر اجازې له مخه تاته دا پته نه لگېږي چې هغه به په څه ډول حالت کې قرار لري. له حضرت حذیفه ﷺ څخه پوښتنه وشوه چې: که څوک د مور د لیدو کتو لپاره ورځي نو هم اجازه اخستل ورته ضروري دي؟ هغه مبارک وفرمایي هو!..... که اجازه وانخستله شي نو د دې ډېر امکان

کېدای شي چې تاسو په داسې حالت کې هغه ووينئ چې په دغه حالت کې هغې ته ورتلل او د هغې لیدل د هغې د خپګان او پرېشاني سبب ګرزي، او دا موږ ته يو ډول تکليف ورکول دي او دا څرګند خبره ده چې د مسلمان ته تکليف رسول ناروا کار دي. له پورتنیو حديثو څخه معلومه شوه چې په کوم کور يا ځای کې چې مور يا خور له چاسره ګډه اوسېږي هم ورته د ورتلو په صورت کې اجازه اخستل ضروري دي.

د خپل کور پېژندنه :

لکه چې مونږ تر دې ځايه رارسېږو، نو د ټولو نژدې قريبانو له ډلې د يوې خپلې منکوحې بي بي حکم شو. هغې ته به اجازه ورتلل روادې او هغه کور ته چې خاوند پکې صرف خپلې مېرمنې سره ژوند کوي د ورتوتلو پر وخت د اجازه ضرورت نشته او هغه کور خپل کور بلل کېدای شي. اوله دغه څخه بغير د نورو ټولو کورو لپاره اجازه اخستل ضروري دي که د مېرمنې سره په کور کې بل څوک هم وي يا څوک مېلمه هلته راغلې وي، نو بيا کور د هغې بلل کېږي او د خاوند لپاره د ورتوتو پر مهال د اجازه اخستل ضروري دي. نو خپل کور هغه کور ته ويل کېږي چې يا خويو څوک پخپله تنها پکې اوسېږي او يا ورسره صرف خپله مېرمن هلته اوسېږي، دا فرق نه کوي چې دغه کور د هغه اصلي ملکيت دي او که په کرايه يې نيولی دي او يا يې دلته وخت لپاره له بل چا څخه غوښتي دي. که له يو چا څخه په کرايه نيول شوی، يا دلته وخت لپاره پاته ورکړل شوی وي هم د کور

(ځای) اصل مالک ته دا اجازه نشته چې بغير له اجازه اخستلو هغه کور ته ننوزي.

خپل کور ته د راتلو سنت طريقه :

په کوم کور کې چې صرف خاوند او د هغه مېرمن اوسي، نو د خاوند لپاره که څه هم هغه کور ته د ورتلو پر وخت اجازه اخستل واجب نه دي، مګر سنت او مستحب طريقه داده چې دغه دنگه کور ته هم د هغه کور خاوند بايد په ناڅاپي ډول ورته شي، بلکه تر ورتوتولو له مخه د خپلو پښو په درب سره او يا په کومه به طريقه سره خپله مېرمن له خپل راتګ څخه خبره کړي. له حضرت عطار رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې د خپلې منکوحې بي بي کور ته به هم بغير له اجازه نه ورځو؟ هغه مبارک وفرمايل، هلته په ورتلو کې د اجازه ضرورت نشته - ابن کثير د دغه روايت د نقل تر څنګ فرمايي: له دې څخه مقصد دا دی چې د اجازه اخستل واجب نه دي، خو مستحبوالې او بهتري پکې دلته هم شته. که څه هم خپل کور ته د ورتلو پر وخت خود دې ضرورت نشته چې څوک دې له خپلې مېرمنې څخه اجازه واخلي، ځوله خپل راتګ څخه خامخا بايد هغه خبره کړي، ځکه چې امکان شته چې د خاوند د ورتلو په وخت دې د هغه مېرمن په داسې حالت کې وي چې دا نه غواړي چې خاوند يې په دغه دنگه حالت کې وويني. د مثال په ډول مېرمنو ته دا خبره بده ښکاري چې د خاوند په حضور کې غسل وکړي او د خاوند په باب هم د دې وېره شته چې په داسې حالت کې د مېرمنې لیدل دي د هغه لپاره د نفرت سبب وګرزي... له

دو حدیثونو او روایتونو څخه څرگنده شوه چې په بېلابېلو ځایو کې د اجازې اخستلو سببونه هم رنګارنګ او جلا جلاوي خو یو له هغودا احتمال دي چې کور مېشت دي په لوڅ حالت کې وي، کېدای شي چې هغه څوک چې تاسو ورځي ستاسو د ورتلو پر وخت د لوڅوالي په حالت وي - له دې څخه دا خبره معلومه شوه چې د هر چا چې درته ستر لیدل روا وي هلته د اجازې اخستلو ضرورت نشته (خو ډېره ښه خبره به دا وي چې دوی خبر کړئ) او د چا چې درته د ستر لیدل روا نه دي هلته اجازه اخستل ضروري دي. او په هغه ځای کې چې له خاوند سره صرف خپله مېرمن اوسي که د بل چا دراتلو امکان نه و، نو د اجازې ضرورت نشته، او که د بل چا دراتلو قوي امکان و نو بیا هلته هم د اجازې اخستل ضروري دي. په دې پوهېدل هم د سړو لپاره ضروري دي چې د خپلو مېرمنو ستر لیدل که څه هم روا دي خو دا یو مناسب کار نه دي. د حضرت عائشې رضي الله عنها د یو حدیث مفهوم دي چې مونږ په ټول ژوند د یو او بل ستر و نه لیدل. حضرت زینب رضي الله عنها فرمایي چې زما خاوند حضرت عبداللہ ابن مسعود ؓ چې به کله کورته راتلی، نو په لوړ غږ به ټي خبرې کولې ترڅو په دې سره د کور وال د هغه له راتلو څخه خبر شي. له دې امله امام احمد رحمۃ الله علیه صراحت کړی دی چې خپل کورته د داخلېدلو پر وخت توڅی کول او یا له پښو څخه اواز پیدا کول مستحب کار دي. (ابن جریر و ابن کثیر) حضرت مجاهد ؓ د عامو مفسرینو بر خلاف د تَسْتَأْنِسُوا معنی په داسې ډول هم کړې ده چې توڅی کول د دروازې کړی، یا ځنځیر سوکه

ټکرل او په نرمي سره خبرې کول او یا له پښو څخه اواز پیدا کول او یا د بلي داسې مناسبې ذریعې کارول چې له امله یې د کور خاوند د بل چاله راتګ څخه خبرېږي ټول د استیناس تر لفظ لاندې راځي په دې اړوند د حضرت مجاهد دلیل په لاندې ډول دي:

(اخرج ابن حاتم عن ابی سورة ابن اخي ابی ایوب قال قلت یارسول الله هذا سلام فما الاستیناس، قال یتکلم الرجل بتسبیحة وتکبیرة وتحمیدة ویتنحیح فیؤذن اهل البيت. (الحدیث) (تفسیر ابن کثیر)

ژباړه: له حضور ﷺ څخه پوښتنه وشوه چې په سلام خو مونږ پوهېږو، خو استیناس طریقه څنګه ده؟ حضور ﷺ وفرمایل د سبحان الله یا الحمد لله یا الله اکبر په لوړ اواز ویل او یا غاړې تازه کول ترڅو د کور وال پوهېږي چې یو څوک کورته د تنه راتلونکی دی.

د اجازې اخستلو لپاره د دریدلو سنت طریقه:

کله چې تاسو غواړئ له یو چا څخه د هغه د کورته د ورتنولو اجازه واخلي، نو تاسو باید دروازې ته مخامخ ونه درېږئ، ترڅو د اجازې اخستلو مقصد هم په ځای شوی وي او د بې پردګي له بدې او خباثت څخه مو هم ځان ساتلی وي. په دې اړه د حضرت عبداللہ بن بشر ؓ روایت دي ادا تی بابا یرید ان تستأذن لم یستقبله جاء یمیناً و شمالاً فان أذن..... والا انصرف..... (ادب المفرد)

ژباړه: کله چې یو څوک د بل چا دروازې ته د اجازې اخستلو لپاره ورځي، نو د دروازې مخامخ طرفه څخه دې نه ورځي بلکه له ښي یا کښې (چپ) طرف څخه دې ورشي. که اجازه ورته ورکړله شوه خو ډېره

ښه ، او که ورنه کړله شوه نو واپس دې لاړشي . د ابو داؤد شريف په روايت کې دې چې کله به حضور ﷺ د چا کورته ورتلی ، نو د هغه دروازې ته به بالکل مخامخ نه درېدی ، بلکه په يو طرف به درېدی او بيا به يې په لور او از سلام ويلو په عين دروازه کې له درېدلو څخه به حضور اقدس ﷺ له دې وجې هم ځان ساتی چې پخوا خو يعنې په هغه زمانه کې خو په دروازو باندې د پردې اچولو رواج نه ؤ او که به بيا پرده هم وه نو داسې پرده به وه چې د ليرې کېدو به يې ډېر امکان لرلو . يو څوک د حضور ﷺ څخه د اجازې اخستلو لپاره د هغه مبارک دروازې ته مخامخ ودرېدی نو حضور ﷺ هغه ته په دې ډول سپارته وکړه چې دروازې ته بايد په داسې ډول ودرېږي چې ستا نظر د کور په داخل ونه لگېږي ، ځکه چې د اجاي اخستلو قصد دغه دي .

د حضرت عمر ؓ واقع

حضرت عمر فاروق ؓ يو وخت د شپې له پلوه په گڼت وتلی ؤ چې ناڅاپه يې د يوسړي اواز واورېدی . چې اوازونه (غزلي) يې ويلي ، حضرت عمر ؓ پر ديوال ورته وکتل نو ويې ليدل چې هلته شراب هم شته او ښځې هم شته ، نو هغه ته يې ناری کړې او ورته ويې ويل : ای د خدای ﷻ دښمنه ! ایا ته په دې پوهېږي چې ته د الله ﷻ نافرمانی کړې ؟ او الله ستا دغه حال له خلکو پټ ساتلی او ستا پرده يې کړې ده ؟ هغه ورته په ځواب کې وويل : ای امير المؤمنينه ! تلواړمه کوه که مايوه گنا کړي ده ، نو تا درې گناهونه کړي دي (۱) پاک خدای ﷻ تجسس منع کړی دي او فرمایي چې (وَلَا تَجَسَّسُوا) (۲) پاک خدای

ﷻ حکم کړی دي چې د خلکو کوروته د دروازې له لاري داخلېږئ او فرمایي چې (وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا) (۳) پاک خدای ﷻ حکم کړی دي چې بغير له خپلو کورو ، د نورو کوروته بغير د هغوله اجازې مه داخلېږئ او فرمایي چې (لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرِ بُيُوتِكُمْ) خو ته زما له اجازې څخه بغير زما کورته داخل شوی يې . د دغه ځواب په اورېدو سره حضرت عمر ؓ په خپله غلطې اقرار وکړ او د هغه په خلاف يې هېڅ هم ونه کړل ، خوله هغه څخه يې په کلکه دا لوز واخست چې ښه اونېکه لاره به خپله وي .

د کور د ننه ته د پټ ، پټ ورکتلو ممانعت :

د اجازې په اخستلو کې يوه گټه دا هم ده چې که يو څوک د څه شي ښکارول تاسو ته ونه غواړي ، نو تاسو که هم له هغه څخه خبر پيدای نشئ ، نو که تاسو د کور داخل ته پټ پټ په غلا وگورئ نو دا گټه له مېنځه ځي په احاديثو کې د دې کار سخته منعه راغلې ده . د رسول ﷺ خدمتگار حضرت انس ؓ فرمایي چې يو چا له بهر څخه د حضور ﷺ حجرې ته پټ پټ ورکتل په دغه وخت کې حضور ﷺ يو غېښی په لاس کې اخستی ؤ هغه غېښی يې په داسې ډول د هغه په لوري وغورزاوو لکه چې غوښتل يې چې په نس کې ولگېږي . همدا رنگه په يو حديث شريف کې راغلي دي (لَا يَحِلُّ لِمَرَأٍ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى جُوفِ بَيْتٍ حَتَّى يَسْتَأْذِنَ فَإِنْ فَعَلَ فَقَدْ دَخَلَ) (بخاري شريف و مسلم شريف)

هېڅ يو مسلمان ته روانه دي چې د بل چا کورته پټ پټ ور وگوري . که يو چا داسې وکړل نو هغه داسې دي چې گويا هغه ته داخل شو . نو

له پورته احاديثو څخه څرگندېږي چې په شريعت کې د چاکورته د پټ کتلو سخته منعه راغلې ده.

د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه فتوی :

عن عمر بن الخطاب من ملا عينيه من قاعة بيت قبل ان يؤذن له (فقد فسق) له حضرت عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چې که يو چا تر اجازې اخستلو له مخه د کور مينځ کې خپل نظر خپور کړ، نو هغه د نافرمانۍ مرتکب شو. له دې څخه معلومه شوه چې د چاکورته بې اجازې ورکتل هم روا نه دي بلکه طريقه يې داده چې که دروازه پرانستې وي، يا تاسو د چاکورته له هغه لوري ورتلونکي ياست چې د کور داخلي برخه درته مخامخ وي، نو د هغه مخامخ مه درېږئ، او که څوک دا رنگه عمل کوي، نو د حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه له فتوی سره هم هغه فاسق بلل کېږي. (عن ابي هريرة ان رسول الله ﷺ قال اذا دخل البصر فلاذن له) له حضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل چې: هر کله د يو چا نظرد کور په داخل باندې ولوېدی نو له هغه سره د اجازې اخستلو حق پاته نه شو. هغه گوياد اسلامي قواعدو سرغړونه وکړه او ځان يې گنهگار کړ.

د سترگي نندېدلو مسئله :

دهغه چالپاره چې د بل چاکورته پټ پټ غوري، سخت وعيد (سزا ورکولو گواښ) فرمايل شوی دي: (لَوْ اَنَّ امْرَأًا اطْلَعَتْ عَلَيْكَ بِغَيْرِ اِذْنٍ فَحَذَفْتَهُ بِحِجَارَةٍ فَقَطَّاتٌ عَيْنُهُ مَا كَانَ عَلَيْكَ مِنْ جُنَاحٍ) (الحدیث)

حضور ﷺ وفرمايل: که يو چاستابې اجازې ستا کورته درکتل او تاهغه د دغه کار په وجه په ډېره وويشتی چې له امله يې د هغه سترگه ووتله نو په دې سره ستاهېڅ گناه نشته، غالباً چې گناه به له دې وجې نه وي چې هغه بغير له اجازې د کور داخل ته د کتلو هڅه کړې ده او په دې ډول يې په کور کې د تنه د ښځو د ليدلو بده اراده کړې ده چې له امله يې لويه فتنه هم راولاړېدای شي. که هغه د خپلې سترگې د رنډېدلو راپور د محکمې د قاضي مخته کېږدي نو قاضي به د هغه په حق کې فيصله نه کوي او نه به د هغه د سترگې په ايستونکي باندې د ديت ورکولو حکم کوي. د امام شافعي رحمه الله عليه مسلک دا دي چې د داسې چې سترگه رنډول (ايستل) روا دي. امام ابوحنيفه رحمه الله عليه له دې څخه دا مطلب اخلي چې دغه حکم يواځې په پردي کور کې بغير له اجازې د نظر اچولو په صورت کې نه دي بلکه په هغه صورت کې دي چې کله يو څوک د بل چاکورته په خاموشۍ کې تنوزي او بيا د کور والو لخوا د واپس بهر کولو پر وخت د هغه سترگې يا د بدن کومې بلې برخې ته تاوان ورسېږي، نو هغه د کور والو گناه نشي گنله کېدای (احکام القرآن جصاص)

د رانده د نظر حکم :

فقهاؤ د نظر په حکم کې اورېدل هم ورکړه گڼلي دي د مثال په ډول که يو ږوند د بل چا کورته پرده لرونکې ښځې دي د هغوی نظر خو حتماً په دغه رانده باندې لوېږي. همدارنگه هغه د کور والو غږونه بغير له اجازې اوري. دغه شيان هم د نظر په څېر د تخليې په حق کې دي بې

ځايه مداخلت په حکم کې دي ، همدا راز که په دغه کور کې څوک نامحرم وي نو دهغه نظر خو لازماً په پانده باندې لوېږي . نو سره له دې چې ژوند خو هغه نشي ليدلای خوبيا هم گناه له هغه سره يوړنگ ده لکه چې وينې يې . حضور ﷺ دغه حق کور ته تر ننوتلو پورې محدود پرې اېښی نه دي بلکه هغه يې يو عام او ټول گډ حق گرزولی دي چې له مخه يې د چا کور ته پټ پټ کتل ، او يا دهغه بې اجازې څارل او آن تر دې چې د بل چا د ليکنو او ذاتي کاغذونو بې اجازې کتل يې هم منعه کړي دي او د ابوداؤد شريف په يو حديث کې فرمايي : من نظر في كتاب اخيه بغير اذنه فانها ينظر في النار . (الحديث)

ژباړه : يو چا چې د خپل مسلمان ورور خط بغير د هغه له اجازې وکتلو نو هغه گوياداسې دي لکه چې په اور کې يې وکتل . (له په اور کې کتلو څخه په غير مستقيم ډول عذاب مراد دي . په ټنني ژوند کې زموږ خلک بالکل د دې پروانه ساتي . که د ډاگخانې کار کونکي يو چاته د بل چا ليک ورکوي نو هغه يې تر رسولوله مخه يو ځلې په خپله گوري ، همدا رنگه که تاسو وغواړئ چې د يو چا په لاس خپل يو دوست يا چاته د ليک يوه پارچه ولېږئ نو په لاره يې ورورونکي يو ځلې په خپله گوري او لولي . او بالاخره زموږ په ټولنه کې دغه عادت دومره عام شوی دي چې اوس موږ ته بالکل د دې خيال او احساس نه پيدا کېږي چې موږ بد کار کوو او حال دا دی چې دغه شيان ټول په حديث کې د سزا ورکېدلو په گواش (وعيد) کې داخل دي . د حديث شريف اصل مقصد ، او پکې زموږ لپاره خاص

درس دا دي چې په نفسي خواهشاتو چې په ظاهره ډېر خوندور او مرغوب معلومېږي مونږ وپوهوي چې د هغو اخبر د دوزخ درد ناک عذاب ته ور تلل دي چې د هغه عذاب يوه لحظه به له انسان څخه د سترگو په رپ کې د ټول عمر عيش او ارامي هېروي - او دهغې ژوند خاتمه يا اخبريه (چې پکې د خداي ﷻ د احکامو پابندي کېږي او مونږ ته گرانه او سخته معلومېږي) جنت وي چې په هغه کې به د همېشه لپاره د بخښنې او ارامي سامان موجود وي ، يعنې داسې يو جنت چې د دنيا په يو انسان به د هغه خوا هم نه وي لگېدلې .
د اجازې غوښتلو تر څنگ د سلام اچول :

په ايت شريف کې د دوو شيانو ذکر شوی دي ، د اجازې غوښتلو ، او د سلام اچولو طريقه ئي هم ښوولې ده چې سلام اچول ډېر محبت او گډون د خلکو په زړو کې پيدا کوي . په دې اړوند حضور ﷺ ارشاد مبارک دي . عن النبي ﷺ لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى تحابوا ، الا ادلكم على ما تحابون به ؟ قالوا بلى يا رسول الله ﷺ قال افشوا السلام بينكم . ژباړه : حضور ﷺ وفرمايل چې تاسو خلک به تر هغه وخته پورې جنت ته داخل نشئ تر څو مؤمنان نه شئ او مؤمنان کېدای نه شئ تر څو له يو بل سره (په خپل منع کې) محبت ونه ساتئ . ايازه تاسو ته داسې شی ونه ښايي چې د هغه په سبب ستاسو په زړونو کې محبت پيدا کېږي ؟ صحابه کرامو ﷺ عرض وکړ ، خامخا هغه موږ ته وښيي : حضور ﷺ وفرمايل : په خپل منع کې د سلام اچول رواج پيدا کړئ . حضور ﷺ د کوروالو ته هم د سلام اچولو حکم

لومړۍ به سلام وي که اجازه غوښتل ؟

د اجازې تر لاسه کولو لپاره دوه کارونه ضروري گڼل شوي دي ،
نوېوښتنه د اړيکې پرې چې کوم يوله دوی دوو څخه دي لومړۍ او کوم
ورستۍ وي ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَيَمْنُ يَسْتَأْذِنُ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ قَالَ لَا يُؤْذَنُ لَهُ
حَتَّى يَبْدَأَ بِالسَّلَامِ ..... (الحديث)

ژباړه: حضرت ابو هريره رضي الله تعالى عنه فرمائي: ذهغه چا په هکله
چې لومړۍ سلام ونه وائي هغه چاته دي اجازه نه ورکول کېږي
ترڅو چې په سلام سره پيل وکړي ،

عَنْ كَلْدَةَ بِنِ حَنْبَلٍ: قَالَ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَسَلَّمَ وَلَمْ أُسَلِّمْ وَأَسْتَأْذِنْتُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَسَلَّمَ (أَرْجِعْ فَقُلِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَأَدْخُلْ) . (رواه الترمذی ، ابوداؤد)

ژباړه: حضرت کلدۀ رضي الله تعالى عنه فرمائي: چې زه نبي کریم
صلی الله تعالى علیه وآله وسلم ته ورغلم او سلام مي ورباندې وانه
چاوه ، خوا اجازه مي ورڅخه وغوښته ، نبي کریم صلی الله تعالى علیه
وآله وسلم راته وفرمايل: چې بېرته واپس لاړ شه او دبېرته
راتلو پر وخت لومړۍ سلام واچوه او بيا داخل شه نبي کریم صلی الله
تعالى علیه وآله وسلم ددې لپاره چې خپل امت ته د آدابو لارښوونه
وکړي ، حضرت کلدۀ رضي الله تعالى عنه ته لومړۍ د اجازې
غوښتنو طريقه په ژبنی ډول وښودله ، او بياني ورباندې د عمل په
ډگر کې هم پلې کړه ، او دا خبره هر چاته معلومه ده چې که یو انسان ته
په همدغه ډول درس ورکړل شي نو هغه بيا ورڅخه هيڅکله نه هېرېږي

فرمايلي دي په دغه وخت چې په کور کې هر څوک موجود وي. په
هغو باندې د سلام اچولو يوه گټه دا ده چې کور ته راتلونکي د هغه له
مکان څخه گټه اخستې ده او د احسان بدله احسان دي (هَلْ جَزَاءُ
الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ) نو د گټې رسول لپاره يې يوداسې اصل مقرر
کړ چې که یو نادار او کم حيثيته څوک يې درئيس په وړاندې استعمال
کړي ، نو په لنډ ډول به يې هغه ته يوه لويه گټه رسولې وي چې د ادهر
چالپاره ډېر اسانه او ښه کار ورکونکي دي ، نبي کریم صلی الله تعالى
عليه وآله وسلم موبته دېوې ډېرې جامعې او په شکل لنډې
دعاښوونه کړې ده ، چې الفاظ يې په لاندې ډول دي: (اسلام عليكم
ورحمه الله) ژباړه: پرتا سودي د خداي ﷺ سلامتيا او رحمت وي (الله
اکبر خومره جامع (ټولنيزه) دعاده چې وائي پاک خداي ﷻ دي تاسو
له ټولو بدو شيانو ټوټو ، بلاگانو ، غمو او تکليفونو څخه وساتي)
دغه رنگه له دې خاطر هم سلام يو ضروري شی گڼل کېږي چې
اورېدونکي اواز او نور ډارونکي ونه گڼي دهغه په وېره او ډارولو کې
زيادت ونشي ، هغه چې کله دخپل ځان لپاره د رحمت او سلامتيا
دعاء واورې نو مطمئن شي ، له سلام اورېدولو وروستو که هغه په
ناقابل اظهار کار لگياوي نو هغه يوې خواته کوي او سلام ويونکي ته
د راتلو اجازه ورکوي او که دهغه راتل يې ونه غوښتل نو انکار کوي .
سربېره په هغه ، ددې لپاره چې سلام ويونکي هم د سلامتيا او رحمت
له دعاء څخه بې برخې نشي هغه دخپلي دعاه په ځواب کې دمقابل
له ري څخه د (و عليكم السلام الفاظ) ووري ،

دا حدیثوپه مشهور کتاب (ترمذی شریفه) کې لیکلې دي، چې حضرت ابن عمر رضی الله تعالیٰ عنهما یو وخت له قضائي حاجت څخه دراتلو پر وخت د ډیرې گرمۍ له وجې په تکلیف شو، او د قریشو یوې جونگرې ته په رسیدوسره ئې وویل (السلام علیکم) ایازه دننه شم؟ د جونگرې خاوند ورته وویل په سلامتې سره راتنوزه، ابن عمر رضی الله تعالیٰ عنهما بیا سلام او اجازه وغوښتل، د جونگرې خاوند بیا هم هغه رنگه ځواب ورکړ (د جونگرې د خاوند لخوا تېره جمله دهغه رضی الله تعالیٰ عنه دعزت اودرنښت لپاره کاریدله) اودا په داسې حال کې و، چې دهغه رضی الله تعالیٰ عنه پښې پر ځمکه د گرمۍ له امله سوزدلې کله به ئې یوه پښه پورته کړه کله به ئې بله پښه پورته کړه، په دغه حالت کې ئې د جونگرې خاوند ته وویل: چې داسې راته ووايه چې راځه، کله چې د کور د خاوند لخوا هم داسې ورته وویل شول، نو بیا هغه مبارک وردننه شو.

د رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه و آله وسلم لارښوونې اود صحابه

گرامو عمل

د سید المرسلین صلی الله تعالیٰ علیه و آله وسلم د لارښوونو او اصحابو د تعامل له مخې علماء کرامونو څه تفصیل په دی ډول کړی دی، که په کور کې د خلکو د استوګنې برخه له دروازې، یا د اجازې غوښتلو له ځایه دومره لیرې وي چې د سلام اواز هلته نه رسېږي او یا کور دوه درې یا تر دی زیات چټونه لرې اود سلام ویلو

اواز هلته نشي رسیدلای نو په داسې ځایونو کې لومړی د ضروري دي چې دوی ته په کومه بله ذریعه خبر ورکول شي او بیا ورڅخه اجازه وغوښتله شي اوسلام تر هغه وخته وځنډول شي، ترڅو د کور کوم غړی هغه ته د اجازې ورکولو یا نه ورکولو لپاره له هغه سره مخامخ کېږي. او که کور یا ځای ورکې وي اود سلام اواز د کور خلکو ته رسیدای شي نو بیا باید تر اجازې غوښتلو مخکې سلام وویل شي. او ځینې مفسرین رحمه الله علیهم پر کوروالو باندې د سلام ویلو مفهوم داهم بولي چې لومړی اجازه واخلي او بیا کله چې کور ته داخل شي نو بیا په کوروالو باندې سلام واچوي، ځکه چې اجازه اخیستل واجب دی اوسلام ویل سنت دی. (د استیذان) اجازې غوښتلو یوه طریقه داهم کیدای شي چې که د کور کوم غړی په مخه در شي، نو لومړی سلام ورباندې واچوي او بیا اجازه ورڅخه واخلي. له عامو روایتونو څخه چې په کومه طریقه معلومېږي هغه دا چې له بهر څخه دی تر هر څه له مخه سلام واچوي، یعنې د السلام علیکم الفاظ دي ووايي، بیا دی خپل نوم کوروالو ته وښی او ودي وائي چې زه فلانی یم غواړم چې له فلانې سره ووينم.

یادونه: د پښتنو په ځینو سیمو کې عادات او رواجونه متفاوت دي، د مثال په ډول ډېر خلک د ناپوهۍ په وجه دخپل تره، اکا، ترور، خور، ورور، اود دوستانو کورونو ته پخپل ځایي ډول اوبې له اجازې ننوزي، اودلیل دا وائي چې زموږ اودوي ترمخ پرده مړده نشته، اوموږ ډیر شناخت سره لرو، اودخپل عادت په خاطر ایاتونه او احادیث له

نظره غورزوي ، چې دغه رنگه عادات او رواجونه بالاخره د فساد او فتنو سبب جوړېږي او جوړشوی هم دی ، نو هر څوک چې د چاکورته ورځې نو تر ننوتلو مخکې باید خپل ځان وروپيژني مثلاً زه احمدییم غواړم له فیضان یا حاذم سره وینم ، ترڅو کوروال دده دراتلو یا نه راتلو فیصله وکړي ، او نامحرم دده دراتلو په صورت کې له دغه ځایه دوتلو او گوښه کیدلو چانس ولري . (حسیف ، عاجز)

که د کور خاوند ته له سلام او اجازې معلومه نه شي چې څوک دی ، له سلام ویونکي څخه دهغه دنوم یا بله څه غوښتنه وکړي نو سلام ویونکي (میلمه) دي خپل اصلي او عرفي دواړه نومان ښه په واضح ډول ورته وښيي ، ترڅو هغه ورباندې وپيژندل شي ، څرنگه چې د ځینو خلکو عرفی نوم تر خپل اصلي نوم زیات د خلکو پر ژبه او بڼې ، او مشهور وي ، نو ځکه دا طریقه ډېره ښه بریښي چې خپل پوره نوم او پته په ښه ډول ورته څرگند کړي ، ترڅو د کور خلکو ته دهغه په پیژندنه کې تکلیف او پریشاني پیدانه شي ، حضرت عمر فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه به همدا سې کول ، د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم مقام ته چې به کله هغه رضی الله تعالی عنه حاضریدي ، نو دا الفاظ به یې ویل : (السلام علیکم) (علی رسول الله) (یا یدخل عمر) (ابن کثیر)

پر نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم باندې له سلام ویلو ورسته به یې وویل ایا عمر داخل شي ؟

د صحیح مسلم شریف په یوه حدیث کې روایت دی ، چې کله به موسی اشعری رضی الله تعالی عنه د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ملاقات کاوه ، نو دا اجازې اخیستلو لپاره به یې دا جمله ویله (السلام علیکم هذا ابو موسی) (اسلام علیکم هذا اشعری) تر سلام وروسته به هغه خپل اصلي نوم ووايه او ورپسې به یې د لاسه وضاحت لپاره خپل کورنی نوم هم ووايه ، دا ټول ددې لپاره چې اجازه ورکونکي اجازه اخیستونکي ښه پوره نه وي پیژندلې تر هغه په شک کې وي چې دراتلو اجازه ورته ورکړې کنه ؟ نو ددغو اندیښنو دلیری کولو لپاره اجازه اخیستونکي ته لازمه ده چې خپل اصلي او عرفي دواړه نومونه واخلې ترڅو د کور خاوند په پوره اطمینان سره دده دراتلو یا نه راتلو پریکړه وکړي .

په ډیر پوړیزه ودانیو کې دا اجازې غوښتل:

که په یوه چار دیوالې کې ډیري کورنۍ اوسېږي ، یا څو پوړیز پارتمان وي او په هر پخت کې یې جلا جلا خلک اوسېږي ، نو ددوي هره هره کورنۍ جلا جلا حکم لري ، که څه هم ددوي دوتلو او ننوتلو لاره (دروازه) یوه وي ، له دوی څخه که تاسو هرې کورنۍ ته ورتلل غواړئ نو اجازه ضرور ده ، په دغه رنگه کورو کې تاسو له پردو څخه له ښکاره اجازې اخیستلو وروسته داخل شئ ، دا اجازې په اخیستلو کې هیڅکله هم د بدې او سختۍ احساس مه کوئ ، ځکه چې اجازه داسې یو کار دی چې ډیر زیات مفاسد له منځه وړي ، د فساد او فتنو مخه نیسي . او دغه کار د دواړو (اجازه اخیستونکي ، ورکونکي) لپاره ډېر

گټور دی ، نو نه باید د خدای ﷻ دغه حکمونه خوارو گڼل شي ، ار ورته بي گټې شيان وويل شي ، دغه احکام چې په ظاهره ډيرو او جزئي ښکاريږي ، خود خدای ﷻ په قانون کي د حد تر درجې اغېز لري .

د (څوک ئي ؟) په ځواب کي (زه يم) ويلو منعه :

د اجازې په غوښتلو کي يوه ډيره بده طريقه داده چې ځينې خلک دا عادت لري کله چې دروازه وټکوي يا گيټي روي نو د کور لخوا ورته اواز راشي چې (څوک ئي ؟) هغه په ځواب کي ورته ووايي (زه يم) او يا چوپه خوله دريږي ، نو که د کور خلک خپل نوم يا نور څه ورو نه ښي ، نو دا يو بد عادت او د کور خلک تشويش کي اچول دي ، په دې سره د اجازې اخيستلو گټه له مينځه ځي ، او په حديث شريف کي هم د (زه يم) کلمه خوښ کړل شوي نه دي ، خطيب بغدادی رحمه الله عليه په خپل تاريخ کي د علي بن عامر رحمه الله عليه په واسطه نقل کوي ، چې هغه دبصري ښار ته ولاړي او هلته د حضرت مغیره بن شعبه رضي الله تعالى عنه ليدو ته ورغلي ، او دروازه ئي وروټکوله حضرت مغیره رضي الله تعالى عنه د کور له داخل څخه ورڅخه پوښتنه وکړه چې (څوک ئي ؟) هغه ورته وويل (انا) (زه يم) حضرت مغیره رضي الله تعالى عنه وروته وفرمايل چې زما په دوستانو کي خوهي څوک داسي نشته چې هغه (انا) نوم يې بيا حضرت مغیره رضي الله تعالى عنه بهر راووتي او هغه ته ئي يو حديث وښودى چې يو وارې حضرت جابر بن عبد الله رضي الله

تعالى عنه دخپل مرشوي پلار د فرض ادا کولو په سلسله کي د نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په خدمت کي حاضر شو او اجازې اخيستلو لپاره ئي دروازه وټکوله نو نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د کور له دننه ورڅخه پوښتنه وکړه چې څوک ئي ؟ نو حضرت جابر رضي الله تعالى عنه په (انا) سره ځواب ورکړ ، نو نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د زجر او خبرلو په طور ورته وفرمايل (انا ، انا) هغه مبارک دغه د (زه يم) لفظ خوښ نه کړ ځکه چې د (زه يم) په لفظ سره خود کور والو ته دانه معلوم يږي چې د کور په دروازه کي څوک دي ؟ ، ترڅو چې هغه خپل اصلي او عرفي نوم وانهخلي .

د اجازې غوښتلو لپاره مناسبې جملې

د بشريت مهربان او استاد حضرت محمد صلی الله تعالى عليه واله وسلم مودته د اجازې غوښتلو طريقه او دهغې الفاظ هم ښودلي دي ، چې په مثال کي ئي دا بود او د شريف دغه حديث شريف راوپراي شو ، (جاء رجل من بني عامر الى النبي صلى الله تعالى عليه واله وسلم فقال أَلجُ فقال النبي صلى الله تعالى عليه واله وسلم للجارية أخرجي فقولي له السلام عليكم أَدْخُلُ فَإِنَّهُ لَمْ يَحْسَنِ الْاسْتِئْذَانِ قَالَ فَسَمِعَتْهَا قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ إِلَى الْجَارِيَةِ فَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَدْخُلُ فَقَالَ وَعَلَيْكَ أَدْخُلُ قَدْ خَلْتُ .) (الحديث)

ژباړه : له بنی عامر څخه یو سړی د نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په خدمت کي حاضر شو ، او ئي ويل (أَلج) زه در دننه شم ؟ نبی

کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ویوې مینځې ته وویل: دغه نفر دا جازې اخیستلو په طریقه باندې نه پوهیږي، هغه بهر وباسه او طریقه ورته وښیې او پوه شي کړه چې دغه رنگه ووايه.

(السلام علیکم اذ خل؟) ایا زه درشم؟ هغه نفرواتي چې دغه دښی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم خبره د مینځې تر راتلو مخکې ما واوریده، نو ځکه مې په دوهم وار د هغه صلی الله تعالی علیه واله وسلم له ارشاد سره سم کار وکړ، نونې کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم راته وفرمایل (وعلیک اذ خل) یعنی ماته شي اجازه را کړه چې زه هلته ورشم، او بیا زه هلته ورغلم، نوله دې څخه معلومه شوه چې د هغه رهبر خوښه کړې طریقه داده (السلام علیکم اذ خل) دا جازې په الفاظو کې باید د (اذ خل) لفظ استعمال شي، چې معنی شي داده (ایا زه کولای شم دالته درشم؟) یا کولای شم چې حاضر شم؟ د (الجل) د لفظ معنی دا خلافتو خلاف وه، دا چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دغه لفظ نه دی خوښ کړي، چې شریعت د ژوندانه د هراړخ خیال ساتلی دی، آن دا چې دایې هم موږ ته ښودلې ده چې تاسو باید خلکو ته په خطاب کې څه ډول الفاظ استعمال کړئ، ؟ او څه ډول استعمال نه کړئ.

دنه خواب په صورت کې سنت طریقه

که تاسو د چادر وازې ته ورسیدلاست او اجازه مو وغوښتله خوله دننه څخه هیڅ خواب تر لاسه نه شو، نو په دغه صوره کې سنت طریقه داده چې یو ځل بیا اجازه وغواړئ، که بیا هم خواب رانه غلي نو دریم واري

هم اجازه غوښتلای شئ، خو که په دریم واري بیا هم خواب تر لاسه نه شو، نو بیا باید بیرته واپس ولاړ شئ، (د خواب په انتظار کې باید ونه دریږئ، او که تاسو دا جازې غوښتلو بغیر د خاوند انتظار کوي، نو هغه تردې حکم نه لاندې کیږي،) له درې واري جازې غوښتلو وروسته دا پوره یقین کیږي چې د کور والو زماواز واوریدی لکن هغه په داسې حال کې دی چې زما خواب نه شي را کولای، یعنې لمونځ کوي، یا په بیت الخلا کې دي، یا غسل کوي، یا ویده دی او یا په کوم بل داسې کار لگيادي چې زما ورتلل شي هلته نه خوښیږي، او یا هغه په کار لگيادي او بل داسې څوک نشته چې مامنع کړي.

یوروايت دی چې حضرت ابوموسی اشعري رضی الله تعالی عنه د حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه لیدو ته ورغی، درې واره ئې اجازه وغوښتله خو دنه جوابه په وجه بیرته واپس ولاړي، کوم وخت چې وروسته حضرت عمر رضی الله تعالی عنه وویل: چې عبدالله بن قیس دلته راتلل غواړي هغه راوبولئ، هغه بهر واووتی او وئې لیدل چې ابوموسی اشعري رضی الله تعالی عنه بیرته روان شوی دی، او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته ئې د ابوموسی رضی الله تعالی عنه دبیرته تلو خبر ورکړ، له هغه څخه وروسته چې کله بیا ابوموسی اشعري رضی الله تعالی عنه د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه لیدو ته راغلي، نو حضرت عمر رضی الله تعالی عنه وپوښتل چې ته ولي بیرته واپس تللی وي؟ حضرت ابوموسی

خوک په خاما خارا تلو مه مجبور کوي

هر کله چې تاسو د دروازې ټکولو، سلام اچولو او يا بلې طريقې په ذريعه د اجازې تر لاسه کولو کوشش تر درو وارو پوري تکرار کړئ، او بيا هم له دننه څخه درته هيڅ ځواب رانه شي نو داسې مه کوئ چې هلته کښينئ او دکور خاوند دخاماخارا ايستلو کوشش کوئ ځکه دا کار دکور د خاوند د زورولو سبب گرزي، او د اسلام مبارک دين کله هم د چا زورول نه غواړي، اونه ئي خوښوي او څوک دا حق نه لري چې يو څوک په ملاقات کولو مجبور کړي، او ياد هغه په دروازه کې کښيني او دهغه د تنگولو کوشش وکړي، او داهم د اسلام له نظره په هيڅ ډول سم کار نه گڼل کېږي چې د يو چا په دروازه کې ودرېږي او په داسې وينا ياناره سره دکور خاوند رابولي چې هغه زورونکي يا د اخلاقو خلاف وي، د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په زمانه کې چې کومو خلکو دهغه مبارک په مجلسونو کې گډون کړي و، هغه خلک په اسلامي اخلاقو او آدابو روزل شوي و، هغوی به هميشه د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم دوختونو خيال ساتي، هغوی حضراتوته د دې پوره پته وه چې نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم د الله ﷻ د دين په کارو کې ترکومي اندازې پوري مصروف ژوند تېروي، او دده رنګه ستومانوونکو مصروفيتونو په دوران کې به خاما خاڅه وخت دهغه دارام لپاره وي او څه وخت به يې دخپلو شخصي ضرورتونو د ترسره کولو لپاره وي او همدارنګه دکورني ژوند د پرمخ بولول لپاره هم څه وخت حتماً

اشعری رضی الله تعالی عنه ورته وويل چې د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم مبارک ارشاد دی:
(اِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنَ لَهُ فَلْيَرْجِعْ.)
ژباړه: که له درې واره اجازه غوښتلو وروسته اجازه درنه کړل شوه نو بيرته لاړشئ. مادرې واره اجازه و غوښتله خو کله چې مې هيڅ ځواب مې تر لاسه نه کړ، نو په دغه حديث د عمل له مخې بيرته روان شوم. حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د دغه حديث د صحت د ثابتهولو لپاره په يوه خاص انداز سره وويل چې يو څوک شاهد راوله کړه زه به وتاته سزا درکړم، حضرت ابو موسی اشعری رضی الله تعالی عنه له هغه ځايه ولاړي او د انصارو يوې ټولنې (ډلې) ته ورسيدی او دغه ټوله قصه ئي ورته وکړه، او روته ئي ويل که په تاسو کې چا دغه حکم مبارک اوريدلی وي نو له ماسره ولاړشئ او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته تصديق ورکړئ، انصارو وويل چې دا حکم خو عام دی، بې شکه نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم همدغه رنګه وفرمايل او موږ ټولو واوريدل، موږ خپل تر ټولو کم عمر هلک ستاسره د شاهد په ډول لېږو. هغه و چې حضرت ابو سعيد خدری رضی الله تعالی عنه ورسره ولاړی او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته ئي وويل چې ما هم دغه حديث شريف له نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم څخه اوريدلی دي، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دغه وخت په افسوس کې شو او ئي ويل چې دنيا کارو بار له دغې مسئلې ناخبر ساتلی وم.

له یو وخت د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم د لیدلو لپاره راغله ، نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم له مسجد خڅه راوتلی و او حجرې ته تللی و دوی له حجرې خڅه دباندی ودریدل او په ناروئي پیل وکړ او وئي ويل (يَا مُحَمَّدُ اُخْرِجِ الْيَتَا) (ای محمده موږ ته راووزه) داددوی بې عقلي اوسادگي وه ، اودوي له اخلاقو اوښه چلند خڅه بالکل خبر نه و.

رسول الله صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته ددوي له دغه رنگه حرکتونو خڅه ډېر تکلیف رسیدی ، مگر هغه مبارک به دخپلي نرمي طبعي (حلم) په وجه برداشت کاو ، اخيردوي خدای ﷻ ددغه ناسم عمل له وجې ملامت کړل او خلکو ته ئي په دغه ډول هدايت وکړ.

(وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ)
ژباړه: کله چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په کورکي وي او تاسو هغه په ناروسره رابولي نو دادادب سره په ټکرکي عمل دی ، بلکه خلکو ته پکار دی چې انتظار وکړي ، هر کله چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دخپل ضرورت سره سم بهر راووتي نو هغه وخت دی ورسره لیده کاته وشي.

د سيد المرسلين محمد صلی الله تعالی علیه واله وسلم ذات مبارک ډېر کتونو سرچينه اود مسلمانانو د ټولو ديني اودنيوي کارونو مرکز اود رجوع خای و ، ډېر وړو کي کار هم دانسان لپاره ډېر سخت او مشکل گزني که دهغه د اوقاتو نظم موجود نه وي.

ضرورت وي ، نو څرنگه چې اصحاب کرام ښه پوهېدل چې د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم کورني معاملات هم د دين ديومهم اړخ حيثيت لري نو ځکه به دوی د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم لیدو ته هغه وخت راتلل چې کله به هغه بهر ته راوتلی و ، او کله چې به هغه په مجلس کي حاضر شوی نه و ، نودوی حضرات به ورته په ډېر ادبي او اخلاقي ډول کښیناستل اود نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دراتلو انتظار به ئي کاو ، مگر د عربو په هغه ماحول کي چې په عام ډول خلکو ته د سمون روزنه نه وه رسیدلې ډیر ډیره داسي خلک هم د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم د لیدو لپاره راتلل چې په زړه کي به ئي دا خیال او فکر و چې هر هغه څوک چې پاک خدای ﷻ ته خلک رابولي او یادخلکو اصلاح کوي هغه هیڅکله هم دارام کښیناستلو حق نه لري ، دوی به له خپل ځان سره د افکر کاو ، چې موږ دا حق لرو چې هر وخت موڅه پوښتنه کول زړه وغواړي شپه وي که ورځ موږ به نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم بی چون اوچرا ورځو او پوښتنه به ورڅخه کوو ، او هر کله چې موږ څه غوښتنه کوو نو هغه صلی الله تعالی علیه واله وسلم به خاما خاموږ ته ځواب وائي. ځینې حضرات داسی هم و ، چې بالکل له اسلامي تعلیم سره نا اشنا و نا خبره و ، دوی به د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم حجرې ته ورتلل او په زوره ، زوره به ئي دهغه دراتلو نغری وهلې ، دادهغو دسادگي وجه وه اودغه رنگه واقعي ځله په احادیثو کي راغلي دي ، د مثال په ډول د نبی تمیمویو

د صاحبہ گرامود عمل طریقہ

حضرت رسول اقدس صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم په مجلس کې گډون کونکو اوله هغه سره ملاقات کونکو ته چې کوم ادا ب رسول شوي و، دهغو بنسټیز ټکي دا و، چې له نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم سره په لیدو کتو او خبرو اترو کې تر انتهایي حده پورې باید د ادب لحاظ وساتل شي، دهیڅ یو چاواز (غږ) باید د نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم تر اواز لورنه وي، هغه څوک چې له نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم سره خبرې کوي هغه باید داله یاده ونه باسي چې دا وخت زه له داسي چا سره په خبرو لگیا نه يم چې هغه زما سیال یا له ماسره برابر دي، بلکه زه د الله ﷻ له سپېڅلي رسول نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم سره خبرې کوم. د پاک خدای ﷻ د دغه حکم تر نازلیدلو وروسته د اصحابو گرامو حال داسی شو چې حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنه عرض وکړ چې ای د الله ﷻ رسول! په خدای ﷻ می دی قسم وي چې زه به د مرگ تر ورځې له تاسره په داسي ډول خبرې کوم لکه یو څوک چې چاته په غوږ کې ډغیږي.

حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنه به هم د دغه حکم له نازلیدو وروسته دومره (سوکه) ورو ډغیږي، چې ډیروارې به نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم دوهم وار پوښتنه ورڅخه کوله، او د ثابت بن قیس اواز اصلاً ډیر غټ و، خو کله چې ئې دغه ایه واوریدې، نوله ډاره ئې ډیر زیات وژړل اوله ډېر تکلیفه وروسته ئې خپل غږ ډیر ټیټ

کړ، له دغو قیصو څخه کولای شو چې اندازه ولگوو چې د لویانو (بزرگانو) سره په لیدو، کتو، خبرو کې څرنگه کړنلاره خپله کړو.

له مشرانو سره د لیدو کتو ادا ب

علماؤ په صراحت سره ویلي دي چې کوم خلک په عمر کې له تاسو څخه مشران وي او یا په علم کې تر تاسو لوړ وي او یا مشائخ یا استادان وي، نوله هغو ټولو سره د ملاقات پړوخت د دغو ادا ب ډېر خیال ساتل پکار دي.

حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنه فرمایلی دي چې ځیني وخت به ما د یو انصاري صحابي دروازې ته دهغه دراوتلو په انتظار کې ټوله غرمه تیروله، د دې لپاره چې ما ویل کله هغه د باندې راووزي بیا به زه ورڅخه د یو حدیث پوښتنه او تحقیق کوم، که ما له هغه څخه دا اجازه غوښتنه کړي وای نو هغه به ضرور ماته اجازه راکړې وه مگر ما دغه کار د ادب خلاف بللو نو ځکه می دا انتظار تکلیف پر ځان منلی و.

حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنهما فرمائي: چې کله به زه یو چاته د لیدو لپاره ورغلم، او بیا به داراته معلومه شوه چې هغه ویده دي، نو خپل څادر به می هلته د دروازې تر مخ اچا و او بیا به په انتظار ورباندې کښیناستم، د تودوڅي گرمۍ څپې به چلیدلې چې دهغو په وجه به زما خوله اوسر په خاورو ولړل شول، مگر زه به تر هغه وخته پورې هلته وم ترڅو به هغه راپورته شواو دخپل ضرورت لپاره به

بهرته راووتې ، نو هغه وخت په بياماورڅخه د يو حديث په اړوند پوښتنې او تحقيقات كول ، هغو حضراتو به راته ويل چې تابه نه دي كړي چې دلته په دغه بد حال كې انتظار شوى ئې موږ به دى خبرولو ، اوما به په خواب كې ورته ويل چې زما زړه دانه غوښتل چې تاسو زما په خاطر دخپلو ضرورياتو ترپوره كولو مخكې بهر ته راووزئ ، نو دا خبره ددې دليل دي چې اصحاب كرامو رضی الله تعالى عنهم اوتابعينو رحمة الله عليهم هم دخپلو استادانو او مشاڅوپه حق كې ددغو ادبونو د پرخيال ساتلى دى ، ځكه چې دوى هم د انبياؤ وارثان ؤ ، اوددې دليل دادى چې يوخت نبى كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم ابودراء رضی الله تعالى عنه وليدى چې هغه د حضرت ابوبكر صديق رضی الله تعالى عنه تر مخ روان ؤ ، نبى كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم ورته وفرمايل : چې گوره ته د داسې چا تر مخ روان ئى چې هغه په دنيا او اخرت تر ټا بهر دى اوبيا ئې وفرمايل : چې په دنيا كې لمر پر داسې چانه دي ختلى ، نه لويديلى چې هغه تر حضرت ابوبكر صديق رضی الله تعالى عنه بهر او غوره وي . (روح البيان)

د عالم مثال د نبى په څير دي ، الله ﷻ د نبى په شان كې فرمايلي دي : چې تاسو بهر ته دهغه در او تلو انتظار وكړئ . حضرت ابو عبيدة رضی الله تعالى عنه فرمايي : زه د يو عالم دروازي ته ورغلم خو دروازه مې

ونه ټكوله بلكه دهغه انتظار مې وكړ ماويل چې هر كله هغه بهر ته راووزي هغه وخت به زه له هغه سره لیده كاته كوم . (روح المعاني)

له پورتنیو واقعو څخه معلومېږي چې د اهم ادب دى چې بغیر له دې چې مشائخ او استادان له خپل راتگ څخه خبر كړئ په بهر كې دهغوى انتظار وكړئ ، هر وخت چې دوى په خپل طبیعت بهر ته راووتل ، نو بیا ورسره وگورئ ، د علم زده كونكې بايد له دې واقعو څخه درس واخلي چې اصحاب كرامو رضی الله تعالى عنهم اجمعين) به د يو حديث د زده كولو لپاره په دروازه كې كښي ناستل څوكه نن سبا دخلكو حال وگورو نو دېر فرق سره لري ، اودا حال دېر خراب اوله ادب څخه ليرې دي .

د ادب احترام او ثمره

دا خو همدا ادب ؤ چې حضرت ابن عباس رضی الله تعالى عنه ته د بحر العلوم لقب ورکړل شو ، هغه به سره له دې چې د نبى كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم د اكا (تره) زوى هم ؤ ، او نبى كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم ته دېر نژدې هم ؤ ، دا ټوله ددغه ادب اود غوڅو قربانيو ثمره وه ، كه هغه د څه ځان پلوې او ځان لوړ بللو په رنځ مبتلا شوي واى ، نو دغه لوړې مرتبې (چې هغه ئې دعزت د بام عروج ته ورساوو) څرنگه تر لاسه كړي واى ، نبى كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم ارشاد مبارك دى : چې له هر چا څخه چې علم حاصلوئ له هغه سره په تواضع مخامخ كېږئ ، په بخارى شريف كې له حضرت مجاهد رضی الله تعالى عنه څخه نقل شوى دي : چې

د حضرت علي رضي الله تعالى عنه ارشاد دي : ((له چاڅه چې ماصرف يولفظ زده کړي وي هم ، زه دهغه غلام يم که مي ازادوي که مي خرڅوي)) د غوارشاد اتواو د حضرت ابن عباس رضي الله تعالى عنهما عمل ته په فهم سره پکار دي چې څه ناڅه پر خپله معاشره هم نظر واچوو او وگورو چې زموږ د معاشرې (ټولنې) حالت څنگه دي په نننۍ ټولنه کې د صاحبزاده غوږيانوم د کينسر شکل غوره کړی دی ، څومره صاحبزادگان شته چې دخپل نېک خويه او پاک زړه لرونکو پلرونو د عملونو وارثان دي ؟ په دې خبره ډير فکر کول پکار دي چې ايا صاحبزاده پيدايشي همدغه رنگه وي او که بې وروستني حالات دغه رنگه کوي او دغه ځای ته ئي رسوي ، نويابيه دامعلوميرې چې په دې کې تر ټولو زيات لاس دناپوهانو مريدانو او عقیده لرونکو دی چا چې په عبادت خانه کې هغه صاحبزاده د معبود تر درجې رسولی دی ، يوداسې څوک چې له خلکو سره ئي د ملاقات پروخت خپله ټنډه (تندی) ډير تريو نيولي وي خود صاحبزاده په مخکي په زنگونو کښيني . اسلام ډير په کلکه د شخصيت پرستي مخالف دی ځکه شخصيت پرستي د بت پرستۍ وسيله گرزي موږ بايد د ښه سوچ وکړو چې ايا موږ بت پرستي ډيره پرمخ نه بوولې ؟ او حال دادی چې په اسلام کې د بزګري سروکار له تقوی سره دی . په دغه ډول نه وي ، دا چې موږ د غير اسلامي طريقې پلوي (تائيد) کوو بلکه د دغو صاحبزادگانو (اخندزاده گانو) اينده هم خرابوو ، ځکه چې که موږ يو کم علم او کم عقل ته اخندزاده ، اخندزاده وايو نو هغه به غلط

فهمي کې لويېږي ، او ځان تر خپل اصليت ډير پورته ورته ښکارېږي ، اودايوه فطري خاصه ده چې که موږ يو څوک دهغه تر حقيقي حيثيت لورېږلو ، نو هغه يقيني دخپل ځان په هکله غلط فکر کوي ، او په کومه اندازه چې هغه ته دخپل پلار او نيکه د وراثت ساتنه او تحفظ لازم وپه هغه ډول ئي نشي کولای ، له دې خاطر ده اوخت موږ ته دا ډيره ضروري ده چې هغو خلکو ته چې دا خوندزا دگانو (صاحبزادگانو) په اړوند تر مناسب حد زياته عقیده لري په خوږه ژبه ووايو چې وروره دخدای ﷻ په خاطر د دغو صاحبزادگانو راتلونکي مه خرابه وه او دغه د شخصيت پرستي کار نور پرېږده . امکان شته چې دغه بې ځايه عقیده بيا د ومره خوره نه شي چې مخنيوي ئي زموږ له واک څخه ووزي .

د حضرت سعد رض له کور څخه د نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله

وسلم بېرته تلل:

دا حدیثوپه يو کتاب مسند احمد رحمه الله عليه کې له حضرت انس رضي الله تعالى عنه روايت دي چې يو وار نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د يو صحابي حضرت سعد بن عبادة رضي الله تعالى عنه کور ته ورغی ، له سنتو سره سم ئي دا جازې غوښتلولپاره سلام واچاوو ، سعد بن عبادة ځواب ورکړ خود ومره په سوکه اواز چې هغه مبارک وانه وريدی ، نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په دوهم اودرېيم وارييا هم سلام واچاوو خو سعد بن عبادة رضي الله تعالى عنه په دومره ټيټ اواز ځواب ورکاوو ، چې نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم به نه اوریدی ، له درې واري سلام

ويلو وروسته نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم بېرته روان شو، كله چې سعد بن عبادۃ رضی الله تعالى عنه پوه شو چې هغه صلى الله عليه وسلم بېرته روان شو نو له شائي ورپسې منډه كړه او عذرني ورته ووايو، او ورته وئي ويل چې اى دالله ﷺ رسوله ! هرواړى ماستاواز اوړيدى او خواب مې دركاوو، خوپه دى وجه مې په ډير تپت اواز خواب دركاوو، چې ستاله خولې زما د سلامتيا ډېرې دعاگانې راووزې چې ستادغه دعاگانې زما لپاره ډيرې قېمتې وى، بيا نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم ورته سنت طريقه وښوده چې كه دى له درې واړې څخه وروسته هم خواب ترلاسه نه كړ نو بېرته بايد واپس ولاړ شي، له دې څخه وروسته سعد بن عبادۃ رضی الله تعالى عنه نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم خپل كورته بوتلى او په ډير ښه ډول ئې دهغه صلى الله تعالى عليه واله وسلم خدمت وكړ، اوله نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره ئې ډير محبت وكړ او نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم هغه قبول كړ. دغه رنگه نورې ډېرې واقعي هم پېښې شوي دي. حضرت عبدالله بن زيد بن عبدربه باغ (كروندې) ته اوبه وركولې چې دهغه زوى د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم له رحلت څخه خبر كړ، نو هغه سمدستي خپلې سترگې پټې كړي او دپاك خداى ﷻ دربار ته ئې سوال وكړ چې اى خدايه ! ما چې په كومو سترگود نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم بنائست ليدلى دى نور نه غواړم چې په هغو سترگو باندې نور شيان ووينم له ما څخه

د سترگو ديد (بصارت) واخلي او په همدغه رنگ ئې دعاء قبوله شوه دا څډه جنگ كي مسلمانانو ته هم ډير تاوانونه واوښتل او هم شهيدان شول. كله چې دغه خبر مدينې منوري ته ورسيدى نو ښځې دسم حال معلومولو لپاره له كورو څخه راووتلې، يوې انصاري ميرمنې دخلگويوه ډله وليده او هلته ورغله، په ډېره بې صبرۍ سره يې ورڅخه پوښتنه وكړه چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم څنگه دى ؟ له هغې ډلې څخه يو چا ورباندې غږ كړ چې ستا پلار شهيد شو، دالله ﷻ دغه بنده اټال وويله او بيا ئې هم په بې صبرۍ سره د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم دروغتيا او پيدا كولو پوښتنه او تلاش كاؤ، ددوي له ډلې څخه چا دخپل ورورد شهادت واوړيدل، چا دخپل پلار او څوك دخپل زوى يابل دوست له شهادت خبرې شوي، خودغې انصاري ميرمنې په بيا بيا ويل چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم چيرې ارځنگه دي ؟ خلگو ورته ويل چې هغه روح رمت دي او رابه شي، په دې سره دهغې زړه ارام نه شو، او وئي ويل چې هغه چيرې دى ؟ خلگو ديوې بلې ډلې په لور اشاره وكړه، چې هلته دي، هغه ميرمن په منډه هلته ورغله او خپلې سترگې ئې دهغه مبارك په ليدلو يخي كړي. اعرض يې وكړ چې اى دالله ﷻ رسوله ! ستاله ليدو څخه وروسته هر غم زما لپاره كم او معمولي دى.

د حضرت سعد رضي الله تعالى عنه عمل

له نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره د صحابه كرامو رضي الله تعالى عنهم د محبت ډيري واقعي شته او كه رشتيا وويل شي نو دغه د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم محبت دهغوي د ژوند سرمايه وه د كوم په وجه چې دخان، مال، اولاد او هرڅه قربانولو ته هر وخت تيارؤ، په دغه لاره كي ورباندي هيڅ ډول ويرې او ډار غلبه نه وه كړي، ويره او د مرگ ډار ئي دهغوله زړو څخه ايستلي ؤ، دوى به د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم پر حكم باندي خان قربانول دخان لپاره يولوى افتخار گټلو د سعد رضي الله تعالى عنه پورته بيان شوى عمل د عشق او محبت د غلبې په وجه ؤ، په دغه وخت كي دهغه ذهن ته دا خبره رانغله چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم يو غريب كورته راغلى دي زه به سمدستي ورشم او دهغه قدم به ښكل كړم، بلكه دهغه ذهن دېته متوجه شو چې هرڅومره چې ډيرواري د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم له مباركې ژبې څخه د (السلام عليكم) د دعاوو زې هغومره به دغه دعاوې زما د نجات باعث وگرزي، او په دنيا او اخيرت كي به زما د خلاصون او اصلاح سبب شي.

له نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره چې د صحابه كرامو كوم تعلق ؤ هغه د محبت طبعي په درجه كي ؤ بلكه كه تردې بله هم پورته درجه وي نو تر هغې پورې رسيدلى ؤ، نو په دغه رنگه محبت كي له محبوب سر څخه بغير هيڅ څوك هم دانسان په نظر او خيال كي

نه ورځي. له نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره د حضرت سعد رضي الله تعالى عنه محبت هم تردغې اندازې پورې رسيدلي ؤ، دغه رنگه حضرت سعد رضي الله تعالى عنه ته د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم د طبيعت پيژندنې په بناء دا معلومه وه چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم له ما څخه په دغه كار نه خفه كيږي، ځكه چې دهغه نيت او جذبه ډير پاك ؤ، او همداسي و شول هم او د سعد رضي الله تعالى عنه په دغه عمل سره نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم د هيڅ رنگه خفگان اظهار ونكړ، بلكه دهغه د جذبې قدرتاني يي وكړ، څرنگه چې دهغه له دعا، څخه څرگند كيږي چې ويي فرمايل: (اللهم اجعل صلواتك ورخمتك على ال سيد) ژباړه: اى زما ربه ا د سعد په كور و الو باندي خپله خاصه مهرباني او رحمت وكړي.

د كور د خاوند اختيار

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ (د نور سورة ۱۸ اية) په دغه ايت شريف كي څرگند ارشاد دي چې تر څو تا سوته نشو تلو اجازه نه وي دركړله شوى، نو تر هغو پوري مه ننوزئ، كه په كور كي څوك نه وي او يا وي، خوا اجازه نه دركوي او ستا سوله درنلر څخه انكار كوي او يا د كور خاوند پخپله تا سوله ورتلو څخه منعه كړي، چې اوس درسره نه شم ليدلاى اوس ولاړ شه، او يا د كور له دننه

شي نو د پوره کولو کوشش يې وکړه ، او که دهغه د ضرورت پوره کول ستا په قدرت کي نه و نو په ډيره نرمه او پسته ژبه ورته ووايه چې ستادغه کار يادغه ضرورت درته زه نه شم پوره کولای او په همدغه وخت کي دا خبره ياد لره چې الله ﷺ د زړو نوپه هر پټ راز خبردي او په دې سره ته بايد د پاک خداى ﷻ شکر اداء کړي چې الله ﷻ تاته رتبه ، يا چوکۍ او يادومره عزت درکړي دى چې له ليري او نژدي څخه خپل او پردي ټول درته راځي د ټول د پاک خداى ﷻ فضل دى ، که يو څوک هم بل چاته بغير له مجبورۍ او ضرورت نه ورځي ، نو که معقول او ډير عذرونه وي بيا له ملاقات څخه انکار کول نه دى پکړ ځکه چې د دواړو طرفونو حال پوره پوره خداى ﷻ ته معلوم دى - او خداى ﷻ ډېره ښه پوهيږي چې دهغه د منعه کونکى عذر معقول دى او که له بل طرفه عواموته هم پکار ده چې که له مشائخو ، استادانو او يادو وخت له حاکمانو سره ليدل غواړي نو په هغه وخت کي دي ورسره د ليدلو کوشش وکړي چې هغه له خلکو سره د ليدلو لپاره ټاکلى وي ، بې له څه سخت ضرورت نه دي بې وخته دى دهغه ليدلونه نه ورځي ځکه چې هر کار بايد يو ټاکلى وخت ولري.

په شپه کي دا جازي غوښتلو سنت طريقه

د نبى کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم معمول دا و چې کله به چاته د ملاقات لپاره په شپه کي ورتلى ، نو په دومره اواز به ئې ورباندې سلام اچاوه ، چې ويښو خلکو به اوريدلاى شواى او ويده

خلک به ورباندې نه ويښيدل او که به څه سخت ضرورت و هغه بيا به خبره ده.

د صديق اکبر رضی الله تعالى عنه پوښتنه

(لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ) د دغه ايه شان نزول : روايت دى چې كله داستيدان ايه نازل شو چې پکې بې اجازې د چاکورته دوړتوتلو منعه شوې وه ، نو حضرت ابوبکر صديق رضی الله تعالى عنه عرض وکړ اى د الله ﷻ رسول ! تر دغه ممانعت وروسته به د قریشو تجاران څه کوي ځکه چې دوى له مدينې څخه تر شام پورې تجارتې سفرونه کوي او په لاره کي هر ځاى مسافر ځانې جوړي شوي وي چې د سفر په جريان کي دغه خلک په هغو کي آرام کوي خود هغو داسي ځانگړي اوسېدونکي نشته چې ورڅخه اجازه واخستله شي ، نو په دغه صوره کي له چا څخه اجازه واخستله شي ، او پر چا بايد سلام واچول شي ؟ د حضرت ابوبکر صديق رضی الله تعالى عنه د دغې پوښتنې په ځواب کي دغه ايه شريف نازل شو.

د متاع د لفظ خبرنه

په پورتنې ايه شريف کي د متاع لفظ استعمال شوى دى ، د متاع لغوي معنى د يوشى ، لوښي په ډول استعمالول ، له هغه څخه گټه اخيستل دى اوله هر څه څخه چې گټه اخستله کيږي ، هغه ته متاع ويل کيږي ، په دغه ايه شريف کي د متاع له لفظ څخه دهغه لغوي معنى مراد ده ، يعنى په کوم کور کي چې څوک استوگنه او ژوند نه

ولري چې کومې طبقې (نارینه ویاښځینه و) ته چې دهلته ورتلو اجازه نه وي دهغو لپاره هلته ورتل روانه دی، د (غیر مسکونه) په اړوند بیلابیل قولونه نور هم شته مگر د ټولو خلاصه همدارازي چې له دې څخه رفاه عام (ټول گټ) ځایونه مراد دي چې پکې مسجد، عبادتخانه، دیني مدرسې، اوسونځي (مکاتب) هم شامل دي، دغه رنګه روغتونونه، ډاکخاني، د ګاډي تم ځای، د لویو موټرو ډای، د هوایي جهاز میدان، او د قومي جشنونو او تفریح ځایونه هم په هغه کې داخل دي، دا ټول هغه ځایونه دي چې هر څوک بغیر له اجازې اخستلو ورننوتلای شي، همدارنګه د علماؤ او مشائخو هغو مجلسونو ته هم چې د وعظ او نصیحت لپاره جوړ شوي وي، د ورتلو پروخت دا اجازې اخستلو ضرورت نشته. اجازه پر دوه ډوله ده یو صراحة یانې په نیغه اجازه ده او بله ضمنې اجازه، د مثال په ډول که مشائخو ته صراحة اجازه ورکوله کیږي نو دهغو خدمتګاران ضمناً په دغه اجازه کې داخل وي، او که امیرانو ته اجازه ورکول کیږي نو مزدوران ضمناً له هغې اجازې څخه ګټه اخستلای شي - او کله چې بیا اجازه حکمی وي، د مثال په ډول یو مشر (وزیر یا صدر اعظم یا بل چا) اعلان وکړ چې له فلاني وخته بیا تر فلاني وخته پوري محتاجان کولای شي چې راشي اوله ماسره وويني. یا مشائخ دهغو خلګو لپاره چې هغو ته راځي یو کاغذ ولګوي اړه هغه کې ورته د لیدو، کتو وخت وټاکي نو په هغه ټاکلې وخت کې د ورتلو په صورت کې دا اجازې اخستلو ضرورت نشته،

کوي، بلکه د سامانونو د ساتلو لپاره وي، نو که دغه رنګه کوټو ته د ورننوتلو ضرورت پېښ شي که په پنځ کې وي که په گرمي کې که د باران په حال کې وي که په سم حال کې وي که ستا او سپدل هم هلته نژدي وي که د تجارت لپاره وي او که د تفریح ځای وي نو کولای شئ بغیر له جازې وړ داخل شئ، خو په دې شرط چې هلته څوک نه اوسېږي، د جابرین زید رضی الله تعالی عنه قول هم همدغه دی او دغه رنګه ځای ته دا خپلیدل به د نیک نیت او رشتنې ارادې له مخې وي د دا خپلیدونکي زړه به دغلا، زنا، خلک ازارونی او دغه رنګه نور وخیالونو څخه پاک وي ځکه چې پاک خدای ﷻ فرمایي: زه په هغو ټولو شيانو خبریم او پوهیږم چې تاسو ئې په پټه کوي او یانې ښکاره کوي حتی چې هغه د زړونو له پټو رازونو څخه هم پوره خبر دی.

د (غیر مسکونه) د لفظ څخه مراد:

په ایه کې چې د (غیر مسکونه لفظ) راغلی دی د هغه په اړوند د زید او شعبي رحمة الله علیهما قول دادی چې له دغه څخه مراد د تجارت کونکو د کانونه او دهغو ګډامونه، سرايونه، مسافر خانې، هوټلونه او داسې نور دي، یعنی کله چې تجارت کونکي د وکانونه خلاص کړي او عمومي اجازه یې وکړه او سامان ئې هلته د خرڅولو لپاره کېښود، نو بیا د نوري اجازې غوښتلو ضرورت نشته په دغه حکم کې هوټلونه او سرايونه هم دي، له دې څخه مراد هغه ودانۍ او ځایونه هم کېدای شي چې د کوم شخص یا قوم د استوګنې لپاره خاص شوي نه وي، بلکه هر چا او هر قوم ته د ورتلو عامه اجازه وي نو دا باید یاد

اوياد کورخاوند يو چاته وويل چې زه په کورکي وم او که نه وم نه کولای شي چې زموږ کوتې (کمرې) ته راشي نودغه هم اجازه بلله کيږي همدارنگه د کورخاوند په کوم بل ليري ځای کې و او ستاله کورته ورتلو څخه خبر شو اودرته ويي ويل چې ته دالته پاته شې زه درروان يم نو داهم د کور د خاوند له خوا يو ډول اجازه ده.

په غير مسکونه ځايو کې د دغو خبرو خيال ساتي:

دپورته ټولو ذکر شويو ځايونو لپاره که د هغو د زده دارانو، سرپرستانو او حکومت لخوا هغه ته دورد اخيلدو کوم شرطونه و نو په هغو باندې هم عمل کول واجب دی، د مثال په ډول پارک او دغه رنگه نورو ځايونو ته يو خاص وخت ټاکل شوی وي او هلته د گلانو او بوټو خرابول او شکول منعه وي يا د گاډي تم ځای ته بغير له پليټ فارم (ټکټ) څخه ورننوتل منعه وي، نو د فليټ فارم (ټکټ) اخستل ضروري دی، د دغو قوانينو څخه سرغړونه ناروا ده. په هوايي ميدان کې چې کومې برخې ته حکومت دعامةو خلکو ورتلل بند کړی وي هغه ځای ته بغير له اجازې ورتلل د شريعت له نظره روانه دی، د گاډي په تم ځای (اسټيشن)، هوايي ميدان او روغتونونو (هسپتالونو) کې هغه دفترونه او خاصي کوتې (کمرې) چې مريضان يا نور خلک پکې استوگنه لري د (غير مسکونه) حکم لاندې نه دی، بکله د مسکونه په حکم کې دی. هغوته بې له لږ روانه دی. دغه رنگه په مساجدو، مدرسو، بادتخانو، اکخانواو نورو کې چې کومې

د هغو د کار کونکو (خدمتگارانو) لپاره خاصي شوې وي، او څوک پکې استوگنه لري لکه په مسجدو کې دامام او مؤذن داوسيدو کمرې يا په عبادت خانو کې د منتظيمينو (خدمتگارانو) کمرې او په مدرسو کې داستادانو کمرې، دا ټولې په (غير مسکونه) کې داخلي نه دي، دغو کمرو ته بې له اجازې ورننوتل روانه دی.

اوس پوښتنه داده چې په دغه رنگه (يعنې غير مسکونه) ځايونو کې به سلام اچول کيږي کنه؟ او که اچول کيږي نو پر چا بايد وويل شي؟ په دې اړوند هم حضرت ابوبکر صديق رضی الله تعالی عنه له نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم څخه پوښتنه کړې وه،

دا اجازې په اړوند ئي وفرمايل: چې ضرورت نشته اودا چې هلته د سلام اچولو ضرورت شته کنه؟ په ظاهر خوداسې ښکاري چې نه به وي، ځکه چې په ايه کې فرمايل شوي دي چې: (تُسَلِّمُوا عَلٰى اَهْلِهَا) يعني د کور پر خلکو سلام واچوئ، نو کله چې په کوروي يا ځايو کې خلک نه اوسېږي نو سلام به څرنگه وي او پر چا به ئي اچوي؟ مگر دلته د حضرت عبداللہ بن عمر رضی الله تعالی عنهما يو حديث شريف دی چې فرمائي: (عَنْ نَافِعٍ اَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: اِذَا خَلَ الْبَيْتَ غَيْرَ الْمَسْكُونِ فَلْيَقُلْ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ)

ژباړه: له حضرت نافع رضی الله تعالی عنه څخه روايت دی چې عبداللہ بن عمر رضی الله تعالی عنهما وفرمايل: کله چې تاسو يو ځالي ځای يا کور ته داخل شئ نو ووايئ: (السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى

عَبَادَ اللَّهِ الصَّالِحِينَ) د سلامتیا دغه دعا هم دخپل ځان لپاره ده ده دپاک خدای ﷻ د ټولو نیکو بندگانو لپاره ده که یو چا

(اجازه غوښتونکي) ته د قاصد په ذریعه دراتلو بلنه ورکړله شي، نو تر دې دزیاتې اجازې اخستلو ضرورت نشته لکه چې په یو حدیث شریف کې فرمایيل شوي دي: (إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ فَجَاءَ مَعَ الرَّسُولِ فَازْ ذَالِكَ إِذْنٌ) یعنې یو څوک چې راوبلل شي او هغه له قاصد (هغه چاسره چې ورلیږل شوی وی) راشي نو دادهغه لپاره اجازه ده. که خدای ﷻ مکره چېرې څه پېښه وشي یعنې اورولگيږي، یا کورړنگ شي، یا د چاکور یا دوکان یا بل څه ته غل ولویږي، یا کومه بلا یا مار په کور کې راووزي یا دغه رنګه بل څه پېښ شي، نو په دغه رنګه بیرنيو حالاتو کې د نفس تحفظ کول دی، لکه څرنګه چې په هرا انسان باندې دخپل ځان ساتنه فرض ده هم هغه رنګه د ضرورت پروخت دبل چا ساتل هم ورباندې فرض دی کله چې هغه دبل چا د ساتلو قدرت ولري. د ضرورت پروخت له انسان سره مرسته کول د بشریت، ایماندارۍ او اسلامیت غوښتنه او یوه ټولنیزه فریضه ده.

د تیلیفون کولو اسلامي طریقه:

د پاکستان دمفتي اعظم اود دارالعلوم دیوبند پخوانی مفتي محمد شفیع دیوبندی رحمه الله علیه دا اجازې غوښتلوپه اړوند څو نورې مسئلې هم ذکر کړې دي، هغه (رحمة الله علیه) لیکي چې دا اجازې غوښتلوله شرعي حکمونو څخه اصلي مقصد خلکو ته له ضرر (تکلیف) رسولو څخه ځان ساتل، او دیوبنده او بهتر ژوند ادبونه

زده کول دی فلهاذا خلک باید په لاندینيو احکامو هم پوره ځان پوه کړي

(۱) یو چاته داسې وخت تیلیفون کول چې عاده هغه په دغه وخت کې ویده وي یا دغه وخت دهغه د لمانځه او یا بل ضرورت وي بغیر له څه سخته ضرورته روانه دی، ځکه چې له دې څخه هم انسان ته په هغه ډول اذیت او تکلیف رسېږي څرنګه چې دیو چا دې اجازې ورننوتلو پروخت ورته رسېږي او دهغه ازادي ته زیان رسوي.

(۲) که تاسو له یو چاسره ډېروخت په تیلیفون خبرې کوئ، نوښه به دا وي چې له هغه څخه پوښتنه وکړئ چې تاته په کوم وخت کې له ماسره په تیلیفون خبرې کول اسان وي، کوم وخت چې هغه درته وښائي په هم هغه وخت بیا هغه ته تیلیفون کوئ.

(۳) که تاسو غواړئ له چاسره د تیلیفون له لارې اوږدې خبرې وکړئ، که هغه اجازه درکړه نو بیا دخپل عرض په بیانولو پیل وکړئ، ډېر داسې کیږي چې څوک بل چاته زنگ (گینتی) وهي هغه طبعاً مجبور کېږي چې ددې لپاره تیلیفون پورته کړي چې څوک دی او څه وائي؟ او حال دا وی هغه د تیلیفون د پورته کولو لپاره ډیر ضروري کار پریښي وي او بل بې رحم ورته اوږده اوږده مجلسونه کوي او دهغه د ضرورت هیڅ خیال نه ساتي، چې له دې امله مخاطب یا اوریدونکی ډیر په تکلیف کیږي؛ او که هغه درته ووائي چې فی الحال وخت نه لرم نو لطفاً بل وخت زنگ ووهه نو ته هم همداسې وکړه او خپله تلفونې رابطه دي قطعې (پري) کړه او په دې سره خواهم مه بده وه ځکه چې

خدای ﷺ فرمائي: (وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا قَارِجِعُوا) يعني كه تاسوته وويل شي چي بيرته واپس شي نو بيرته واپس كيږي.

(۴) كله داسي هم وي چي دټيليفون گنتي روانه وي (زنگ وهل كيږي) خو خلك ورباندي هيڅ كار نه لري اودومره ځان نه په تكليف كوي چي صرف چي ټيليفون پورته كړي، او معلومه كړي چي څوك دي اودخه لپاره يي ټيليفون كړي دي، د اكار له اسلامي اخلاقو څخه خلاف اود ټيليفون كونكي حق ضائع كول دي، لكه چي په حديث شريف كي هم ددي ذكر شوي دي. (إِنْ لَزُورَكَ عَلَيْكَ حَقٌّ) يعني دهغه چاپرتا باندې حق شته چي تاته دليدولپاره راغلي دي، له هغه سره ووينه يا ورغږيه او بي له سخت ضرورته هغه ته انكار مه كوه، نو په همدغه رنگ چي څوك تاته ټيليفون وكړي نو هغه پرتا د حق لري چي خواب ورته وركړي، او كه نه غواړي چي ډير ورسره ورغږي نو عذرو ته ووايه د ابايد په يادولري چي دغه پورته بيان شوي مسئلي ټولي له مستحباتو او ادا بوځه دي مگر د جمهور علماؤ په نزدله واجباتو څخه دي، خطيب رحمة الله عليه هم د اتايد كړي ده او امام قرطبي رحمة الله عليه هم په خپل تفسير كي همدغه ليكلي دي اوده ډيرو علماؤ قول هم دغه دي - له دي هرڅه څخه مقصد صرف و صرف دادي چي د جاهلانه او ناسم روش (چلند) مخه ونيوله شي و د ناپوهانو په خپر د خلكو كور ته بغير له اجازي ورتوتل، د خلكو په روازه كي په لوړ اواز نارې وهل، په زوره، زوره د دروازي څنځير نرنكول، بيا بيا دهرن (گينتي) وهل، دروازه په ډبرو وويشتل

و همدغه ډول ټول ناسم اوله اسلامي اخلاقو سره ټكر كارونه وركي او هر هغه حركت له بيخه وايستل شي چي ورڅخه دكور خاوند ابل چاته تكليف رسېږي. داد جاهليت د زمانې رواج او عادت ؤ چي اجازي به په ناڅاپي ډول ديو اوبل كورته ورتوتل او ډېر ځله به هغو نظرونه د كور په خلكو او دهغو په بنځوپه داسي حال كي لگېدل چي په هيڅ شان به دليدولائق نه ؤ، نوددوي د سمون او اصلاح لپاره بيا پاك خدای ﷺ دغه قوانين او مقررات راوليږل چي هر څوك دخپل اوسيدو د ځاي د تخليبي حق ولري، اوبل چاته داروانه ده چي دهغه بيا لگه ته دهغه بي اجازي تاوان ورسوي.

د قرآن كريم اياتونه له ترجمي سره:

أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذَنَ الْذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَلْعَنُوا الْحِلْمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ رِجْلَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَ هُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ ذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۵۸ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحِلْمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (د سورة نور ۵۸/۵۹ اياتونه)

پاره: اي هغو كسانو چي ايمان موراوړي دي بايد چي اجازه وغواړي له كسان له تاسو چي خاوندان وي ورلره شي لاسونه ستاسي او هغه كسان چي نه وي رسيدلي بلوغ ته له تاسو څخه درې واړه (يعني درې ځله) د سهار تر لمانځه له مخه، او په هغه وخت كې، چي تاسو په

يو اځيتوب او دهغه ضرورت

انسان په هر حال کي چې وي انسان دي ، څنگه چې هغه له خپلو همخولو سره له کښينا ستو خوند اخلي او آرامي مجسوسوي ، هم هغه رنگه کله هغه په يو اځيتوب کي د ځان او روح ارامي پيدا کوي او ضروري ده چې هغه د يو اځيتوب هم سم وخت سم ماحول اوسمه فضا ولري څرنگه چې په شپه او ورځ کي د هغه لپاره دغه رنگه وختونه شته . په تير شوي ايه کي چې قرآن کریم د وختونو په اړوند لارښوونه کړې ده چې خيال ساتل شي ضروري دي .

موروي او که پلار ، زوی وي او که لور ، ورور وي او که خور لنډه دا چې هيڅ يو خپل هم دانه خوشوي چې څوک دي د هغه د تنهائي په وخت کي مداخله وکړي . هيڅ يونيک اخلاقه انسان دخپلو دوستانو خپلوانو او خدمتگارانو تر منځ د جماع کولو په څير کار د ترسره کولو جرأت نشي کولای ، اونه ورته خپل شرم او حيا ددې اجازه ورکوي ، خود وديدلو پر وخت په عام ډول خلک خپلي جامي باسي او بيا ویده کيږي په خاص ډول په هغو هيوادنو او سيمو کي چې گرمي زياته وي د جامو ايستل ضروري وي ، کله دخوب په وخت کي جامي دستر ترځايو پورته کيږي او هغه ځايونه کېدای شي ښکاره شي چې په وينه شي هيڅ څوک د ښکاره کولو جرئت نه شي کولای ، نو ځکه په دغو خاصو وختو کي راتلونکي ته عقلاً هم پکار دي چې احتياط وکړي ، د عامو تلونکو او راتلونکو ، عاقل ، اوبالغ اوازادو حکم

غرمه کي خپلي جامي باسي ، او روستوله لمانځه د ماخوستن څخه درې عورتونه دي تاسوله نشته پرتاسو او پردوي گناه پس دغو وختونو څخه ډير گرزيدونکي دي په تاسو باندي بعض ستاسو بعضو نورو باندي همدارنگه بيانوي خداي ﷻ تاسوله او خداي عالم دی او هغه د حکمت څښتن دی . او هغه وخت چې ورسېږي همدارنگه له تاسو څخه بلوغ ته نو غواړي دي اجازه لکه چې اجازه به غوښته هغو خلکو چې پخوا تردوي و همدارنگه بيانوي خداي ﷻ تاسو اياتونه خپل او خداي ﷻ عالم دی او د حکمت خاوند دی .

له حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روايت دي چې يو وخت نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم يو انصاري همدارنگه د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه درابللو لپاره د غرمې په وخت کي وروليږي ، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ویده و ، هلک او اجازې د هغه رضی الله تعالی عنه کورته ورننوتی ، او هغه ئي له خوا راپورته کړ ، د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه جامي لږ سوړی او نرمي شوي وي نو د هغه رضی الله تعالی عنه په زړه کي دا خبره پيدا شو چې کاشکي د دغه دراتلو او تلو لپاره هم يو حکم نازل شو وي له هغه وروسته حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په خدمت کي حاضر شو ، نو د کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم دغه ايه مبارک ور واوراوه د دغه ايه د شان نزول په باره کي دغه روايت راغلی دي .

مخکې تېر شوی دی چې کله کورته ورځې نوا اجازه دی واخلي اوبیادي ورشي.

په دغه کورکي که ښځې ژوند کوي او که نارینه، ورتوتونکي هم که ښځه وي که نارینه، دغه حکم د ټولو لپاره عام دي اجازه اخستل واجب او سلام ویل سنت گڼل شوي دي. داجازې اخستلو هغه حکمونه چې تېر شول هغه دلري پایه کورنۍ کي دنه داخلو خلکو لپاره و، مگر په دغه تیر شوی ایه کي له یوبل څخه داجازې اخستلو د حکمونو بیان شوی دی چې تراوویې له هغو خپلوانو او محارمو سره دی چې عاده په یو کورکي اوسېږي او هر وخت سره گړزي راگړزي، او یوبل ته یې له څه څنډه ورځې اوراځي او په ګډه سره دانساني ضرورتونو د پوره کولو لپاره کله ضروري هم وي، اوله کور څخه بند کړي شوي نه وي اوله دوی څخه د ښځو پرده هم دومره ژوره نه وي د دغه رنگه خلکو لپاره کورته د ننوتلو پروخت حکم صرف دادي چې کوروال دي

له خپل راتګ څخه خبروي يادي کم ترکمه د قدمو څخه دومره اواز (ډب، ډب) جوړوي چې کوروال وپوهیږي چې څوک راروان دی اویادي توخی وکړي.

داجازې اخستل د دغه رنگه خپلوانو لپاره واجب نه، بلکه مستحب دی چې پرېښودل نې مکروه تنزیهې دی. خودغه رنگه په خپلوی او ګډ ژوندانه کي هم کله دکور یو غړی و غواړي چې په تنهایی کي پاته شي، نو دکور د بل غړي په بې اجازې ورتللو سره هغه ته تکلیف

رسېږي او کله خود جنجال سبب هم گړزي، نو ځکه غواړو د دغه بې ځايه مداخلې د مخنیوي لپاره دغه حکمونه بیان کړو.

په کورکي د داخلې ارامي پر ځای کول:

هغه کوچنيان هلکان چې لا وخت د بلوغ ته نه وي رسیدلي او عاده ورڅخه پرده هم نه کول کیږي، اوبې ضرورت په کورکي اخواد یو چکر لگوي هغه که دخپل کوروي که د بل چاد کور، خپل اولاد وي او که خوریا وروړوي او آن له مینځې غلام، مزدور یا خدمتگار څخه هم خلک خاص احتیاط نه کوي ځکه چې وایي داهمیشه زموږ په خدمت کي وي، دغه حرکتونه له کورنیو اخلاقو سره په ټکر کي دي، دهیڅ یو چار په هم دانه غواړي چې هغه دي ویده وي او یو هلک یا نجلی دي بې اجازې اوبې خبرتیا ورتوزي، ځکه ډیر ځله په داسی یو حالت کي وي چې په ښکاره کولو ئي شرمیږي، او که بالفرض په دغسې حالت کي هم نه وي نو کم ترکمه په دي سره خود هغه ارامي او یو اخیټوب ته حتماً تاوان رسېږي، نوله دي خاطر دغه ایتونه په خاص ډول داجازې اخستلو په حکمونو کي راغلي دي چې په دغو درو وختو کي دي څوک چاته بغیر له اجازې نه ورځي، دغه حکم دهغو کور لپاره دي چې سرای یا چهار دیوالي یوه وي خودري یا څلور کورنۍ پکي په جلا جلا کمرو کي ژوند کوي دسرای دروازه هم یوه وي، تاسو ښه فکر وکړئ په اسلامي شریعت کي دمسلمانانو دکورني ژوند بندوبست په څومره ښه او پوره ډول شوی دی. هغه درې وختونه دادي:

(۱) د سهار تر لمانځه مخکې

(۲) د غرمې د خوب پروخت

(۳) وروسته د ماخوستن له لمانځه څخه چې خپلک له کارو څخه خلاص شي او ویده کيږي. عاده په عام ډول دغه درې وختونه دارام کولو او تنهائي دي او په دغو وختونو کې هر انسان باید ازاد وي ویرې وي او کله، کله په دغو وختو کې انسان له خپلې میرمنې سره بې له څه وېرې (چې څوک به دلته راځي) په اختلاط بوخت وي، نوله دې خاطر په پاک خدای ﷻ دانسان ضرورتونو ته په کتوسره داسې وفرمایل: چې ای دایمان خاوندانو، تاسو ټول خپلوان، آن هر پوه او فکر لرونکي، باشعوره نابالغ ماشومان او خدمتگاران هم په دې پوه کړئ چې په دغو وختونو کې چاته په پټه خوله یا پټ پټ مه ورځئ، ماشومان تل هغه څه کوي په څه چې عادت شوي وي، دوي اجازه پېژني هم نه چې دلاڅه شي دي، نوځکه تاسو هغوته باید وروښیاست چې په دغودرو وختو کې دنورو کورونه خودی دنورو خو پخپل کور کې هم هغو کمرو ته بې اجازهې مه ورتنوزئ چې هلته څوک اوسېږي.

یوه پوښتنه اودهغې ځواب

دلته یوه پوښتنه پیدا کیږي چې په دغه ایه کې چې بالغانوسروا وښځوته داجازې اخستلو حکم شوي دي داخوپرځای اوسم او مناسب هم همداسې و، مگر نابالغ ماشومان چې دهیڅ یو شرعي حکم مکلف هم نه دي، دهغوددغه حکم پابند گرزول ظاهراً

فقهي له اصولو څخه خلاف معلومېږي نو تردې له مخه چې اودهغه په ځواب پوه شئ، په دغو څو خبرو ځان پوهول پکار دي چې اولاد له انسان سره دپاک خدای ﷻ یوامانت دی، داولاد په څه کې په مور او پلار باندې ډېرې شرعي، اخلاقي او قانوني مواري شته، داسلام غوښتنه داده چې له همدې لومړي، ورڅو څخه به انسان کې ددغوزمواریو احساس او شعور ژوندي وساتل شي، هغه پیاددغوزمواریو پر ځان منلو او عملی کولو کوشش وکړي، رنگه چې اسلام دمور او پلار د حقونو یادونه دالله ﷻ حقونو ترڅنګ په تاکید سره کړې ده، همغه رنگه پرمور او پلار نډي هم شریعت څو حقونه لازم کړي دي چې له دغې واقعي څخه به معلوم شي. یو چا خپل زوی روان کړ او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه ته یې وروست او هغه رضی الله تعالی عنه ته یې وویل چې ازما زوی زما نافرمانی کوي، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ملک ته وویل چې ته له خدایه ﷻ څخه نه ډارېږي چې دخپل پلار افرماني کوي؟ اوله دي څخه وروسته یې دپلار حقونه پوره ورته بیان کړل، هلک وویل: ای امیر المؤمنین! ایادزوی هم پرلاریاندې څه حق شته کنه؟ حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ورته وفرمایل: چې هو اولي نشته؟ پرلاریاندې لومړي حق دادي چې ځان ته یوه داسې میرمن خوښه کړي چې دصورت اوسیرت له مخې ډیره ښه وي، او ډیر ښه اخلاق ولري، له یوې داسې ښځې سره یې واده نه کوي چې ښه والی او بدوالی یې ورته معلوم نه وي،

ترڅو چې اولادونه ئې دخپلې مور په وجه له ذلت اورسواښي سره لار او گريوان نه شي ، بيا چې كله الله ﷻ اولاد وركړي نو پر هغه باند بايد سم نوم كښيږدي ، كله چې هغه دومره شو چې علم زده كړي نو د الله ﷻ د كتاب (قرآن كريم) تعليم بايد ورته وركړي ، هلكه د دغو خبرو تر اوريدلو وروسته وويل : زه په خداى ﷻ قسم كوم چې زما پلار زما دمور سم انتخاب كړي دي ، نه ئې پر ماسم نوم ايښى دى اونه ئې راته د قرآن كريم تعليم راكړي دى ، نو حضرت عمر رضى الله تعالى عنه دهغه پلار ته مخاطب شو او وئې فرمايل : چې ته وائې زما زوى زما نافرمانى كوي ، مخته تردې چې هغه ستا نافرمانى وكړي تادهغه حق ضائع كړى دى ، څه له مخه مې تير شه ۱.

له حديثونو څخه معلومېږي چې له ميرمنې سره د تر او پروخت انسان كي صرف د نفسى خواهش د پوره والي جذبه بايد نه وي ځكه چې دا يو نفسياتي حقيقت دى چې كه له ميرمنې سره د نژدېكت پوخت په انسان كي هر ډول جذبه وي نو په اولاد باندې حتما دهغه اثر لويږي . لكه د نفس دارامولو تر څنگ د نيك اوصالح اولاد غوښتنه هم پكار ده او د دې لپاره په رزه كي بايد يوه آرزو او تلو سه بايد موجوده وي ، د جنسې جذبه د سختې پروخت دپاك خداى ﷻ يادول او هغه ته دعا كول هيڅ سخت كار نه دى د دې تر او و له نيت او ارادې سره دى ، مسلمان هغه دى چې په دغه وخت كي هم خپل خداى ﷻ له ياده ونه باسي ، او په شروع كي لا دخپل ځان او خپل اولاد لپاره دعا وكړي ، نو په هغه بيا شيطان هم هغو مزه نشي برلاسى

كيداى چې هغه بالكل له سمې لارې څخه واوړي بلكه پخپله هغه ته او دهغه اولاد ته دپاك خداى ﷻ له لوري حفاظت حاصلېږي دبخاري شريفي په يو حديث كي راغلي دي : (لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطَانُ وَلَمْ يُسَلِّطْهُ) يعنې يو څوك چې له اول نه په دعا كولو شروع كوي ، دهغه اولاد ته به شيطان ضرر نه رسوي ، او پر هغه به د شيطان تسلط نوي هغه ماشوم به په داسي حال كي دنيا ته راځي چې د صلاح او تقوى ملغلري به ئې له ځان سره راوړي وي ، دغه رنگه د اولاد دروزني په اړه هم حديثونه راغلي دي ، امام ترمذي رحمه الله عليه له حضرت ايوب بن موسى رضى الله تعالى عنه څخه مرسلأ روايت كوي چې : نبى كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل : چې دپلار له طرفه تر تولونه عطيه نيك اخلاق دي ، دغه رنگه د ترمذي شريفي په بل حديث كي راغلي دي چې كه يو انسان خپل زوى ته ادب ورزده كوي هغه دده لپاره په څو څو چنده تردې بهتره دى چې يو صاع (۲۳۴ تولى) خيرات كړي . له دغو حديثونو او واقعو څخه معلومېږي چې اسلامي شريعت پر مور او پلار باندې د ماشومانو د تعليم په برخه كي ډېر زور اچولي دي ، اسلام غواړي چې په انسان كي له هغه اولي ورځې د ديني او دنيوي مسئوليتونو شعور او فكر وروزل شي او مور او پلار دخپلو بچيانو روزنه د اسلام په رڼا كي ترسره كړي . د پورتنې پوښتنې ځواب دادى چې په دغه ايه مبارك كي اصل خطاب بالغانوسرو او ښځو ته دى لكه چې په قرآن كريم كي ډير ځايه خطاب سرو (نارينه ؤ) ته شوي وي بغير له څو خاصو مسئلو ، خوښځي هم

ضمناً په هغوکي ورځلي وي ، دلته خطاب بالغانو ته شويدي چې هغوی دی دخپلو وروماشومانو تعلیم اوتریبې ته ډېره توجه وکړي ، او ورته دوي وايي چې په دغودرووختوکي دبل چاکوتې ته بې اجازې مه ورننوزئ ، په واروارله واقعو او تجربو څخه ثابته شوې ده چې دماشومانو دتعلیم اوتریبې (سروني اوروزنې) بهترين وخت اوزمانه دهغه کم عمري اولاشعوري شپې اوورځې دی په کچه عمرکي چې کومې خبرې دماشومانو په ذهن کي قرار نیسي هغه دشعوراوعقل له پخیدلو وروستو هیڅکله هم نشي هیریدلای.

د جناح د لفظ څېړنه

په ذکرشوي ایت شریف کي دغه الفاظ راغلي دي ، چې له دغودرووختو څخه بغیر په نورووختوکي که تاسو بغیر له اجازې وگرزئ راوگرزئ نو په تاسو باندي (جناح) نشته . که څه هم دلته دجناح لفظ راغلی دی چې عموماً دگناه په معنی استعمالیږي ، مگر کله بیامطلقاً دحرج (تکلیف) اومذائقې په معنی راځي ، دلته د(لجناح) دلفظ معنی داده چې تاسولر څه مذائقه اوتنگي نشته په دې سره دمکلف اوگناهگار کېدلو شبهه هم له مینځه ځي.

د ماشومانو د ډارولو شرعي اړخ

پردغودرووختوسربیره په کوم بل وخت کي نابالغ ماشومان اودکرځدمتګاران دسړي اوبښځې کوټې (کمرې) اویادهغودیواخیوالي ځایوته ورتلای شي ، که په دغه صوره کي تاسو په کوم نامناسب حالت کي واست ، شرمګاه موېرېنډو

اویاپخپل منځ کي په جنسي کاروبارلګیاواست اوهغه درباندي بې اجازې راغی ، نوتاسو حق نه لرئ چې هغه وویروئ اویایې سزاورکړئ ځکه چې داستاسو خپله ناپوهي اوبداخلاقي ده چې دعام کاروبار ، گرزیدوراگرزیدوپروخت موبه یوداسی کارلاس پورې کړي دی . داچې دغه وختونه عموماً ازادوي نوله دې خاطر په هغوکي دشرم دځایونو پټول اودهغوپوره تحفظ کول ستاسو (مشرانو، مور، پلار) دیني اواخلاقي فریضه ده . څوکه دوي په دغودرووختوکي ستاسوبې اجازې سره له دې چې تاشودوی په دې پوه کړی هم وي چې دبل چاداستوګنې کمروته په دغودرووختوکي مه ورځئ بیا هم درشي نوییادوي خطاء کاران دي ، اوسزاورکولای شئ ؛ اوکه تاسو خپلو ماشومانواوخدمتګارانوته دغه نیک خوی ښوولي نه وي نوییاتاسو گنهګارایاست . حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما فرمایي : چې ماخپله مینځه هم په دې پابنده کړي ده چې په دغودرووختوکي دي ماته نه راځي .

د «عورات» د لفظ څېړنه :

په ایت شریف کي فرمایل شوي : (ثلاث عورات لکم) درې وختونه ستاسولپاره عورت دي . په پښتو ژبه کي خودعورت دلفظ استعمال نشته مګر په عربي ژبه کي یې معنی دپردي اوخطرې دځای دی ، اودغه لفظ دهغه ځای لپاره هم استعمالیږي چې لوڅول ئي دانسان لپاره دشرم باعث وي ، (له نامه لاندي دزنګنوترسترگوپوري) مطلب دادی چې په دغودرووختوکي خلک تنهاوي اویاپه عام ډول له

خپلو ميرمنوسره په داسي څه لگياوي چې د کور د ماشومانو او خدمتگارانو هغوی ته په ناڅاپي ډول ورتلل نامناسب او نالائق گڼل کيږي ، لهذا د خپلو اولادونو روزنه هم داسي وکړي چې په دغو درو وختونو کې چې کله تاسو د چا دخلوت ځايونو ته ورځئ نولومړی له هغو څخه اجازه اخلي او همدا سي په پټه خوله او ناڅاپه مې ورننوزئ کيداى شي چې په کوټه (کمره) يا کور کې څوک وي او ورسره هيڅ د چا دراتلو فکر نشته د پردې په حالت کې نه وي ، چې په هغه صوره کې به بيا ستاسو دغه ورتنوتل هم ستاسو لپاره او هم د دوي لپاره باعث د خجالت وگرزي په هغو شيانو کې چې خلکو ته ډير ډير پېښيږي ، او په هغو کې چې ځان ساتل ورڅخه گران وي شريعت داسانتيا لپاره ، لاره پيدا کوي د مثال په ډول پشوديزه کورونه ورځي ، او ځينې خلک يې ساتي هم او کله کله خود خوراک او څښاک په شيانو کې خوله هم اچوي ، نو که شريعت هغه شيان چې هغې پکې خوله اچولی ده حرام يا مردار بللي وای نوله دې څخه به يقيناً خلک ډير ضرر مند شوي وای ، له همدې خاطر ه شريعت خود اسانتيا صورتونه خلکو ته وړاندي کړي دي ، چې له هغو څخه دغه د ماشومانو او خدمتگارانو مسئله هم ده ، چې که دوی د هروار ورتلو لپاره اجازه غواړي نو دابه د هغو لپاره ډير گران او تکليف جن کار وي .

يادونه : په دې بايد ځان سره پوه کړو چې داسانتياؤ د دغو صورتونو د را ايستلو کار صرف په مجتهدينو علماؤ پورې

خاص دي ، هر چاته په دغه باب کې دا جهاد اجازه نشته ، د مثال په ډول يو څوک به د دليل وړاندي کوي چې سپی هم خلک ساتي ، او هغه هم په کور کې اوسيږي او د خوراک په لوبښو کې خوله اچوي ، نو د هغه پس خورده بايد ممنوع نه وای ، نو دغه رنگه قياس به قطعاً بې ځايه او غلط وي ځکه چې شريعت چاته د سپي د ساتلو اجازه نه ده ورکړې .

د غودرو وختونه تخصيص نه دي ورکړل شوي :

په دې خبره فقهاؤ صراحة کړي دي چې د غودرو وختونه تخصيص نه دي ورکړ شوي ، کله چې قرآن کریم نازلیدى نو عام عادة په دغو درو وختونو کې دارام کولوؤ ، نو که په نورو هيوادو کې دارام کولو وختونه له دې څخه بدل و ، نو هلته بيا حکم د هغو درو وختونو لپاره دي ، اوله هغه وخت سره سم به ماشومانو ته روزنه ورکوي او دلته دخوب او تخليبي وختونه نه دي ټاکل شوي بلکه په ايت شريف کې د عام عادة لحاظ اورعايت ساتل شوي دي او د دغه عادة گټه هغو هيوادو ته رسيږي کوم چې (۲۴) ساعته يا تر دې لږ څه زياته ورځ ياشپه ولري ؛ څوپه نورو هيوادو لکه (گرين لينډ) green land او ايسلنډ (ice land) چې ورځ يې هم درې مياشتي وي او شپه يې هم درې مياشتي وي د هر څه لپاره ټاکلي وختونه وي او دلمانځه او دروژي دوخت په معلومولو کې هم له ساعتونو څخه کار اخستل کېږي ، نو بيا هلته چې له حال سره سم دخوب کوم وختونه ټاکل شوي دي ، په هغه حساب دي ماشومانو او خدمتگارانو ته روزنه

ورکړه شي، چې له اسلامي قانون سره سم دي په معلومو وختونو کې په ټاکل شوي ډول د ننوتلو لپاره اجازه واخلي په ذکر شوو مسئلو کې د کوروالو لپاره خاص رعایت په نظر کې نیول شوی دی، د مثال په ډول یو چایه کمره کې اچول شوي پرده پورته کړي ده او پخپله تر هغې له مخه ناست دی یا په خلاص دالان کې بغیر له حجاب نه ناست یا ولاړ دی، نو کوروالو ته د نور زیات اجازي اخستلو ضرورت نشته، خو که هغه پرده اچولې وه او یایې دروازه بنده کړې وه نو بیا د کور د خلکو لپاره هم ضروري ده چې دورتلو پروخت اجازه وغواړي، او هغه چاته چې دغه پرده جوړونکي په خاص ډول په هروخت کې دتلو راتلو اجازه ورکړي وي چې ته هر وخت به له اجازې او خبرتیا دلته گرز او راگرزه نو هغه له دې څخه وتلی دی.

تفسیر ابن کثیر د حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما روایت د ابن ابی حاتم په سند نقل کړي دی چې حضرت عبدالله ابن عباس رضی الله تعالی عنهما وفرمایل: چې درې داسي ایتونه دي چې خلکو ورباندې عمل کول پرېښي دي، یوله هغو څخه دا اجازې اخستلو ایت دي، دوهم د (إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتِّقَاكُمْ) ایت دي چې پکې فرمایل شوي دي چې تر ټولو عزتمن شخص هغه دي کوم چې تر ټولو پرهیزگار وي مگر نن سبا خلک هغه څوک عزتمن بولي چې ورسره څه زر، روپی یا دنیاوي که څه هم هغه له حقیقي صفتو څخه په پوره ډول بې برخي وي، درېیم د (وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ الْأَيَةُ أَيْتُ دِي چې پکې د میراث ویشلو پروخت پکې وارثانوته

لارښوونه شوې ده چې که د میراث د مال د تقسیم پروخت داسې یو څوک هم له خپلو انو څخه موجود وي چې د میراث د قانون له مخې هغه په میراث کې هېڅ حق نه لري هغه ته هم څه ورکړئ ترڅو هغه زړه ماتي نه شي.

د کتاب خلاصه:

(۱) که تاسو یو چاته ورځنئ نود هغه کمرې یا کور ته به اجازې (بې کړې وکړو په) مه ننوزئ بلکه په تاسو لازمه ده چې اجازه واخلي.

(۲) که تاسو د هغه دروازه ټکوي (د دروازې څنځر شرنګوي) نو دا کار په اسلامي طریقه وکړئ.

(۳) دا اجازې اسلامي طریقه داده چې له دروازې سره نژدې په څنګ کې ودرېږي او وائي چې اسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ایا اجازه ده چې درشم؟

(۴) که جواب درنه کړل شو نو په دوهم او درېیم وار هم په همدغه ډول سلام ویل تکرار کړئ، بیا که تاسو پوهیدلاست چې دا وخت د کور خاوند یا هغه څوک چې تاسو ئې غواړئ عذر لري او د ملاقات امکان نشته نو بېرته واپس لاړ شئ، او دا هیڅکله هم بده خبره مه بولئ (۵) دا اجازې اخستلو پروخت تاسو ته پکار ده چې د دروازې یو طرف ته ودرېږئ، او داسې ځای باید ونه درېږئ چې له هغه ځایه د کور داخل نه ښکاريږي، خو که هغه څوک چې تاسو ورڅخه اجازه اخلي هغه مخامخ و نو تاسو ورباندې سلام ووايئ او دورتلو اجازه ورڅخه راخلي.

(۶) د کورداخلي برخې ته پټ پټ ورکتل عيب دي نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ډیر په کلکه خپل امت له دي څخه منع کړي دي

(۷) د کورخاوند په دي مه مجبور کوي چې خامخابايد راووزي.

(۸) خپل کور ته هم په سلام ويلو او غږ کولو سره ورځي کله چې کور ته ورسيرئ نو د کور په خلکو سلام اچوي.

(۹) که د کور له داخل څخه څوک له تاسو پوښتنه وکړي چې څوکی یاست؟ نو په ځواب کي خپل ټول نوم ورته وښیاست، داسی مه ورته وایاست چې ((زه یم)) ځکه چې په کور کي دننه خلک څه پوهیږي چې ((زه)) څوک دي ((زه)) خو نوم نه بلکه ضمیر دي.

(۱۰) نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم یو صحابي رضی الله تعالی عنه ته هدایت ورکړ چې که ته یو چاته ورتلي نو څو ورځي په منځ کي ورکوه ځکه چې په دي سره محبت زیاتیري.

(۱۱) چاته په داسي وخت کي مه ورځه چې دهغه دډوډی یا ناشتي کولو وخت وي، او که ضرورت و نو بیا پخپل کور یا ځای کي دډوډی خوري او بیا هلته ورځي که تاسو پخپل ځای دډوډی خوړلو ته پاته نشو است نو بیا هلته درواغ مه ویاست چې ومي خوړله نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم فرمایي: درواغ اولوړه مه سره یو ځای کوي، دنه خوړلو لپاره کوم بل عذر وړاندې کړي.

(۱۲) که تاسو په بل ښار کي چاته ورځي نو تر ورتلو له مخه ئي خبر کړي، نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په شپه کي چاته

د ورتلو سخته منعه کړې ده په شپه کي بې خبرتیا خپل کور ته د ورتلو اجازه هم نشته.

(۱۳) کله چې تاسو کور ته ننوړئ نو سلام اچوي، دمصافحي اومعائقي (حال پوښتلو) لپاره ستاسو مخته راتلل د کور د خاوند کاردی که هغه مومخته رانغلي او یا په کوم کار لگياؤ نو تاسو هغه له کاره مه باسي.

(۱۴) که د درس یا نصیحت محفل ته ورغلاست او یا مسجد ته ورغلاست چې هلته خلک په نفلو، وظیفو، تسبیحاتو او داسي نور څه لگياوو، نو تاسو ورته سلام مه اچوي.

(۱۵) کله چې دننه داخل شئ نو پر لور ځای مه کښيښئ په ساده او عام ځای کښيښئ او د کور د خاوند د کښينا ستلو پر ځای هم مه کښيښئ، دایا د کور د خاوند کاردی چې تاسو ته خپل ځای در خلاصوي او که کوم بل مناسب ځای درته ښيي.

(۱۶) که تاته د خوراک لپاره څه راوړل شي نو تر ټولو پرمه مه ورباندي کله پرته.

(۱۷) په قرآن کریم کي سړو او ښځو دواړو ته لارښوونه شوي ده چې خپل نظرونه ټيټ ساتي نو تاسو هم په هر ځای کي چې یاست پردغه حکم عمل کوي او هري خواته نظر مه اچوي.

(۱۸) نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په هر ځای کي له ډیر غوراو سنجیده کي څخه د کار اخیستلو سپارښتنه (هدایت) کړي دی کله چې له چا سره مخ کیږي نو په خپلو خبرو کي نرمي کوي، اوله

پوره سنجش څخه کارواخلئ ، بې اجازې هېڅ يوشي مه څيرئ اومه ئې اوږدوئ ، چاته طمعه او هيله مه کوئ .

(۱۹) ډيروخت مه کښينئ او اوږده ، اوږده بحثونه هم مه کوئ ، کله چې موکار خلاص شو سمدستي اجازه اخلئ ، څوکه دکورخاوند ډير ټينگ شو ، نو بيا چې له تاسو سره څومره وخت وي هغومره ورسره پاتي شئ .

(۲۰) په کارده چې ماشومانوته په اسلامي طريقه روزنه ورکړله شي ، ترڅوله اولې ورځې له نيکو او ښو کارونو سره عادت ونيسي .

(۲۱) کله چې تاسو يو چاته ورشئ نو په سلام ويلو سره يا ورو مخامخ کيدلو سره دوی له خپل راتگ څخه خبرکړئ ، او بغير ددوي له خبرتيا داسي ځای مه کښينئ چې دوی درڅخه خبرنه وي ، ځکه چې شايد دوي پخپلو منځو کي داسي خبري کوي چې نه غواړي له هغو څخه تاسي خبرشئ ، او بغير دهغوله خوښي ددوی په پتو خبرو ځان خبرول روا کارنه دی ، بلکه که کله تاسو داسي پوه شئ چې دغه خلک له ماڅخه نه دي خبر چې زه دلته يم نو ځکه دغه رنگه خبري کوي نو ډېر ژر له دوی څخه ليري شئ ، او يادوی پرتاد اخیال کړي ؤ چې ته ويده ئي ، نو ځکه دوي پتې خبري کوي ، نوته ورته ډير ژر خپل وينوالی ظاهر کړه .

(۲۲) که کله تاسو چاته دڅه ويلو يا ليدو کتولپاره ورشئ نو هغه له څه وجې څه فرصت ونه لري يعنې ياد قرآن تلاوة کوي ، يا وظيفه کوي ، بيا په خپله خلوتگاه کي دڅه په ليکلو لگياوي ، يائي دويده

کيدولپاره تياري نيولي وي ، او ياله نښونښانو څخه معلومېږي چې که هغه ته ورشئ غالباً دادهغه دپريشانۍ سبب گرزي ، يائي په کار کي خنډ او خنډ جوړېږي ، نو په دغسې حالت کي مه هغه ته سلام اچوئ مه خبري ورسره کوئ ، بلکه يا ورڅخه بيرته لار شئ او که موکار ډير ضروري (عاجل) ؤ نو تر هرڅه له مخه ورته وواياست چې زه خويوه ډيره ضروري خبره لرم ، او بيا تر هغه وخته ورته انتظار وکړئ چې هغه فرصت پيدا کوي .

(۲۳) که تاسو دچاپه انتظار کښينئ ، نو په داسي ډول او داسي وخت کي مه کښينئ چې هغه ته دامعلومه شي چې ته زما په انتظار کي ناست يې ، بلکه له هغه څخه ليري او پټه کښينه .

(۲۴) څوک چې ميل مستيا ته روان وي ، يائي غوښتی وي له هغه سره تر هغه ځايه مه ځه ، ځکه چې دکورخاوند شرمېږي چې تاپه ميل مستيا کي دگډون لپاره نه وگرزوي ، خويوه زړه کي دننه يي داسي نه وي خوښه .

(۲۵) له داسي يو چا سره چې پخوا مو پېژانده خو ډيره زمانه مو ورسره نه وي ليدلي ، ياداسي چا سره چې په لومړي واريې شناخته کوئ د ليدو وېروخت تر سلام وروسته سمدستي خپل نوم وروښايئ ، او ځان لار وپېژنئ ، ځکه چې کله وخت تاسو پوره يقين لرئ چې هغه بيا پېژني خو مقابل جانب مو په پريشاني او تشوېش کي وي ، او په دي لومړي ځل يې چې دنامه پوښتنه درڅخه کوي .

(۲۶) کله چې تاسو څوک وینئ چې ډیر تیز روان دي ، نو په لاره ورتنه دمصافحي (ستري مشي) لپاره مه درېږئ ، شاید دهغه مخکي ، ضروري اوسخت کار پروت وي ، اودغه رنگه ورسره ولاړه خبري هم مه کوئ.

(۲۷) کله یو څوک داسي کوي چې مجلس ته ورشي نو له هر هر سره سره جلا جلا په لاس ستري مشي کوي حال دا چې دمجلس خلک ټول هم نه پیژني ، چې په دي سره ډیر وخت لگيږي ، ترڅو چې هغه له دي کاره خلاصیږي تر هغه وخته پوري ټول مجلس مشغول وي . مناسبه داده چې له هغه چا سره ستري مشه وکړي چې ورسره کار شي وي ، خو که ټول شناخته گان وي بیا پکي څه منعه نشته.

(۲۸) له چا سره چې ژور شناخت نه لرئ اود کور په چارو کي ډغیدل ورتنه تکلیف کیږي ، له هغو څخه دکور والو پوښتنه مه کوئ اودهغو حال مه تري اخلئ.

(۲۹) کله چې تاسو د شپې له خوا ناوخته کور ته راځئ ، نودهغو خلکو ډیر خیال ساتئ چې ویده دي ، ځکه چې دمشکوة شریف له حدیث څخه ثابت شوي ده چې کله به له نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم سره میل مه و او نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم به ماخوستن ناوخته کور ته راتلی نو په دغه حالت کي به دمیلمانه وین پاته کیدو او ویده کیدلو دواړه احتمال وه ، نو ځکه به نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په دومره سوکه اواز سلام وایو چې که به میل مه وین و نوبه ئي اوریدلای شوای ، او که به ویده و نو په دي سره

به نه وینسیدی ، دبرات په شپه نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په دي خیال چې حضرت عائشه رضی الله تعالی عنها ویده ده له خپل بستر څخه پورته شو ، او په دي وجه چې عائشه رضی الله تعالی عنها په تکلیف نشي سوکه یي خپلي مبارکي چوتې په پښو کړې اوسوکه یي ځنځیر خلاص کړ او بهر هدیږي ته ولاړی اوسوکه یي هغه ځنځیر بیرته بند کړ ، هغه مبارک څومره ډیر خیال ساتی چې هیڅ داسی اواز پیدا نشي چې له امله ئي ویده خلک راپوره ته شي او وویږي.

(۳۰) د داسي دوو سرو په منځ کي کښیناستل چې قصدا پورته پورته ناست وي ، بغیر له اجازې روانه دي.

(۳۱) د درس یا نصیحت په مجلس (غونډه) کي چې هر ځای ، ځای ورته پیدا کیږي هم هلته کښینه دمخته تللو په خاطر خلک اخوادیخوا مه پوري وهه ځکه چې له حضرت جابر رضی الله تعالی عنه څخه روایت دي چې : موږ به کله نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته ورتللو نو څوک چې به کوم ځای ته ور ورسیدی نو هلته به کښیناستی.

(۳۲) کله چې دناروغ پوښتني ته ورشي نو تر ډیره مه ورسره کښینئ ځکه چې کله وخت دخلکو کښیناستل دناروغ په بل اړخ اوښتلو ، بشپړ غزولو خبر وکولو کي تکلیف وي خودا دهغه چالپاره نه دی چې باخود ناروغ خدمت کوي او یایي ناروغ په کښیناستلو خوشحاله کیږي.

(۳۳) دناروغ اودهغه دخپلوانوپه وړاندي داسي خبري مه کوئ چې له ژونده نااميدي ورڅخه معلومېږي ، ځکه چې په دې سره ناحق زړونه ماتېږي ، بلکه سنت طريقه داده چې دتسلي اوزړه ارامول خبري کوئ ، چې انشاء الله داهرڅه تکليف به الله پاک ختم کړي.

(۳۴) څوک چې دسفرپه تياري مشغول وي له هغه سره بې وخته يوځاي کېږئ ، او که ضرورت وي نوبيا دومره اوږدي خبري ورسره کوئ چې هغه ورڅخه تنگ شي ياد هغوپه سبب دهغه په کارکي ځانده واقع شي ، خو څوک چې له مسافرسره مرسته کوي يا ورڅخه اجازه اخلي هغه ورڅخه مستثنی دي.

(۳۵) که تاسو له چاسره کښينا ستلاست نودومره به ورته نژدي نه کښينئ چې دهغه زړه درڅخه ازار شي ، اونه به ورڅخه دومره ليري کښينئ چې په خبرواونورڅه کي تکليف جوړ شي کله چې ته مشغول انسان ته نژدي کښينې نوخير ، خيرمه ورته گوره ، ځکه چې په دې سره دهغه زړه تنگېږي.

(۳۶) کله چې تاسو چيري په ميلمستيا ولاړ شئ نو هغه ته دځه فرمايش مه ورکوئ ځکه چې کله هغه شي موجود وي او کله نه وي موجود نو که موجود نه وي نوبيا په دې خبره دکوروال خجله کېږي.

(۳۷) کله چې تاته يو څوک دځه کار ووايي نو حتماً هو ، هو يانه ، نه ورته لره ترڅو دهغه زړه ډاډه شي اوداسی نه شي چې دويونکي خيال داشي چې تاهرڅه واوريدل اوتاخيځ نه وي اوريدلی او يادهغه خيال

دا شي چې ته داکارکوي خوستايي کول منظور نه وي ، يعنی دکولواراده يې نه لري.

(۳۸) کله چې څوک تاسو ته غږېږي نو ورته پوره متوجه اوسئ ځکه چې ستاسو له نه توجه څخه دهغه زړه درد مند کېږي ، په خاص ډول په هغو ځايو کي چې دهغه وينا ستادگتې لپاره وي ، اوياستاپوښتنې ته ځواب وايي.

(۳۹) که تاسو له يو چا څخه دخپل ديني يادنيوي ضرورت په باره کي پوښتنه وکړه اوبيا هغه له تاڅخه دڅه شي تحقيق وغوښتي ، نو کوږ وږ او ناڅرگنده ځواب مه ورکوه ، ورته خپل غرض اومطلب صاف صاف بيان کړه په تکليف سره دکناياتواواشاراتو بيانول دادب خلاف اوسم کار نه ده.

(۴۰) پکارده چې هميشه صافي اوبی کمبوده ، بې زيادته خبري وکړئ ، ستاسو وينا بايد دخلگودغوږونواو فکرونولپاره سخته اوسنگينه نوي.

(۴۱) کله داسي خلک وي چې يوڅه خبري په ډير تيز اولورېغ کوي ، اوڅه خبري بيا دومره سو که کوي چې ياخوسړی ټولي نه شي اوريدلای اويائي بالکل نه شي اوريدلای ، په دغودواو صورتوکي ددې امکان شته چې اوريدونکي په غلط ډول پوه شي ، ياد خبري په کيفيت ، سراو پای بالکل پوه نشي ، نو پکار دي چې دخبروهره برخه په ارام اوصاف اواز وويله شي.

(۴۲) پکارده چې د بل چا خبرې په پوره غور او فکر سره واوریدلې شي ، او که پکې څه شک پاته شي نو سم دستی ئې باید له ویونکي څخه وپوښتي ، بغير له دې چې ښه پوه شئ عمل مه کوئ ، ځکه چې کله به غلط فهمي عمل کولو څخه عمل کونکي ته ضرر رسيږي .

(۴۳) که تاسو یوه خبره له چا څخه پته کوئ او هغه هم دالتو وي ، نو هغه ته په سترگو یا لاس دتلو اشاره مه کوئ ، ځکه چې هغه ته ناحقه شک پیدا کیږي ، او دا هم هغه وخت چې ددغې خبرې کول په شریعت کې برابر وي ، او که برابر نه وي نو بیا ددغه رنگه خبرو کول لویه گناه ده .

(۴۴) که په یوه مجلس کې خاصه ویناروانه وي ، نو نوي راتلونکي شخص ته پکارده چې له راتلو سره سم سلام و اچوي او خپل ځان ته په توجه سره دهغوی د کار مزاحم نه شي .

(۴۵) که تاسو چاته دکوم ضرورت دحل کولو لپاره ورځئ ، نو هر کله چې مو موقع پیدا کړه نو فوراً خپل عرض وړاندې کوئ ، او انتظار مه کوئ ، کله وخت هغه دافکر کوي چې د احوال پرسې (پوښتنې) لپاره راغلی دی ، نه دکوم کار لپاره ، کله چې دکور خاوندې فکره شي یا په بل څه لگیا شي ، او بیا تاسو ورته وایاست چې زه خود فلاني کار لپاره راغلم ، نو د ابياد دوي لپاره ډیر تکلیف کیږي ، او کله چې خبرې ورسره کوئ نو مخامخ ورته کښیښ او خبرې کوئ .

(۴۶) کله چې تاسو چاته داسې خبرې کوئ چې دهغې ذکر مخته هم شوي وي ، نو د دوه واریش کولو پروخت هم پوره خبره

باید وکړئ له نښانو او داسې نور څخه څخه کار مه اخلئ ځکه چې کیدای شي له مخاطب څخه پخوانۍ خبره هیره شوي وي ، یا له دیواره غلط پوه شي او یادنه پوهیدلو په وجه له پریشانی او تشویش سره مخ شي (۴۷) ځینې خلک داسې کوي چې دمخاطب له شاناست وي او بیا هغه ته ددې لپاره نعرې وهې چې هغه راته وگوري ، اوله ماسره خبرې وکړي ؛ له دغه کار څخه انسان ډیر په تکلیف کیږي ، تردې ، دا بهتره ده چې ورشي او مخاطب ته مخامخ کښیښ او خپل عرض ورته وړاندې کړي خو که مخاطب مشغول وي نو بیا باید بغير له ضرورت په مخامخ ډول هم ورسره خبرې ونه کړلې شي او ښه لاره داده چې دهغه تر خلاصون پوري داسې ځای انتظاروشي چې هغه بالکل درباندي خبرنه شي ، ځکه له دې څخه دکور خاوند ته تکلیف رسيږي .

(۴۸) دبل چا خط چې له تاسره تعلق نه لري (یعنی تاته نه وي) مه گوره ، کله کله خلک هغه وخت چې څوک چاته خط لیکي دخط لیکونکي تر څنگ کښیښ او دسترگو تر چولو پټ پټ ورته گوري ، نو ډیر دي (امانت) خط کتل په حاضرانه او غائبانه ډول دواړو حرام دي .

(۴۹) دغه رنگه که دچاپه مخکې کاغذونه یا نور څه ایښي وي ، نو هغه مه سره اړوئ او مه ئې گورئ ، ځکه شاید هغه داونه غواړي چې تاسو یې کاغذونه وگورئ که څه هم پټ ئې نه وي در څخه ایښي .

(۵۰) دهغو اسبابو او ذرایعو له منځه وړل ډیر ضروري دي چې در څخه خلکو ته ضرر او تکلیف رسيږي ، شریعت دغه کار ته

د حد درجه ورکړي ده ، چې دهیچ یو چاکوم حرکت یا حالت به د بل چالپاره د ډیر کم تکلیف ، ضرر ، سختي ، تنگي ، سنگیني ، انقباض ، گراهیت ، تشویش ، پریشاني ، ویري او خجالت سبب نه گرزي ، او نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په دې اړوند صرف په قول او عمل بسوالی نه دی کړی ، بلکه ځیني خدمتگاران ټي بي ددوي د بي پروايي پروخت د ملاقات پر دغو ادابو مجبوره کړي هم دي .

د شریعت مقصد دادی چې له یو انسان څخه باید بل انسان ته هیڅ ډول ضرر او تکلیف ونه رسیږي هغه که له مالي لارې وي ، که له ځاني لارې څخه وي او که دادابو او تعظیم په لحاظ وي .

د سپیڅلي ټولني تعلیم

په تیرو درو وختونو کې داجازي اخستلو پابندي د هر چالپاره لکه : سرو ، بنځو ، هلکانو ، نجونو ، غلامانو ، منیځو ، اوداسي نورولپاره عامه ده او د عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما او د پرو نور و قول هم دغه دی ، ځکه چې په خاصو وختو کې د هر چا د اخیلیدل تکلیف جوړونکی اودنه زغملو باعث گرزي که څه هم هغه کوچنی هلک ، یا نجلی وي ، ددې دوجوب علت دادی چې په دغو درو وختونو کې انسان غواړي چې یواځې شي او هر څه چې غواړي په ازاد او آرام ژبه یې ترسره کړي ، او د یرو وختونه د چا د ورتلو د نه ډار په جه خلک په خپلو شخصي ځایو یا کوټو کې له خپلو میرمنوسره مشغول وی یا بل کوم خاص کار کوي او یایی د بي پروايي یا عذر په وجه چامي ایستلي وی ، که خلک احتیاط وکړي اوداعادت جوړ کړي چې په

دغو درو وختو کې هم د شرمگناه له لوڅولو ځان وساتي او تر هغه پوري له میرمنوسره هم نه یوځای کیږي ترڅو د خلکو د ورتلو ویره بالکل ختمه شي ، نو په دغه صوره کې بیادغه حکم نه دی چې خپل اولادونه او خدمتگاران په دغو وختونو کې داجازي اخستلو پابند کړي اونه پردوي د دغه حکم وجوب ثابتیدلای شي مگر داپه هر حال یوښه او مستحب کار خامخادی ، خو که په واره نظر ورته وگورو نو عموماً پري عمل کول پرینسودل شوی دی ، حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما خوپه درو ایاتونو د عمل نه کولو افسوس په خپله دوره یازمانه کې کړي ؤ ، مگر که دغه زموږ اوستاسو زمانې ته وکتل شي ، نو تاسو ته به معلومه شي چې دغه زمانه څومره له فتنو ډکه ده ، حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما خولا د خیرو القرون (تر ټولو ښه زمانه) کې افسوس کاوو چې پکې دخلکو د ژوندانه د پیل او پای مقصد په اسلامي تعلیماتو عمل کول ؤ ، مگر نن صباځینې خلک د اسلام دشعائرو او اساساتو څخه مخ اړوي اوسپک یې گڼي ، او حال دا چې اسلام بشریت ته د ژوند ډیر مکمل دستور العمل وړاندې کړي دي ، چې پکې د پیدایښت له ورځې نیولی بیاتمرگه پوري د ژوند هر اړخ او هرې شعبې پوره تعلیم اولارښوونه موجوده ده ، د ژوند له شعبو یوه هم دانسان د شرم او حیاشعبه ده ، چې هیڅ ورڅخه د اسلام دمبارک دین ارشادات ورڅخه په څنګ تیر شوي نه دی ، اوقرآن کریم خلکو ته د ویده کیدلو او پورته کیدلو ترطریقې پوري په هغو بحثونه کړي ، اودې خبرې ته ټي خاصه توجه کړي چې دارام کولو

پروخت (کله چې انسان له خپله ځانه هم خبر نه وي) بغير له اجازي اوتک وتوکه هغوته مه ورننوزئ چې دا بيا کيدای شي د دواړو لپاره دخجالت سبب وگرزي.

قرآن کریم انسان ته د سپېڅلي ټولني جوړولو لارښوونه کړې ده ترڅو يو انسان د بل په ازادي کې خنډ وانه چوي اودهغې دتاوان اوله منځه تلو سبب نشي. اوتول انسانان په ارامي اوسوکالي سره ژوند وکړي څوک چې خپله ټولنه د اسلامي اخلاقو او آدابو پابنده نه جوړوي هغه به پخپله هم (بلکه دنوروزيات) په سختيو اوتکليفو کې واقع وي او په خپلو ضرورتو او غوښتنو کې به د تنگۍ او پريشانۍ بار پر اوږو ووري.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

(مخدر نعت قاسمي)

هغه کتابونه چې په دې کتاب کې کار ورڅخه اخستل شوي دي:

تفسير حقاني، روح المعاني، تفسير بيان القرآن، احكام القرآن جصاص، بيان السبحان تفسير ابن جرير، تفسير ابن كثير، الادب المفرد، معارف القرآن، المنجد تفسير مظهری، القاموس، تفسير جلالين، تفسير كبير، ادب المعاشرت، صحاح الستة

دادب اوملاقات دمسائلو ضميمه :-

سلام او اسلام

(وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوها إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا) په دغه ایه شریف کې الله ﷻ دسلام اودهغه داداېوښوونه کړیده.

دتحية دلفظ څېړنه اودهغې تاريخي اړخ

دتحية دلفظ معنی چاته د ((حَيَّاكَ اللَّهُ)) ويل دي چې پښتو ژباړه ئي داسې ده (خداي ﷻ دی تاژوندي لري) داسلام ترراتلو مخکي د عربو عادت دا وو چې کله به له يو بل سره مخامخ کيدل نو دابه ئي ويل ((حَيَّاكَ اللَّهُ)) يا ((أَنْعَمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا)) يا ((أَنْعَمَ صَبَاحًا)) اودداسي نورو کلمو په ويلو به يې سلام کاوو، خواسلام ددوي دغه طريقه په ((السلام عليكم)) سره بدله کړه چې په پښتو ئي ترجمه داسي کيږي ((ته دي له هر ډول غم اوتکليف څخه روغ او سلامت يې)) ابن عربي رحمه الله عليه په خپل کتاب احكام القرآن کې ليکلي دي: د«سلام» کلمه دپاک خداي ﷻ له نومونو څخه يونوم دی اوده ((السلام عليكم)) معنی داده (الله رَقِيبٌ عَلَيْكُمْ) يعنی الله ﷻ ستاسو ساتونکي دي.

اسلامي سلام دټولو قومونو ترسلام بهر دی:

دنيا هر پر مختللی قوم دارواج لري چې کله له يو بل سره مخامخ کيږي نو له دې څخه گنده له لاره حتما يوه نه

يوه كلمه وايي ، مگر که ددوی دغه رنگارنگ کلمې او اسلامي سلام سره پرتله شي ، نو هغه وخت به هر څوک وپوهيږي چې اسلامي سلام تر هغو څومره مناسب او جامع دي ؛ ځکه چې په دې کې يواځې د محبت اظهار نه بلکه تر څنگ يې د محبت د حق داد ا کولو کار هم شوی دی چې هغه داد عاده چې يو انسان ئې بل انسان ته کوي ، چې پاک خداى ﷻ دي تاله هر رنگه افتونو او غمونو څخه سلامت وساتي ، برسیره پردې داد عا د عربو په طرز صرف د ژوند کولو نه بلکه د ښه او نیک ژوند کولو دعاء ده . په دې دعاسره ددې اظهار هم کيږي چې زه اوته دواړه پاک خداى ﷻ ته محتاج يو او بغير د هغه له اجازې يو او بل ته گټه نشور سولای ، ددغې معنی په اعتبار دايو عبادت هم دی او يو مسلمان ورور ته دخداى ﷻ د ور يادولو ذریعه هم ده .

ددې تر څنگ که گورو چې يو څوک له الله ﷻ څخه غواړي چې زما ټول ملگري يا دوستان له ټولو افتونو او بلاگانو څخه وساته ، نو گویا هغه په ضمن کې دا وعده هم کوي چې ته زما له ژبي اولاس څخه په امن کې يې اوږه ستا د مال او ځان ساتونکي يم .

سلام څه شی دی ؟

ابن عربی رحمه الله عليه په خپل کتاب احکام القرآن کې دامام ابن عيينه رحمه الله عليه دغه قول راخيستی دی چې فرمایي :

(ا تَدْرِي مَا السَّلَامُ اَيَقُولُ اَنْتَ اَمِنٌ مِنِّي) اياته پوهيږي چې سلام څه شی دی ؟ د سلام ويونکی بل چاته وايي چې ته له ما څخه په امن کې لنده دا چې اسلامي سلام يو نړيوال جامعيت لرونکی دی (۱) په

هغه کې د الله ﷻ ياد موجود دی (۲) دخپل مسلمان ورور سره د محبت او دوستۍ اظهار شوی دی (۳) داد مسلمان لپاره يوه بهترينه دعاده (۴) داله هغه سره يو ډول وعده ده چې زما له لاس او ژبي څخه به تاته کوم ضرر او تکليف نه رسيږي اوته به له ما څخه په امن کې يې ؛ لکه چې سيد المرسلين نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم فرمايي : (المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَتَدْيِهِ) (الحديث) يعنی مسلمان هغه دی چې ټول مسلمانان د هغه له لاس او ژبي څخه محفوظ وي ، او بل چاته ئې تکليف نه رسيږي ، څومره ښه خبره به وای چې مسلمانانو دغه کلمه دعا مو خلکو درواچ په ډول نه استعمالولای ؟

بلکه لومړی ئې دهغې په حقيقت ځان پوه کولای اوبيا يې له دغې کلمې څخه کار اخيستلای ، نو بيا ددې ډير اميد کېدای شوای چې داد ټول قوم د اصلاح او سمون لپاره کافي شوی وای . همد اوجه ده چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په مسلمانانو کې يو او بل ته د سلام پراچولو د پرتينگار کړی دی او هغه يې افضل الاعمال بللی دی اود هغه فضائل ، اجرونه او ثوابونه يې په حديثونو کې بيان کړي دي لکه چې دا حديثو د مشهور کتاب صحيح مسلم شريف په يو مبارک حديث کې هغه ﷺ فرمایي : ((تاسو تر هغه وخته جنت ته نشئ داخليدلای تر څو مؤمنان نشئ اوستاسو ايمانونه تر هغه وخته نشي مکمل کيدای تر څو له يو او بل سره محبت ونکړئ ؛ زه تاسو ته يوداسی شی ښيم اچې : که تاسو په هغه عمل وکړئ نو ستاسو تر منځ

به محبت پيدا شي؟ هغه دا چې پخپلو منځو كې د سلام اچول عام كړئ ، يعنې په هر مسلمان باندې سلام اچوئ كه تاسو يې پيژنئ او كنه.)) له حضرت عبد الله بن عمر رضی الله تعالى عنهما څخه روايت دي چې يو چاله نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم څخه پوښتنه وكړه چې د اسلام په اعمالو كې بهترين عمل كوم دی؟ نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم ورته وفرمايل: چې څلگوته ډوډۍ وركوه او سلام عام كړه (يعنې پر هر مسلمان ئي اچوه كه ئي پيژني او كنه) (صحيحين)

مسند احمد، ترمذی، ابوداؤد له حضرت ابو امامة رضی الله تعالى عنه څخه نقل كړی دی چې: نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل: د الله ﷻ په نزد تر ټولو زيات نژدې هغه څوك دی چا چې په سلام ويلو كې لومړی توب وكړي.

په مسند بزار او معجم كبير طبرانی كې د حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله تعالى عنه حديث دی چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل: سلام د الله ﷻ له نومو څخه يونوم دی چې الله ﷻ ځمكې ته رالېږلي دي، نو تاسو سلام په خپلو منځو كې عام كړئ، ځكه چې كله يو مسلمان مجلس ته ورځي او د ورتلو پروخت پر هغو سلام اچوئ، نو هغه ته د الله ﷻ په نزد د بهترۍ يو لوړ مقام په دې وجه حاصلېږي چې هغه د مجلس ټولو څلگوته پاك خداى ﷻ ورياد كړي. كه د مجلس څلگو ځواب ورنه كړ نو هغه څوك به ورته ځواب وركړي چې د دغه مجلس تر څلگو بهتر دی يعنې د الله ﷻ فرشتې.

همدارنگه په يوبل حديث شريف كې د نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم ارشاد دی: چې تر ټولو لوى بخیل هغه دی چې په سلام اچولو كې بڅالت كوي. (طبرانی، معجم كبير له ابی هريرة رضی الله تعالى عنه څخه) څوكه غواړئ د نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د دغو ارشاداتو هغه اغيزه (اثر) چې پر صحابه كرامو ئي كړي و معلومه كړئ، نو د دې لپاره دغه يو عجيب روايت كافي دي چې: عبد الله بن عمر رضی الله تعالى عنهما به ډيروخت بازار ته د دې لپاره تلئ چې يو مسلمان پيدا كړي او هغه ته سلام ورواچوي او د عبادت ثواب وگټي. هغه به بازار ته د څه اخستلو يا خرڅولو لپاره نه تلئ بس همدا به ئي مقصد و، دغه روايت په موطأ امام مالك كې له طفيل بن ابی كعب رضی الله تعالى عنه څخه نقل شوی دی.

د سلام ځواب اود نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم عمل:
په تيرو مخونو كې د قرآن كريم كوم ايت چې ذكر شوی و په هغه كې دا ارشاد شوی چې كه تاسو ته سلام درواچول شي، نو تاسو تر هغه بهتر ځواب وركړئ او ياكېم ازكم هغه الفاظ خو ووايئ د دې پوره وضاحت نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په خپل دغه عمل سره فرمايلې دي: چې يو وخت نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم ته څوك راغی او وېي ويل (السّلامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ) نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په ځواب كې ورته وويل: (وَعَلَيْكُمْ السّلامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ) د وَرَحْمَةُ اللَّهِ جمله ئي پكې زياته كړه،

څه وخت وروسته بل سړی راغی او ویي ويل : (السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ وَرَحْمَةُ اللهِ) نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په څوار کي ورته وویل : (وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ) اوڅه وخت وروسته بل سړی راغی او ویي ويل : (السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ) (وَرَحْمَةُ اللهِ) او (وَبَرَكَاتُهُ) جملي یې هم پکې وویلي نو نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په ځواب کي ورته وویل : (وَعَلَيْكُمْ) دهغه نفر په زړه کي گیلله پیدا شوه او عرض کړ وکړ چې : ای د الله ﷺ رسول له زما مور او پلار دي تر تا قربان وي تر ما له مخه چې څو نفر راغلل تا دهغو په ځواب کي د دعا څو کلمي زیاتې کړې ، خوماته دی صرف په (وَعَلَيْكُمْ) سره ځواب راکړ ، نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ورته وفرمایل : تا ټولي کلمي پخپل سلام کي سره راغونډې کړي نو ځکه ما هم د قرآني لارښوونې سره سم ستا ځواب په بالمثل درکولو سره وکړ. له مخکني حدیث شریف څخه یو دا خبره معلومه شوه چې په ایت کي کوم حکم راغلی دی چې ځواب تر مخکنيو الفاظو په بنو الفاظو ورکوي دهغه صورت دادی چې کله الفاظ چې سلام زیونکي ویلي وی تاسو په ځواب کي تر هغه په زیاتو الفاظو ځواب ورکوي یعني که هغه وویل (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) نو تاسو ځواب داسی ورکوي چې (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ) نو تاسو ځواب داسی ورکړئ چې (وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ) دوهمه دا خبره ورڅخه معلومه شوه چې د دغو کلمو زیاتوالی صرف تردو و کلمو پورې

سنت دی ، تردی زبات سنت نه دی او ددې حکمت ډیر څرگند دی چې د سلام د وخت تقاضی داده چې کوتاه خبرې باید پکې وشي په هغه کي دومره زیادت مناسب نه دی چې ورڅخه په کوم کار کي تاوان پېښ شي یا اوریدونکي ته تکلیف شي . نوله دې خاطر ه چې درېیم سړی په سلام اچولو کي ټولي جملي وویلي نو نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په هغه کي له نور زیادت څخه احتراز وکړ. درېیمه خبره له دغه حدیث شریف څخه دا معلومه شوه چې که سلام ویونکي په خپل سلام کي درې واړه جملي ووايي او تاسو په ځواب کي یوه کلمه ووايي نو هم دادا بالمثل په حکم کي په قرآني حکم چې (اوردھا) دی د عمل کولو لپاره بس دی لکه چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم یو اړ صرف په یوه کلمه سره بسوالی کړی و.

خلاصه

د ایت د مضمون لنډیز داشو چې کله کوم مسلمان ته سلام ورواچول شي ، نو دهغه په ذمه ځواب واجب شو ، که بې له څه شرعي عذره یې ځواب ورنکړ نو گناهگار دی ، خو په ځواب ورکولو کي بیا هغه لږه دوه اختیاره شته ، لومړی دا چې په کومو الفاظو چې سلام ورباندی ویل شوي دی ، تر هغه په بهترو الفاظو دي ځواب ورکړي ، او دوهم دا چې په بعینه هغو الفاظو دي ځواب ورکړي.

په دغه ایت شریف کي خود سلام ځواب ورکول په ښکاره ډول واجب اولازم ښودل شوي دی مگر د اول سلام ویونکي درجه په ښکاره ډول نه ده بیان شوي ، خو که د (إِذَا حُتِّبْتُمْ) لفظ ته څیر شو نو په هغه کي دې

طرفته اشاره شوي ده ځکه چې دغه لفظ د مجهولی په صیغه
بغیر د فاعل له معلومولو ذکر کیدای شي چې سلام داسي يوشی دی
چې عاده يې ټول مسلمانان کوي په مسند احمد، ترمذي،
ابوداؤد کي د نبي کریم صلی الله تعالی علیه و آله وسلم دغه
ارشاد نقل شوی دی چې: د پاک خدای ﷻ په نزد ډیر مقرب (هغه چې
تزدیکت او دوستي ورته حاصله وي) هغه څوک دي چې په سلام
اچولو کي ځان رومبې کوي۔

تاسو په سلام باندې د نبي کریم صلی الله تعالی علیه و آله وسلم
تینگنار او د سلام فضیلت په خپلو سترگو په هغو ارشاداتو کي ولیدل
چې مخکي تیر شول له هغو څخه ډیر ډیر معلومېږي چې په سلام کي
ځان رومبې کول تر سنت مؤکد کم نه دی.
په تفسیر محیط کي لیکلي دي چې د اکثر و علمانو په نزد لومړی سلام
سنت مؤکد دی.

او حضرت حسن بصری رحمه الله علیه فرمایلي دي چې (السلام
تطوع والرّد فريضة) يعني په اول وارسلام ويلو کي اختيار دي،
خو ځواب وركول ئي فرض دي. همدارنگه نبي کریم صلی الله تعالی
عليه و آله وسلم د قرآن کریم د دغه حکم په اړ وند نور تفصیلات هم
د تشریح په ډول فرمایلي دي، چې موږ هغه هم دلته دا مختصار په ډول
وړاندې کوو۔

د صحيحينو (بخاری، مسلم) په يو حديث کي راغلي دي چې په څه
شی کی سپوروي نو هغه ته پکار ده چې پر پياده خلکو سلام واچوي،

او هغه څوک چې روان وي هغه دی پر ناستو خلکو سلام واچوي، او کو
م خلک چې په شميرکي کم وي او په يوه بله ډل باندې تيريږي
نو هغوته پکار ده چې په سلام ويلو کي لومړی والی وکړي.
د ترمذي شريفې په يو حديث کي راغلي دي چې کله يو انسان خپل
کورته ورځي نو پکار دی چې پر کور والو باندې سلام واچوي ځکه
چې په دی سره هم هغه ته برکت حاصلېږي او هم د کور خلکو ته.
د ابوداؤد شريف په يو حديث کي راغلي دي چې که تاسو له يو مسلمان
سره په وار واروينئ نو په هر وار کي ورباندې سلاواچوئ، او په څه
ډول چې دا ول وړلیدلو سلام سنت دی هم هغه رنگه درخصت کيدلو
پروخت هم سلام ويل سنة او د ثواب کار دی، د مضمون په پای کی يې
و فرمايل: (إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا) يعني الله ﷻ د هر شي
حساب اخيستونکي دي چې پکي انسان او اسلامي جقونه لکه سلام
او د هغه ځواب او نور داخل دی چې د دغو به هم پاک خدای ﷻ حساب
اخلي۔ (معارف القرآن ۲/ ۲۰۱ څخه تر ۲۰۷ پوري)

په سلام اچولو کي د لومړيتوب فضیلت:

حضرت ابو امامه رضی الله تعالی عنه وايي چې نبي کریم صلی الله
تعالی علیه و آله وسلم و فرمايل: تر ټولو خدای ﷻ ته نژدې هغه څوک
دی چې په سلام ويلو کي لومړيتوب وکړي. (احمد، ترمذي، ابوداؤد)

دغه فضیلت په هغه چا کي کیدای شي (يعنی د دغه لفظ مخاطبين
هغه څوک دی) چې دلاری پر سر له يو او بل سره مخامخ شي، ځکه چې
په هغه حالت کي دوی د سلام د لومړی کولو په حق کی سره برابر دی،

نوحې هريوه يې وارپومي کړ نودغه فضيلت يې په برخه شو، او که ددې برخلاف داسي وشول چې يو څوک ناست و او بل څوک ورته راغلی، نودسلام ويلو حق دهغه چادې چې راغلی وي، نو که هغه راغلي سړی لومړی سلام واچوي نودغه فضيلت يې نه دی گټلی او که ناست سړی په سلام کې ځان مخکي کړ، نودغه فضيلت ورپه برخه شو، ځکه چې راغلی سړی دسلام په لومړی والي سره صرف هغه حق داء کړ چې پر هغه لازم و.

د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په باره کې نقل شوي دي چې هغه به فرمايل: درې شيان داسي دي چې که مسلمانان يې ورخپل کړي نوددوی په خپل منځي تړاوونو کې به ټينگښت راولي اوداهغه شيان دي چې په يومسلمان کې له بل مسلمان سره دمحبت او اخلاص نيت اواراده راژوندي کوي - اول: دليدو کتوپروخت په سلام ويلو کې لومړيتوب دوهم: مسلمان ورورته په هغه نامه خطاب کول اوهغه رابلل چې هغه ورباندې خوشحاله کېږي. درېيم کله چې يومسلمان مجلس ته راشي نو هغه ته په عزت او احترام سره ځای ورځالي کول.

مسئله: - که کله په تلو راتلو کې دوه نفر سره مخامخ شول چې دواړه يوشان نوعيت لرونکي و، يعني دواړه پياده و او يا دواړه سپاره و، نو کوم چا چې لومړی سلام واچاوو، نو هغه گواکې ددې څرگندونه وکړه چې هغه الله ﷻ له غرور او تکبر څخه پاک ساتلی دی.

مسئله: - سلام اچول سنت دی اودسلام جواب ورکول فرض دی، که يو څوک مجلس ته ورشي او هلته په خلکو سلام واچوي، نو په مجلس کې ناستو خلکو باندې ځواب ورکول فرض دی.

او که هغه نفردوهم واريياراغی اودمجلس خلکو ته يې سلام واچاوو نو بيا يې ځواب پر هغو خلکو باندې فرض نه، بلکه مستحب دي.

مسئله: - په سلام اودهغه په ځواب دواړو کې بايد دجمعي له صيغو کار واخستل شي که څه هم تاسو يونفرته سلام اچوئ، يا ديوه نفردسلام ځواب کوئ ترڅو هغه فرشتي چې له انسان سره شته هم په خطاب کې ورگډې شي. (مظاهر حق ۵/ ټوک ۲۵۹ مخ)

مسئله: - که يو څوک دسلام اچولو پروخت په داسي کار مشغول وي چې له شريعت سره خلاف وي، نو هغه دسلام دځواب حق نه لري. (مظاهر حق ۵/ ټوک ۲۵۹ مخ)

څوک به پرچا باندې سلام اچوي؟

حضرت ابوهريرة رضی الله تعالی عنه ويلي دي چې نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم وفرمايل: چې يو څوک پريوشي باندې سپوروي هغه به پر پياده (په پښوروان) باندې سلام اچوي، او څوک چې روان وي هغه به ناستو خلکو ته سلام وراچوي، اودخلکو کوچنی له به لويه ډلې ته سلام وراچوي. (بخاری، مسلم)

مسئله: - د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم ارشاد چې سپاره خلک به پياده خلکو ته سلام وراچوی په اصل کې حکم دی اودغه حکم دخاکساري اوتواضع په لوري دترغيب اوهڅولو لپاره دي،

ځکه چې که یو څوک د سپریدلو وسیله لکه آس ، موټر ، اوداسي نورولري نوښکاره خبره ده چې پاک خدای ﷻ هغه تربیاده خلکو هوسا او پورته کړي دي ، نو هغه ته پکار دی چې عاجزي او تواضع غوره کړي. همدارنگه هغو خلکو ته هم چې په شمیرکي کم وي پکار ده چې له داسي خلکو سره چې په شمیرکي تردوي ډیروي دمخامخ کیدو پروخت دعا جزی او خاکساری په وجه اودهغو ډیروالي د احترام له امله په سلام اچولو کي لومړی توب وکړي ، امام نووي رحمه الله علیه فرمایي: چې که یو څوک له یوې ډلې خلکو سره مخامخ شي یا هغوته ورشي او غواړي چې هغو ته یو سلام وانه چوي بلکه له هغو څخه ښي خو خاصو نفرو ته اچوي ، نو دا کار مکروه دی ځکه چې د سلام اصلی او بنیادي مقصد د خلکو ترمنځ محبت او نژدیکت راوستل دي ، کله چې یو څوک له مجلس څخه یو څو خاصو کسانو ته سلام اچوي ، او نور پریږدي نو د پاته خلکو په زړه کي د ډار او پردي والي احساس پیدا کیږي ، اودغه شیان بیا ډیر وخت د نفرت اود ښمښی سبب ګرزي.

مسئله: د بازار ، عامولارو او سپرکونو حکم له دي څخه جلا دي ، ځکه چې په بازار او عامولارو کي چې هر څوک ورباندې تګ راتګ کوي ، ځینو خاصو خلکو ته سلام اچول کافی دي ، ځکه چې که یو څوک په بازار یا عامولارو کي هر چاته سلام وراچوي ، نو ورڅخه خپل شخصي ژوند او کار ته خلاصیدل ښي امکان نه لري.

او حضرت ابوهریره رضی الله تعالی عنه ویلي دي: چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم وفرمایي: کوچنیان لویانو ته ، روان ناستو خلکو ته او کوچنی ډله دي لویه ډله ته سلام اچوي (بخاري ، مسلم) **تشریح:** - علماؤ لیکلي دي چې پورتنی حکم داسي دي چې کله یو نفر له دي خواروان وي او بل له هغې خواروان وي او بیا سره مخامخ شي نو کوچنیان به لویانو ته سلام اچوي خو که مجلس تیار جوړ و او څوک ورغلی ، نو ور تلو نکي سړي به لومړی سلام اچوي که کوچنی وي که لوی ، که دمجلس ترخلکو ډیروي او که کم. (مظاهر حق جدید ۵/ ۲۳۹ مخ)

څه وخت باید سلام و اچول شي ؟

له حضرت ابوهریره رضی الله تعالی عنه څخه روایت دي چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم وفرمایي: یو څوک له تاسو څخه چې له بل مسلمان ورورسره ملاقات کوي ، نولومړی باید سلام ورواچوي ، اوله هغه وروسته که ددوي ترمنځ دوهمره لیریوالی راشي چې یوه ونه ، یا دیوال یا لویه ډبره یي ترمنځ پرده شي او بیا بیرته سره ورشي نو بیا دی دوهم وار هم ورته سلام و اچوي.

تشریح: - مطلب دادی چې له دومره لږ جلاوالي وروسته هم سلام اچول مستحب دي. هغه خو پریږده چې ترلیري ځایه ولاړ شي او بیا بیرته راشي ، گویا دغه حدیث شریف د سلام مستحبوالی او په هر ځای کي ددغه د ادب دلحاظ ساتلو بیان د مبالغی (تراصلی اندازې زیات ښه والی) په طور کړي دي ، خودا باید پوره په یاد ولری چې

د سلام د دومره لوړ ارزښت باوجود داسې ځایونه هم شته چې هلته باید سلام وانه چول شي، لکه: هغه چاته سلام وراچول مکروه دی چې غټي يا ورې بولې کوي، يا په ټټۍ کې وي، يا په جماع (هم بستري) لگياوي، او يا به همدغه رنگه بل کار کې مشغول وي او پر هغه ئې خواب هم واجب نه دی. دغه رنگه که څوک ویده وي يا په حال کې نه وي، يا پر لمانځه ولاړ وي، يا اذان کوي، يا په حمام کې وي، يا خوراک کوي، گوله ئې په خوله کې وي، او سلام ورواچول شی نو سلام اچوونکي د خواب اخستلو حق نه لري. د خطبې پروخت هم باید سلام وانه چول شي، اونه باید د بل چا سلام ته خواب وویل شي، او هغه چاته هم باید سلام وانه چول شي د قرآن کریم تلاوة کوي، خو که چاپر تلاوة کونکي سلام و اچاوو نو تلاوة کونکي ته پکاره ده چې تلاوة ودروي او خواب ورکړي، او بیا بیرته د اعدو بالله په ویلو په تلاوة پیل وکړي. (بظاهر حق/ ۵/ ۲۴۸ مخ)

علامه ابن کثیر رحمه الله علیه لیکلي دي چې د غیر مسلم، فاسق، او بدعتی سلام ته خواب ویل واجب نه دی، تفسیر سراج لیکي چې کافرت ته سلام وراچول جرم دی مگر د ځینو مشائخو ویناده چې که په هغه زمانه کې د ضرورت وي چې کافرت ته سلام ورواچول شي نو بیا روا دی، مگر بهتره داده چې په زړه کې د نیت نه کوی بلکه صرف د لاس اشاره دی ورته وکړي او که په ژبه هم وویل نو په زړه کې دي ملائیکي ورته نیسي، که څه هم په ظاهره داسې معلومېږي چې غیر مسلم ته سلام وراچول شو مگر په باطن کې خونیت پر کافر د سلام

ویلو نه ده. کوشش باید د ضرورت په صورت کې داو شي چې د (هَذَاكَ اللَّهُ) په ډول جملو سره ورسره د تعلق اظهارو شي، خودتاً سف ځای دی چې دنن سبا مسلمان داسې کسانو ته د سلام په خپلو الفاظو سره د اکار کوي، او دا ډیر نامناسب کار ده.

مسئله: لمونځ کونکي، خطبه ویونکي او په حج کې د لېک ویونکي ته سلام وراچول سنت نه دی او نه پردوي خواب واجب دی.

مسئله: د قرآن کریم یا حدیثو ویونکي، یا علمي مذاکرې کونکي ته سلام مه اچوئ.

مسئله: د اسنت دی چې کله یو نارینه خپل کور ته ورځي، نو پر خپله میرمن باندې دی سلام اچوي. او میرمن دي پر خپل خاوند باندې سلام اچوي، همدارنگه په خپلوانو کې پر محرمو (چې د سلام ویونکي نکاح ورسره حرامه وي) بشپړي ته سلام اچول سنت دی.

مسئله: که څوک د شطرنج لوبه یا داسې نوري لوبې کوي یا اواز (غزلی) وایي، یا کوترې الوزوي و یا دغه رنگه بل کار کوي، نو هغه ته باید سلام وانه چول شي. (تفسیر بیان السبحان/ ۷/ ۴۹۱ مخ)

مسئله: که یو څوک یواځې و نو د سلام لمړی کول ورباندې عینې سنت دی، او که یوه ډله وه نو کفایې سنت دی، یعنې که له ټولې ډلې څخه یو نفر سلام و اچاوو (یا له ټولې ډلې څخه یوه نفر سلام ته خواب ورکړ) نو د ټولو غاړه خلاصه شوه مگر ثواب ئې صرف د هغه چا دی چې سلام ئې ویلی دی ((او خواب ئې ورکړی دی)) که یوه نفر ته ډیر و خلگوپه یوه وار سلام و اچاوو، نو د هغو ټولو لپاره د خواب ویونکي یو خواب

کافي دي ، که پريوه ډله باندې سلام و اچول شي نو پرتولو باندې يې خواب واجب دی خو که يوه له دوی څخه خواب ورکړنو دتولو غاړې ورباندې خلاصیږي . (تفسير بيان السبحان ۷ ټوک ۴۹۷ مخ ، مظاهر حق ۵ ټوک ۳۴۷ مخ)

مسئله :- که په کورکي هيڅوک نه و نو مناسب ده چې دسلام پرځای دغه کلمات ووايي (السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين) ترڅو هغو فرشتو ته سلام ورسېږي کومې چې په هغه ځای کې اوسي . (مظاهر حق ۵ ټوک ۳۴۸ مخ)

مسئله :- سلام بايد تر خبرو مخکې وي ، تر دې چې په څه ويلو پيل وکړي لومړی بايد سلام و اچوي ، او بيا خپلې خبرې پيل کړي ، تر سلام مخکې خبرې کول سم کار نه دی .

مسئله :- هغه چاته چې اذان يا اقامت کوي يا د ديني کتابونو تدريس کوي ، يا په کوم انساني ضرورت لکه استنجاء لگياوي هغه ته نه سلام وراچول روادی اونه پر هغه دسلام خواب ورکول واجب دی . (معارف القرآن ۵ ټوک ۵۰۲ مخ)

د سلام ويلو ادنی درجه :

مسئله :- دسلام اچولو کمه درجه (السلام عليكم) دی ، خو که (السلام عليك) وويل شي يا (سلام عليك) وويل شي نو هم کافي دي ، اود سلام د خواب ادنی (کمه) درجه (وعليک السلام) يا (وعليکم السلام) ويل دي ، او که د (واو حرف) ورسره ونه ويل شي نو هم کافي دی .

مسئله :- پر دې خبره دتولو علماؤ اتفاق دي ، چې که په خواب کې صرف (عليکم) وويل شي نو خواب نه پوره کېږي ، او که واوهم ورسره وويل شي يعنی (وعليکم) نو په هغه صوره کې بيا د خواب د پوره کيدو قولونه هم شته اود نه پوره کيدو هم شته . (مظاهر حق ۵ ټوک ۳۲۵ مخ)

مسئله :- که يو څوک تاسو ته ووايي چې (السلام عليك) نو تاسو يې په خواب کې (وعليکم السلام ورحمة الله وبرکاته) ووايئ ، او که څوک درته ووايي چې (السلام عليك ورحمة الله) ، نو تاسو يې په خواب کې (وعليکم السلام ورحمة الله وبرکاته و مغفرته) ووايئ .

مسئله :- بهتره داده چې خواب په (وعليک السلام) يا په (وعليکم السلام) سره وويل شي .

مسئله :- که دوه نفره په داسې حال کې سره مخامخ شول چې دواړو يو او بل ته وويل (السلام عليكم، السلام عليكم) نو پر دواړو خواب ورکول واجب دي . (مظاهر حق ۵ ټوک ۳۲۷ مخ)

د سلام پړوخت ټيټيدل

له حديث شريف څخه په څرگند ډول معلومه شوي ده چې دسلام پړوخت ټيټيدل ، او عاجزي ښکاره کول لکه نن سبا چې دخلگورواج ده له سنتو څخه خلاف کار دی او نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم دغه کار په دې خاطر نه دی خوښ کړی چې دا کار درکوع په حکم کې دی او رکوع د الله ﷻ عبادۃ دي .

مسئله :- که يو څوک دچا (مشر، عالم ، پير) مخته په ځمکه څکيږي يا د هغه پښو ته پريوزي يا دغه رنگه نور بد حرکات کوي ، نو په دې سره

هغه نه کافر کيږي، ځکه چې داد عزت کولو په خاطر کوي، د عبادۀ نيت پکي نشته، خو که د عبادۀ په نيت يې دغه کارونه کول، نو يقيناً کافر کيږي. (مظاهر حق/ ۵ ټوک ۲۷۷ مخ)

دملاقات پروخت ولاړيدل:

که يو څوک دراروان نغد عزت کولو په خاطر ولاړ شي، نو داکار مکروه نه دی؛ بنفسه (پخپله) په دغه ولاړيدلو کي مکروه والی نشته، بلکه د افکر کول او داخوښول چې خلک راته ولاړ شوي وای مکروه دی. هغه قيام (ولاړيدل) هيڅکله هم نه ده مکروه چې د داسي چالپاره وي چې هغه نه دخلکو ولاړيدل خوښوي او نه داغواړي چې خلک راته ولاړ شوي وای.

مسئله: دا چې يو څوک چاته ولاړيږي او کنه ددی حق تړاوو له ناست نفرسره دی، يعنی يو څوک قطعاً دا حق نه لري ته به خاماخوا ولاړيدلي، او يا ولاړيږي.

حاصل دخبري داشو که تاسو داسي څوک ووينئ چې عالم يا بزرگ وي يا بهتروي نو د هغه د عزت او درنښت لپاره ولاړيدل روادی او په دی کي هيڅ منعه نشته خوداسي چاته ولاړيدل چې له يوې خوا د دومره عزت حقدار نه وي له بلي خوا د اهم زړه ورته وایي چې خلک بايد زما لپاره ولاړ شوي وای مکروه دی؛ او دغه رنگه بی ځايه هرکلی او چاپلوسی (غوره مالی) هم مکروه دی. د دنيا لرونکو (شتمنو) لپاره ولاړيدل د دنيا په خاطر، او د هغوی عزت کول هم مکروه دی او په دې اړوند سخت وعيدونه نقل شوي دي.

(مظاهر حق/ ۵ ټوک ۳۸۰ مخ)

اصلاً دغه شي مکروه او ممنوع دی چې يو څوک د دې لپاره چې عزت او احترام يې وشي، او خلکو ته خپل ځان ډير لوړ وروپيژني داغواړي چې خلک دي زما لپاره ولاړ شي، او که قيصر همدغه ډول نه وي نو نه بيا ولاړيدل نه مکروه دی او نه ممنوع. (مظاهر حق/ ۵ ټوک ۳۸۲ مخ)

او وعيدونه هم د هغه چالپاره دی چې خلکو ته د تکبر او غرور په ډول دا حکم کوي چې زما لپاره بايد ولاړ شي او يا هغه دې ته مجبور وي چې هرکله زه راځم نو تاسو بايد ولاړ شي. رفعت قاسمي.

پردی بنځي ته سلام اچول:

له حضرت جرير رضی الله تعالی عنه څخه روايت دي چې يو وار نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم له بنځوسره تيريدی، نو په هغوی ئي سلام و اچاوه (احمد)

تشریح: دا خبره د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم تر مبارک ذات پورې خاصه وه ځکه چې په کومه فتنه يا شرکي داشرف المخلوقات ﷺ دمبتلا کيدو هيڅ ډول ويره نه وه نوځکه هغه ته پر بنځو باندی سلام اچول هم رواؤ، مگر له هغه ﷺ څخه بغير بل مسلمان ته دا مکروه ده چې بنځوته سلام و اچوي، خو که کومه بنځه د دومره ډير عمر وه چې ورڅخه دهیڅ ډول فتنې او ضرر رسيدلو ويره نه وه او نه هغې ته سلام اچولو دنورو خلکو په نظر کي بدگمانی پيدا کوله، نو هغې ته بيا سلام اچول روادی. (مظاهر حق/ ۵ ټوک ۳۴۲ مخ)

غائبانه سلام اودهغه خواب :

مسئله :- که یو څوک تاسو ته دېل مسلمان سلام راوړسوی نو پکار دی چې تاسو په سلام راوړونکي باندې هم سلام ووايئ او په هغه چاهم سلام ووايئ (يعنی دهغه د سلام په خواب کي) چې تاسو ته يې سلام رالېږلی دی، نو ددی لپاره چې په دواړو موسلام ويلي وی ددی لپاره په نسائي کي په عين ډول دغه الفاظ راوړل شوي دي،
(عَلَيْكَ وَعَلَى..... السَّلَامُ) اویا (وَعَلَيْكَ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ).

داشاروپه ذريعه سلام کول :

يهودانو او عيسايانو به سلام اچا وواو د خواب ورکولو پرځای به ئي صرف په اشارو سره بسوالی کاوو، او د سلام لفظ به يې نه وايو، کوم چې دادم ﷺ او دهغه له اولادې څخه د انبياؤ او اولياؤ سنت او طريقه ده. کله چې نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته کشف وشو چې زما دامت څه خلک دبی لاری په ښکار کيدلو سره د سلام کولو هغه طريقه کاروي کومه چې د يهودانو او د نورو قومونو نوده لکه د گوتويو او رغويو په ذريعه اشاره کول، لاسونه له يو بل سره جوخت پورته کول، ملایا سرتيتول، صرف د سلام په لفظ بسوالی کول او داسي نور، نوله دې خاطرې نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم خپل امت ته په خطاب کي ددې خبرتيا ورکړه او داو عیدني وفرمايلو چې: څوک د سلام دغه طريقه خپلوي کومه چې له اسلامي شريعت اوزماله ستوخلاف ده، نو هغه دي پوره شي چې هغه به زما له څخه نه شمارل کيږي. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۴۷/ مخ)

غير مسلم ته سلام اچول :

مسئله :- غير مسلم ته (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) مه وایاست ځکه چې په سلام کي لومړيتوب په حقيقت کي له اسلامي اخلاقو څخه يو اعزاز دی چې حقداران يې هغه خلک دي چې د اسلام پيروان وي، د دغه حق اعزاز هغه چاته نه شي ورکول کيدای چې د اسلام د دين د بنمن اود پاک خدای ﷻ له منلو اودهغه دامرونوله پرځای کولو څخه سرغړونه کوي. دغه رنگه له دغوباغیانو او د اسلام له د بنمنانو سره د سلام په څير په نورلارو محبت منځته راوړل هم ناروا کار دی، څوکه دغه غير مسلم خلک په سلام ويلو کي لومړيتوب وکړی او تاسو ته ووايي چې: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) نو تاسو بايد دهغو په خواب کي صرف (هَذَاكَ اللَّهُ) وواياست. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۴۰/ مخ)

د «ادب» معنی داده چې هغه وينا او هغه کار چې ډير ښه او ستايلو وړ وبلل شی، او يا د ادب مطلب دا ده چې هره خبره په سم ډول او ښه طريقه په ښه او مناسب ځای کي وشي او هر کار له ډير احتياط، ښه غور او دقت وروسته ترسره شي - ځينې حضراتو داسي ويلي دي چې دادب مطلب دادی چې دنیکي اوبښه والی لار د ځان لپاره غوره کړئ، اوله گناه او بديو څخه ځان وساتئ. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۲۵/ مخ)

نوله دی خاطرې که غير مسلم ته د سلام پرځای ددوي د عرض په مقابل کي دادب جمله وويله شي، نو څه منعه پکي نشته. (مصدر نفث قاسمي)

گډوډ مجلس ته د سلام اچولو طريقه :

امام نووي رحمه الله عليه فرمايلي دي : چې که يو مسلمان پر داسې ټولۍ (ډله) باندي تيرېږي يا ورشي چې په هغه ډله کې مسلمان او غير مسلمان دواړه وي ، نو که څه هم هلته يو يا څو مسلمانان وي نو ورټلونکي ته پکار ده چې هغې ټولې ډلې ته د مسلمانانو په نيت سلام واچوي ، دغه رنگه علماؤ ليکلي دي چې دورټلونکي خوښه ده چې (السلام عليكم) وايي او په نيت کې مسلمان نيسي ، او که وايي چې (السلام على من اتبع الهدى) دغه رنگه علماؤ کرامو ليکلي دي چې که يو څوک غير مسلم ته خط ليکي نو هغه الفاظ دي د سلام پر ځای ورته وليکي چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم دروم بادشاه (هرقل) ته په خپل خط کې ليکلي و يعنې (سلام على من اتبع الهدى) . (مظاهرت ۵/ ټوک ۳۴۳ مخ)

درخصتي سلام او د هغه ځواب :

حضرت قتادة رضي الله تعالى عنه وايي چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل : کله چې تاسو له خپلو کورونو څخه وزئ نو پر خپلو کوروالو باندي سلام اچوئ .

تشرېح :- حديث شريف الفاظ (فاودعوا هله) دي چې له وداع (رخصت) څخه دي چې ددې مقصد دادی چې له کور څخه دبهر وتلو پروخت خپل اهل و عيال څخه د سلام په ذريعه رخصت شئ (يعنې خدای په امانی واخلي) ، نو همدی ته په فام سره علماؤ ليکلي دي

چې د دغه سلام ځواب واجب نه دی بلکه مستحب دی ځکه چې دغه سلام په اصل کې دعاء او رخصتيدل دی .
او دامطلب ئي هم کيدای شي چې ته خپلو کوروالو ته سلام دامانت په ډول پرېږده ترڅو ته بيرته په خير راشي او خپل امانت بيرته واخلي لکه چې نور امانتونه او پس اخستل کيږي .
دا خبره په يوته په يو ډول دهغه نیک فال په شان ده چې انشاء الله له کور څخه رخصت شوی به بيرته پخیر راځي او هغه ته به دبیرته (بيا) سلام ويلو موقع په لاس ورځي .

له حاجي سره سلام او مصافحه کول :

حضرت ابن عمر رضي الله تعالى عنه روايت کوي چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل : کله چې تاسو له حاجي سره ملاقات کوئ نو پر هغه سلام وایاست او ورسره مصافحه کوئ يعنې هغه ته لاس ورکوئ او هغه ته وایاست چې زما لپاره دبڅښنې دعا وکړه مخته تردې چې هغه کور ته داخل شي او دا ځکه چې دهغه بڅښنه شوي ده . (احمد)

تشرېح :- هغه څوک چې له خپله کوره دخدای ﷻ کور (کعبې شريفې) ته تللی وي هغه دا الله ﷻ ميلمه وي او څرنگه چې هر ميلمه پال دخپل ميلمانه دهرې رواغوښتنې احترام کوي هم هغه رنگه لوی خدای ﷻ هم دخپلو ميلمنو لحاظ ساتي او دوی چې کومه دعا غواړي خدای ﷻ هغه قبلوی ، که هغه دخان لپاره مغفرت او بڅښنه غواړي نو پاک خدای ﷻ دوی ته دغه دولت ورپه برخه کوي .

په حج کولو سره انسان داسې څوک گرزي چې هره دعایي خدای ﷻ ته قبوله وي ، څه وخت چې هغه مکي مکرمې ته داخلېږي بیا تر څلوېښت ورځې وروسته راتګ پوري همداسې وي . په پخوا وختونو کې هم دا عاده ؤ چې کله به حاجیان له حج څخه بیرته کور ته راتلو ، نو خپلوان او عام خلک به دهغوۍ مخې ته په دې غرض ورتلو چې د حاجي بڅښنه شوي ده اوله گناه څخه پاک بیرته کور ته راروان دي موږ به له هغه سره ستړي مشی وکړو مخته تردې چې هغه په دنیا ملوث شي ترڅو موږ ته د هغه څه برکت راوړسېږي . دغه د حاجیانو استقبال ته ورتللو رواج په اوس زمانه کې هم خود اوخت د پاک اوسم نیت خلک ډیر کم اودنوم لوړولو او جزباتو خلک زیات دي .

څرنگه چې په دغه حدیث شریف کې قید لګول شوی ؤ ، چې له حاجي سره د کور تر دواخیلیدو مخکې سلام او مصافحه وکړئ ، هغه ددې په وجه دی چې یو څو لا تر دغه وخته پورې هغه د دنیا په کارو ملوث شوي نه دی اوله خپلو کوروالو او عیال سره مشغول شوي نه دی او بل لا تر دغه وخته پورې هغه د خدای ﷻ په لاره کې دی اوله گناهونو څخه پاک اوصاف دی ، نو څرنگه چې په دغه وخت کې د حاجي صاحب دعا ډیره ژر قبلېږي نو له دې خاطر ه وړباندې د ځان لپاره د مغفرت دعاء وکړئ ترڅو پاک خدای ﷻ هغه قبوله کړي او تاسو ته د بڅښنې او مغفرت نیکمرغي درې برخه کړي . علماء کرام ولیکلي چې عمره کونکي ، جهاد کونکي ، اود دیني علم زده کونکي هم د حاجي په حکم

کې دی یعنې کله چې دغه درې ډوله خلک له خپلو کارو څخه د کور په لوري راروان شي ، نو تاسو له هغو څخه هم مخته تردې چې کور ته داخل شي مصافحه وکړئ اود ځان لپاره ورڅخه دعاء وغواړئ ځکه چې دغه خلک هم بڅښل شوي دي . (اللهم اجعلني منهم)
(مظاهر حق ۳/ ۲۷۹ مخ)

د مصافحي فضیلت :

حضرت براء بن عاذب رضی الله تعالی عنه وایي چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم وفرمایل : کله چې دوه مسلمانان له یو او بل سره یوځای کیږي ، اوله یو بل سره د لاس په ذریعه روغ پرکوي ، نو د دوي تر جلاکیدو مخکې لوی خدای ﷻ دوي ته بڅښنه کوي .
(احمد ، ترمذي ، ابن ماجه)

تشریح :- آن حضرت ﷺ فرمایلي دي : کله چې دوه مسلمانان سره ورځي او یو له هغو څخه پر بل باندې سلام اچوي ، نو له دوي څخه خدای ﷻ ته ډیر نژدې او خوښ هغه مسلمان وی کوم چې په فراخ تندي او ښه طبیعت له خپل ملګري مسلمان سره مخامخ کیږي ، او بیا چې کله سره دوي دوه مصافحه کوي نو پاک خدای ﷻ پر دوي سل (۱۰۰) رحمتونه نازلوي ، له هغو سلو څخه (۹۰) رحمتونه په هغه چا دي چې لومړی والی یې وکړ اولس رحمتونه پر هغه چا دي چې مصافحه یې وکړه . (مظاهر حق ۷/ ۷۰ مخ)

د لاس او غېږي حکونه :

دیو پیاده مسلمان له بل مسلمان سره د ملاقات پر وخت مصافحه سنت دی مصافحه بایدیه دواړو لاسو ، صرف په یوه لاس

مصافحه کول سنت نه دی ، دمصافحي لپاره کوم خاص وخت يا خاصه خوشحالي (مراسم) ضروري بلل غير شرعي خبره اوبدعت مذمومه دی ، خوکه يوميلمه داسی وخت مسجد ته راغي ، چې خلک په لمانځه مشغول و ، يالمونځ شروع کيدونکي و ، هغه لمونځ وکړ اوله هغه څخه وروستويي له خلگوسره مصافحه کوله نودغه مصافحه بي شکه سنت اوسمه مصافحه ده ، په دي شرط چې هغه ترمصافحي له مخه سلام هم ويلی وي ، کله چې موږ ته دامعلومه شوه چې که څه هم په ټاکل شوي اومکروه وخت کي مصافحه کول مکروه دی ، مگرکه بياهم يوڅوک په دغه دمصافحي کولو لاسونه ونيسي ، نوله هغه څخه به خپل لاسونه نه راکش کوو ، اوهغه به خالی لاس نه پرېږدو ځکه چې په دي سره هغه غمجن کيږي ، او يومسلمان ته دغم نه رسول دادا بوترعايت زيات مهم دی .

مسئله :- دروغ پر لپاره لاس ورکول سنت دي ، مگردروغ پر طريقه بايد داسي وي ، چې ديو نفرورغوی دبل نفرورغوي برابرشي ، صرف دگوتودسروپه نيولو بسوالی نه دی پکار ځکه چې صرف دگوتودسرونو نيول دمصافحي هغه طريقه ده چې بدعت ورته ويل شوي .

مسئله :- معانقه (له يوبل سره دسينولگول) له شريعت سره سم اورواکار دی په خاص ډول په هغه وخت کي چې يوڅوک له مسافري راغلی وي ، مگرددي اجازه هغه وخت ورکول کيدای شي چې دهغي

په وجه په څه شريافتنه کي دمبتلا کيدلو اويادشک اوشبهې پيدا کولو خطر نه وي ،

مسئله :- هغه معانقه (يوبل ته غيږ ورکول) چې دبدوخيالو نواوجنسي ارادوتراثر لاندی وي مکروه ده ، اوهغه چې دمحببت اوعزت په خاطر وي هغه بي له شکه روا ده . (مظاهرحق ۵/ ۲۲۸ مخ)

مسئله :- تقبيل (دلاسونو ، تندي بنکولول) هم هغه وخت روا دی چې دڅه فتنی دشک دپيدا کولو ويږه نه وي ، بلکه ځينو حضراتو ددين دبزرگانو ، اودسنتو دمتابعينو علمواؤ لاسونه بنکول مستحب گڼلي دی ، مگرله هغوسره له مصافحي وروسته خپل لاسونه بنکولول اصل نه لري ، بلکه دادجاهلانو طريقه ده اومکروه ده . (مظاهرحق ۵/ ۲۲۸ مخ)

له بنځوسره دنارينه وومصافحه :

مسئله :- دخوانانوسرولپاره له خوانو بنځوسره په لاس پوښتنه کول حرام دی ، اوله هغې زړې بنځې سره په لاس روغې کولو کي څه منع نهشته چې پکي ورته دجنسي ارادودراپورته کيدو خطر نه وي

مسئله :- هغه زاپه (سپين پيري) سړی ته چې دجنسي جذبودفتنوجوړولو ورسره هيڅ ډول خطر پاته نوي روا دی چې له خواني بنځې سره په لاس روغې وکړي .

مسئله :- دبنځې په ډول (بنائسته) بي پيري هلک سره هم مصافحه کول روانه دی .

مسئله - د ابايد هر چاته معلومه وي چي د چاچي ليدل (يا هغه ته كتل) حرام دي دهغه مسه كول هم حرام دی، بلكه دمسه كولو حراموالی تركتولو هم زیات دی. (مظاهرق/ ۳۷۳/ ۳۷۷ مخ)

دمولانا د اشرف علي تهانوي رحمه الله عليه فتوی:

پوښتنه :- په اخرونو كي مصافحه اومعائنه (لاس او غيږ وركول) روادي او كنه؟

ځواب :- قاعده كليده داده چي عبادتونو ته نبی كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم كوم هيئت او كيفيت ټاكلي دي په هغه كي تغير او تبديل روانه دی، نو څرنگه چي مصافحه سنت ده نو ځكه له عبادتونو څخه گټله كيږي خوپه دې شرط چي له ذكر شوي قاعدي سره سمه وي يعنى له نقل شوي هيئت او كيفيت څخه به پكي تيري نه كيږي. اوله نبی كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم څخه دملاقات پروخت بالا جماع ياد رخصتي پروخت هم په اختلاف سره نقل شوې ده. بس اوس هغي ته پردغودوووختوبرسیره په بله كومه موقع يا ځای كي جواز وركول عبادت ته تغير وركول دی اودا كارمنعه دی نو ځكه ويلاى شو چي مصافحه وروستوله اخرونو او پنځو لمونځو مكره او بدعت دی. (امداد الفتاوى ۷۰۸ مخ دشامي په حواله)

دمصافحي اومعائني حقيقت

د اسلام د مبارك دين چي څومره ضروري خبري وي، په هغو پاندي په لومړي وار صحابه كرامو بيا تابعينو بيا تابع او ورپسي بلا فو (رحمة الله عليهم) عمل وكړ او په دغه عمل كي ټي خپل ژوند

تير كړ ځكه چي له دوی سره ترموږ ډيرزيات د ثواب حاصلولو، د دين د كار كولو اود كوچني اولوی سنت ژوندی كولو مينه او جذبه وه، څه شی چي هغودين بللو په هغه به ټي په هميشني ډول عمل كولو، او كوم شيان چي دوی سره له قدرته ونه كړل، نو معلومه شوه چي هغه ياله دينه څخه نه دي يا ضروري نه دي.

دمصافحي او غاړه په غاړه كيدلو (معائني) سنت والی په خپلي طريقې پوري تړلی دی، سلام مصافحه اومعائنه په عبادت كي داخل نه دی، اودغه هغه وخت عبادت، اوكونكي ټي د ثواب حقدار بلل كيږي چي په هغه طريقه او ډول ترسره شي څه ډول چي نبی كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم كړی و او كه له هغي سره سمه طريقه نه وي نو په دې سره به انسان ته د ثواب پر ځای عذاب وركول كيږي.

په حديث شريف كي په اخرونو كي او پنځو لمونځونو كي دمصافحي او غاړه په غاړه كيدلو ذكر هيڅ هم نه دی شوی. اود صحابه كرامو په زمانه كي چي له نبوي سنتوسره بي بي ساری محبت لرلواوله هغو څخه وروستوداسلا فو كراموله عمل څخه هم په اخرونو كي د دې شيانو ثبوت نه دی ترلاسه شوی. په شريعت كي معائنه اومصافحه دملاقات پروخت شته، نه د لمونځو څخه وروستو كومو عبادتونو ته چي شريعت ځايونه ټاكلي دي نو هغه كه په خپل ټاكلي ځای او وخت كي ترسره شي نو بيا ورباندی ثواب حاصل كيږي. دمشكوة شريف شارح ليكلي دي چي بي شكه د شرعي مصافحي وخت دملاقات د پيل وخت دی، داچي خلك بغير له

مصافحي اومعائقي له يوبل سره يوځای کيږي اوديوبل
دخير اوعافيت پوښتنه کوي ، اوبياچي له لمانځه څخه خلاص شي
بيا مصافحه اومعائقه سره کوي داڅه ډول سنت دی ؟

مسئله :- څوکه څوک په عين وخت کي له کوم بل ځای څخه راغلی
نوبيا ورسره مصافحه اومعائقه رواده. مگر خواصو ته په کاردی چې له
دغې مصافحي اومعائقي هم ځان وساتي ، ترڅو عام خلک داونه
وايي چې دا کار يا خود دين برخه اوياسنت دی ، او په مقابل کي داسی
طريقه غوره کړی چې په خلکو کي غم ، غصه ، نفرت اوبيزاری
راپورته نشي. دلته که دملا علی قاری رحمه الله عليه په لارښوونه
عمل وشي نوښه به وي ، هغه فرمايي : که يو مسلمان بي ځايه تاته
دمصافحي لاسونه دروغزوي ، نوته دخپل لاسو په کښولو سره دهغه
زړه مه خفه کوه اود بدگمانی سبب يي مه جوړوه بلکه په خوږه ژبه په
نرمي سره هغه له مسئلې خبرکړه ، يعني ورته ووايه چې نه
داختر ونوله لمونځوڅخه وروسته مصافحه او غاږه په غاږه کيدل
سنت دی اونه تر پڼځولمونځونو وروسته پاک خدای جلّی دی موږ
ټولو ته دپوره عمل توفيق راکړي (امين)

دسلام غلطیانی :

مسئله :- ځينې خلک په خط کي د (السلام عليك) پرځای سنت سلام
ليکي ، نوکه يو چاته وليکي له سنت سلامه وروسته عرض دادی
، نوله دی خاطره چې په شريعت کي دسلام صيغه نه ده بلکه (السلام

عليکم دی دغه سنت صيغې ته ځواب ورکول واجب نه دی ، که څه هم
داروادی چې سنت سلام وليکي. (الاضافات ۱۹۹/۷ ټوک)
فائده :-

له دې څخه ثابته شوه چې کله موږ وينو چې دځينې مشرانو ،
بزرگانو په ليکونو کي ليکل شوی وي چې وروسته له سنت سلام څخه
، دهغووجه داده چې دوی په مخاطب په ځواب واجبیدلو کي
احتياط کوي ، لکه د (پرچې) پروخت د الحمد لله سوکه ويل
اود سجدی ايه په پته ويل چې فرمايل شوی دی ، ترڅو په نورو باندی
واجب نشي ،

مسئله :- په حديث شريف کي دسلام صيغه (السلام عليك) اويادی
ته نژدې الفاظ دی نودهغه پرځای بل لفظ لکه ، ادبونه ، بندگي ،
قربان اوداسي نور ټول ويل بدعت سيئه دی له دغه رنگه
ويناگانو بايد په کلکه ځان وساتي ، څوکه يو څوک دسلام له لفظ څخه
ډير بدوړي نوهغه محترم ته سلامت ! ياتسليم اياتسلامات
ويلو گنجایش معلومېږي. (فروع الايمان ۷۵ مخ)

مسئله :- ځينې خلک دسلام په ځواب کي سرتيتول ، يا صرف لاس
پورته کول کافی بولي په دې ځان پوهول په کاردی «په قرآن کریم کي
ارشاد دی چې کله تاسو ته څوک سلام وکړی نو تاسو ورته ترهغه ښه
ځواب ورکړئ او ياکم از کم بيرته په عيني هغو الفاظو ځواب ورکړئ .
له دې څخه څرگنده شوه چې دسلام په ځواب کي سرتيتول يا صرف

لاس پورته کول کافی نه دی، په دغه ډول خواب ، خواب نه گڼل کیږي، په ژبه خواب ورکول ستاسو پر ذمه پاتې ده.

مسئله:- په نن سبا خلکو کې دا عادت دی چې د سلام کولو پروخت لاس پورته کوي، چې ددې عادت پر بنسټ دل زماله نظره ډیر زیات ضروري دی؛ ځکه چې د سلام په اداء کولو کې د لاس هیڅ کار نشته، د لاس پورته کول د عزت کولو لپاره دی «چې یوله ناسمو کارو څخه دی»
(مقامات ۳۰۰ مخ)

مسئله:- ځینې ښځې نن سبا پریوه اوبله سلام اچوي، ددوي دغه سلام د شریعت نه فاعدي سره بالکل په ټکر کې وي، او آن دوي کله وخت د سلام پر ځای د سام کلمه وايي چې دا غلط لفظ دی، او حال دادي چې ښځې هم باید د سلام ویلو او مصافحه کولو رواج او عادت ولري، په دې کې ددوي لپاره هم ثواب شته. (بهشتی زیور ۶۰ مخ)

مسئله:- ډیر وخت ښځې ارنارینه دواړه په سلام کې بې احتیاطۍ کوي، د پته نه گوري چې دا وخت د سلام اچولودی کنه؟ که ذکر وي، که تلاوت وي که خطبه وي که اذان وي او که دغه رنگه بل شی، نو هم دوی یوه، بله خواتیر یې راتیر یې او خلکو ته سلامونه اچوي او حال دادي چې د عبادت پروخت (یعنی که ذکر وي، که لمونځ وي او که دغسي نور) د سلام ویل منع دی؛ دغه رنگه که یو څوک په گناه لگیاوي، هغه ته هم سلام مه اچوئ ځکه چې د گناه کار عزت کول روانه دی، او سلام کول یو ډول عزت دی.

درېیم د پیشاب (اودس مات) پروخت او د خوراک، چنباک پروخت هم سلام باید وانه چول شی. (معاشرت کی حقوق ۷، ۳/مخونه)

خلاصه داشوه چې فقهاؤ رحمة الله علیهم په دوو ځایو کې سلام اچول منع کړي دي: لومړی: کله چې یو څوک په عبادت کې مشغول وي. دوهم: کله چې څوک په معصیت (گناه) کې مشغول وي. درېیم: کله چې څوک د بشري حاجت په پوره کولو مشغول وي.
(الكلام الحسن ۱۱۷ مخ)

مسئله:- ځینې خلک ځوانو ښځو ته سلام وراچوي یا د هغوی سلام ته خواب وایي، او حال دادي چې فقهاؤ نامحرمی ځوانې ښځې ته سلام وراچول او د هغې سلام ته خواب ویل دواړه منعه کړي دي.
(اصلاح الرسوم)

یوه ټوکه:- یو چا په یو ځای کې ددې لپاره چې د سلام غلط ډولونه مسخره کړي ډیره په زړه پوري خبره وکړه هغه داسې ؤ چې دغه نفر یو مجلس ته ورغی او ورته وېي ویل چې زما سجده قبوله کړئ، هغو خلکو په حیرانتیا سره ورته وویل چې دا څه چتیا ت وایي؟
نمورې نفروته وویل چې دلته راتلونکي خلک په مختلف مختلف ډول او طریقو سلام اچوي، څوک وایي ادب مني قبول کړه څوک وایي قربان دی شم، څوک وایي له بدو سترگو په امان شي، او نوبیا دغه رنگه نوري خبرې کوي آن دا چې ماته ټول الفاظ ختم شول، نو ماله ځان سره فکر وکړ چې زه اوس څه وکړم؟ وروستوله ډېره فکره دي نتیجې ته ورسیدم چې بغیر له سجدي بل څه راته پاته نه ؤ، نو ځکه

مي داسي وويل خولنده داچي په سلام کي بايد له شريعت څخه خلاف لفظونه استعمال نشي. (وعظ الارتياب)

مسئله :- کله خولا دارنگه نادره هم پېښيږي. يو طالب العلم خپلې مورته راغی او سلام ئې ورباندې واچاوه، موريي په ځواب کي کاره وکتل او په درانه طبيعت يې ورته وويل چې زويه! دادی ډيره بې تميزي وکړه، لږه ادب خبري کوه. محترموا! دا په ياد ساتئ چې سلام ته بې تميزي ويل کفر دی، ځکه چې سلام ته بې تميزي ويل په حقيقت کي د نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم سنتوته بې تميزي ويل دي، او هغوته بې تميزي ويونکی کافر دی که هغه له دغه عمل څخه توبه ونکړي نو په اسلامي حکومت يې وژل واجب دی. (تسهيل المواعظ / ٢٦٩١ ٢٦٩٢ مخ)

دمصافحي غلطيانې:

مسئله :- خلک دافکر کوی چې مصافحه (يو بل ته لاس ورکول) يو ضروري شی دی، خو حال دادی چې هغه دغومره ضروری نه ده، دفقهاؤ قول دليل دی چې هغوی صراحتاً داويلي دي چې په فلاني او فلاني ځای کي سلام مه وایاست له هغو څخه يودا هم دی چې که څوک اوبه څښي يا څه شي خوري نو هغه ته سلام مه وراچوئ دغه رنگه که څوک وظیفه کوي يا قرآن کریم وایی نو په هغه صوره کي هم فتوی داده چې سلام مه ورباندې اچوئ په دغه ډول نور ځايونه هم شته چې سلام اچول پکي منعه دی. او حال داده چې بنفسه سلام دمصافحي ډير ضروري دی.

په حديث شريف کي راغلی دی: (ان من تمام تحياتکم المصافحه) مطلب يې دادی: چې مصافحه تمامونکي دسلام ده، نو دسلام لپاره چې کومي قاعدی دی، نو دمصافحي لپاره خوبايد په طريقه اولی سره دغه قاعدی وي ځکه چې مصافحه دسلام تابع ده، دمثال په ډول فقهاؤ رحمه الله عليهم ليکلي دي چې داډان پړوخت، دخوراک، څښاک پړوخت او دغه رنگه دنور مشغوليتونو پړوخت بايد سلام وانه چول شی، نوله دې څخه معلومه شوه چې په دغو ځايو کي مصافحه هم نشته.

مسئله :- نن سبا که له چا سره مصافحه ونه شی نو غصه کيږي؛ يو ورځ ما خپل سرتيټ اچولی ؤ او وظیفه مي کوله چې يونفر راغی اود مصافحي په نيت راته ودریدی، ما ورڅخه سترگي بندې کړي ترڅو هغه زما مشغوليت او مصروفيت وويني او ولاړ شي، خو هغه بيا هم هلته ولاړ پاته شو، او اخيري راباندې ورغ وکړ چې مصافحه! ما هم بې له ځنډه ورته وويل وظیفه! داسي خلگ هم شته چې خلگ تراوړو وکشي چې له ماسره مصافحه وکړه، دنن سبا خلکو مصافحه، مصافحه نه ده تيار غم دی. (حسن العزيز / ٢٦٩١ ٢٦٩٢ مخ)

مسئله :- ډير علماء شته چې درخصتي مصافحه بدعت بولي مگر زمونږ علماء هغه روايللی ده ځکه چې درخصتي پړوخت سلام خوپه نص ثابت دی او مصافحه تمامونکي دسلام ده نوله دي خاطره مصافحه هم روا شوه. (حسن العزيز / ٢٦٩١ ٢٦٩٢ مخ)

مسئله :- ځينې خلک له مصافحي وروسته لاس نيسي اونه ئي پرېږدي ، له دې څخه تکليف جوړېږي دچالاس خاماخاله ځان سره ساتل بد دی .

مسئله :- دغه رنگه په داسي وخت کي هم دمصافحي کول مسلمان ته تکليف ورکول دی چې دهغه لاسونه بند وي .

مسئله :- که يو څوک په کارلگياوي له هغه سره مصافحه بنايي دهغه لپاره تکليف وي ، او په دغسي يو حالت کي مصافحه کول سخت کار هم دي .

مسئله :- هغه څوک چې په تيزي سره روان وي هغه هم بايد دمصافحي کولو لپاره ونه درول شي .

مسئله :- ډير خلک داعادت لري چې له وعظ (نصيحت) څخه ورستو خاماخاله وعظ کونکي سره مصافحه کوي ، او حال داوي چې دوی تر وعظ له مخه هم له هغه سره ليدلي وي اود مصافحي او سلام وخت په لاس ورغلي وي خود هغه باوجود يې مصافحه نه وي کړي ، نو دا چې وروستو مصافحه کوی دادوعظ لپاره يو ډول خصوصيت شو په داسي حال کي چې په شريعت کي دمصافحي لپاره دو وعظ ټاکل او خاصوالي ثابت نه دي ، نو بڼه ويلای شو چې داله يوي خوا بدعت شو اوله بلي خواتکليف . (تسهيل الرعاظ / ټوک ١ / ٥٨٥ مخ)

مسئله :- ځينې خلک داسي کوي چې کله له چا سره مصافحه وکړي نو بيا خپل لاسونه بشکلوي دادکوم اصل له مخي نه بلکه دجهالت نتيجه او مکروه کار دی . (فتاوی رحيميه / ټوک ٢ / ٣٠٢ مخ دشامي په حواله / ټوک ٥ / ٣٣٧ مخ)

مسئله :- ځيني خلک دالسلام عليکم (ويلو پروخت په تندي باندی لاس نيسي يا تيتيږي ، او ځيني له مصافحي کولو وروسته خپل لاس پرسينه نيسي ، دا ټول کارونه يې بنياده اوله شريعت څخه خلاف دي . (غلاط العوام ٢٤٦ مخ)

مسئله :- په يو حديث شريف کي راغلي دي چې يو صحابي فرمايي چې زمالاس د نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په دواړو مبارکولاسونو کي و ، له دې څخه ثابتيږي چې په دواړو لاسوسره مصافحه کول سنت دي ، بدعت نه دی . (فتاوی رحيميه / ټوک ٢ / ٣٠٩ مخ)

مسئله :- يوبل ته د ((السلام عليکم)) ويلو پروخت له هغه سره لاس مه پورته کوئ که اوريدونکی ليري وي يا سوکه نه اوري ، نو هغه ته دسلام اواز ورسوئ او که بيا هم په اوريدلو کي شک ، نو بيا دسلام دلفظ دويلو ترڅنگ دلاس اشاره هم وکړئ . (فتاوی رحيميه / ټوک ٢ / ٣٩٠ مخ)

مسئله :- مصافحه په دواړو لاسوسره سنت ده ، او غير مقلدين چې کوم حديث وړاندی کوی ، له هغه څخه معلوميږي چې نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په دواړو لاسوسره مصافحه کړي وه ، ځکه خودصحابي لاس د نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم ددواړو لاسونوترمنځ شو ، اوصحابي له نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم سره په يوه لاس مصافحه کړيده ، دغه حديث دصحابي ديولاس دمصافحي په باره کي قطعاً نه ده ، ځکه چې کله له دواړو خواوو په دواړو لاسوسره مصافحه کيږي نو حتماً به يولاس په منځ دنورولاسونو کي واقع کيږي اودلته دغه صحابي ض د نبي کریم

صلى الله تعالى عليه واله وسلم ددوولاسونوترمنخ و، په دې سره مقصوددانه دى چې خلکوته وښايي چې ماله نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره په يوه لاس مصافحه وکړه دصحابه کراموپه اړونداتصور هم نشي کيدلاى چې نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم دى دمصافحي لپاره دواړه لاسونه پورته کړي وى او هغوى ورسره په يولاس مصافحه کړي وای اودليل يې دادى چې امام بخارى رحمه الله عليه دغه رنگه يواثرله عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالى عنه څخه نقل کړى دى اوبيايې له هغه وروستوهمدغه اثر ددې دليل گرزولى دى چې مصافحه بايدپه دواړولاسووي او ورسره يې دحضرت حماد رضی الله تعالى عنه عمل هم وړاندې کړى دى چې هغه دا حدیثو معتبر عالم، اوپه احاديثو کي امير المؤمنين حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله عليه سره په دواړو لاسو مصافحه وکړه، نوکه مصافحه په يوه لاس سره سنت وای نودغومحدیثينو حضراتوبه خامخاله دې څخه منعه کړي وای. امام بخارى رحمه الله عليه فرمايې: باب المصافحه قال ابن مسعود رضی الله تعالى عنه (عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التَّشَهُدُ وَكَفَى بَيْنَ كَفَيْهِ)

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله تعالى عنه فرمايې چې ماته نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم التحيات (تشهد) راښووي، په هغه حالت کي زمالاس د نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم دلاسونوترمنخ و (په دې سره بايدپوه ياست چې دادتعليم موقع وه

څرنگه چې دبیعت پروخت وي) له هغه څخه وروسته امام بخارى رحمه الله عليه يوباب پرانستی دى (باب الاخذ باليدين) يعنې په دواړولاسونوسره مصافحه کول اوددې خبري دسپيناوى او ثبوت لپاره يې دابن مسعود رضی الله تعالى عنه دغه اثر اودحضرت حماد رضی الله تعالى عنه عمل وړاندې کړى دى اوفرمايې: باب الاخذ باليدين صافح حماد بن زيد ابن المبارک بيده. حدثنا ابو نعیم قال حدثنا سيف بن سليمان قال سمعت مجاهداً يقول حدثني عبد الله ابن مخبره ابو معمر قال سمعت ابن مسعود يقول علمني النبي صلى الله عليه وسلم وكفى بين كفيه التشهد كما يعلمني السورة.

(بخارى ۲/ ۹۲۶ مخ)

دامام بخارى رحمه الله عليه له دغې طريقي ښودلو څخه ډيره پوره څرگنده شوي ده چې مصافحه په دواړو لاسو سره وي. دغه رنگه شامى هم ليكلي دي: والسنة ان تكون بكتايديه.

(درمختار والشامي ۵/ ۲۲۶ مخ)

مجالس الابرار ليکي: والسنة ان تكون بكتا اليدين يعنې دمصافحي سنت طريقه داده چې په دواړولاسو سره وي، دادابوالحسنات علامه عبدالحى لکهنوى رحمه الله عليه ليکنه ده: يعنې ټولوفقهاوپه دواړولاسو مصافحه کولو ته سنت مصافحه ويلى ده، له حضرت ابوامامة رضی الله تعالى عنه څخه روايت دى: قال قال رسول الله ﷺ اذا تفاح المسلمان لم تفرق اكفيهما حتى يغفرا لهما. يعنې كله چې دوه مسلمان مصافحه سره کوي نو دهغوى دلاسونو تر جلا کيدلوله

مخه دوی ته دگناهونوبخنه کيږي. (انتهی). دا حدیث هم پر دې دلیل دی چې مصافحه باید په دواړو لاسو وي، ځکه که په یوه لاس سره وای نویابه د(اکفهما) پرځای د(کفاهما) لفظ وای. له پورتنیو ټولو حدیثونو او خبرو څخه معلومه شوه چې دتابعینو په زمانه کې هم دغه طریقه رواج وه. اود بخاري شریفې په حدیث کې چې حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمایي: چې ماته نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دقرآن دسوره دښودلو په ډول التحیات رازدکاوو، نو په هغه حال کې زمالاس د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ددوولاسونو ترمنځ ؤ، له دې څخه معلومه شوه چې دادملاقات (لیدوکتو) مصافحه نه، بلکه دادښووني (تعلیم) مصافحه وه لکه چې تاسو به هم لیدلی یا اوریدلی وي چې بزرگان کشرانوته دخاص شي دښودلو پروخت دهغویو یادواره لاسونه نیسی، او که دغه مصافحه دملاقات هم وبولونویا هم پکې د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دواړه لاسونه پر دې دلیل دی چې مصافحه باید په دواړو لاسو سره وي، اودایقیني اوقطعي نه ده چې رشتیابه هغه ابن مسعود رضی الله تعالی عنه نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته یولاس ورکړي وي، بلکه ډیر ددې امکان دی چې هغه به هم دواړه لاسونه نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته ورکړي ؤ ځکه چې د(کف) لفظ دواحد لپاره نه بلکه دجنس په معنی دی. دغه رنگه د((ید)) دلفظ استعمال په عربي محاوره کې، دقرآن کریم په

ایاتونو کې او هم په نبوي حدیثونو کې دجنس په معنی ثابت دی. نو په دغه صوره کې یولاس هم د((ید)) اودوه لاسونه هم د((ید)) په ضمن اوشمول کې راتلای شي اودیرداسی ځایونه شته چې ددوولاسونو یادونه په ((ید)) سره شوي ده، په دغه اعتبار چې په کوم حدیث کې اخذبالید(په لاس مصافحه) راغلي دی هلته مراد ورڅخه دانه دی چې مصافحه دي په یولاس وي بلکه ددواړو صورتونو امکان شته، ځکه له کوم صریح اوصحیح حدیث څخه دا خبره معلومه شوه چې مصافحه په یوه لاس سنت ده نو هغه وخت به دفقهاؤ خبره پرېږدو. اوبغیر له دغه رنگه صحیح اوصریح حدیث له پیدا کیدلو باید دفقهاؤ قول معتبر وگڼل شي او عمل ورباندې وشي. (والله اعلم)، مجموعه الفتاوی مولانا عبدالحی الکهنوی اردشویه ۱۳۷۱ مخ پاکستان چاپ.

ددغه حدیث په اړوند ددوی محدث حضرت مولانا خلیل احمد مهاجر مدني رحمه الله علیه یوه قصه په (تذکره الخلیل) نومی کتاب کې پردغه ډول راغلي ده: یو وار دپانک سیمې ته تللی ؤ چې زه هم ورسره په دغه سفر کې ملگری وم، هلته ورته داهل حدیثو څو نغره راغلل او په یوه لاس یې مصافحه وکړه، خو هغه رحمه الله علیه ورته دخپل عادت سره سم دواړه لاسونه ورکړل او په مسکا (نرمه خندا) یې ورته وفرمایل! مصافحه باید داسي وي؛ اهل حدیث ورته وویل چې په حدیث کې راغلی دی چې یو صحابی رضی الله تعالی عنه وایي: وکان یدی فی یدیہ ﷺ یعنی زمالاس د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ددواړو لاسونو ترمنځ ؤ محدث کبیر رحمه الله علیه یې

خنده ورته وفرمايل ، نودلته دنبوی سنتوتابع زه شوم اوکته ته ؟
(تذکرۃ الخلیل ۲۰۲ مخ)

نودی ته په فهم سره باید ووايو چي مصافحه په دواړو لاسو سره سنت
ده نه په یوه لاس . (فتاوی رحیمیه ۴/ ۴۰۷ ټوک)

حضرت مولنا اشرف علی تهانوی رحمۃ اللہ علیہ فرمایي چي ځيني
خلک د اصلح (جوړه) بولي چي کله دوه نفر سره په جنگ شي ،
نودرېم گړی سمدستی دوی مصافحي ته سره مجبور کړي
او مصافحه ورباندی کوي که څه هم د دواړو خواوو زړونه یو بل ته ډک
وي ، نوزه دا وایم چي اول هغه د جگړې لامل (سبب) له منځه وباسي
(یعنی د جگړې د بیا جوړیدلو امکان ختم کړي) بیا ورباندی مصافحه
کوي کنه نوبغیر د اصلی سبب له منځه وړلو مصافحه بهی گتې ده ، په
دي سره د دواړو خواوو له زړونو څخه غصه اودردنه وزی ، اوتر دې
وروستو بیا د دوي ترمنځ وژني او جگړي رامنځته کیږي .

(کمالات اشرفیه ۱/ ۱۲۹ ټوک)

اللهم اجعل هذالي زادا لآخره واغفر لکاتبه وارزقه رفاقت حبیب

في يوم يجعل الولدان شيا ط

وصلی وسلم علی محمد عبدک ونیک وحبیبنا